

קונטרס
כולם ברורים
על
הלכות בורר

קונטרס
כולם ברורים
על
הלכות בורר

ביאורים וחידושים לפי סדר שו"ע סי' שי"ט

עקיבא שמואל דרשוביץ

טבת תשס"ט

ירושלים

דרשוביץ
רמת הגולן 1
ירושלים

פתח ליה פתחא להאי פרשתא מהכא

במש' חגיגה י. איתא דהל' שבת הם כהררים התלויים בשערה וע"ש בגמ' דעל ידי מעט הכתוב בתורה יוצא לנו תילי תילים של הלכות חמורות שעל הרוב יש בהם חיוב חטאת או סקילה. וידוע שכבר צווחו רבותינו בנחיצות לימוד הל' שבת שבלא"ה א"א לשמור שבת כדבעי כלל וכלל, ע' במ"ב בהקדמה לחלק ג'. וע' בהסכמת הגאון רבי חיים ברלין לספר שביתת השבת שביאר הא דאמר ר' יוסף בפ' במה מדליקין על הא דאיתא שחייב אדם למשמש בגדיו ערב שבת עם חשכה, ומוסיף ר' יוסף "הילכתא רבתא לשבתא", והוא ביאר "שחייב זה הוא לא לבד ערב שבת עם חשכה, אלא גם כל יום השבת כולו חייב ל"משמש בבגדיו" שמא יש בו איזה דבר שיבא לידי חילול שבת, והוא לא ישים על לב, ולא במלאכת הוצאה בלבד הוא כן, אלא גם בכל אבות מלאכות שבת, נמצאו פרטים רבים שהם תולדותיהם שצריכים זהירות יתירה, והוא לא ידע...".

וכל זה הוא לגבי כל הלכות שבת בכלל. וכל שכן במלאכות בורר שהחילוק בין חיוב חטאת והיתר גמור הוא כחוט השערה. וע' בשביתת שבת מלאכות בורר אות ג' בשם הספר זכרונות "מלאכת בורר הוא מן הקשות שבשבת וצריך לזהר הרבה". וע' במ"ב בהקדמה לסימן שי"ט "ובעו"ה הרבה אנשים נכשלין באיסור בורר". וע' בספר המכריע להרי"ד בתחילת סימן כ"ג "מאד נדחקתי לעמוד על דיני הברירה, ומה שבידי לפרש אפרש". ומה נורא הדבר לישמע זאת מפי אחד מגדולי הראשונים. ומ"מ ללמוד אנו צריכין, ולכן השתדלתי לברר יסוד ושורש הלכות אלו ע"פ סוגית הש"ס ראשונים ופוסקים, ואף הבאתי כמה דברים השכיחים למעשה, שיש לדון ולפלפל בהם ע"פ דברינו. ואף שהרבה דברים נכתבו בצורת "אליבא דהילכתא" עם מסקנות לדינא, אין הכוונה לפסוק הלכה למעשה אלא לעורר מה שנראה מתוך הסוגיות.

השיר והשבח לחי עולמים שלא תמנו חסדיו ולא כלו רחמיו בכל זמן ועת ממש, הגומל לחייבים טובות שגמלני לקח טוב להיות מיושבי בית המדרש ולומדי תורתו. עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך ואל תטשנו ה' אלקינו לנצח. התודה והברכה לכל אלו שעזרו לי ותומכים בי בכל עניני בכלל ובקונטרס זו בפרט. ובראשם אבי מורי ואמי מורתי וחמי וחמותי שיחיו לאורך ימים ושנות חיים של בריאות הגוף והנפש על מי מנוחות, ולראות רב נחת מכל צאצאיהם. ולכל אברכי כולל 'לעסוקי שמעתתא' שכל הדברים נתלבנו איתם ובפרט לר' חיים רוזן שחלקו רב בקונטרס זו. ולהעומד בראשינו הגאון ר' יצחק קויפמן שליט"א שמוסר נפשו כפשוטו ושם לילות כימים בעמל והרבצת תורה.

בנוסח תפילת "ויתן לך" כתוב הפסוק "בית יעקב לכו ונלכה באור ה'" שכידוע רמז לנשים [רש"י שמות יט:ג]. ומיד אח"כ מובא הפסוק "והיה אמונת עתיך חסן ישועות..." שרומז לתורה שבע"פ [שבת לא.]. מנשים באהל תבורך עזרתי שתחי' שע"י חלקה ב"לכו ונלכה..". בא חלקי ב"אמונת עתיך..". ועתה קונטרס זו יוצא לאור לרגל הולדת ביתנו חי' עדינה שתחי', יה"ר שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו מעתה ועד עולם.

אגודת זעליג רייס

כגן 8

פעיה"ק ירושלים ת"ו

בס"ד

תאריך כסלו ס"ו

הן היותי קונאקיס יתר מטעם הבעלות ורגע הסוכנות על מלאכת גורר. היותי ולמה לדי כהיותי
למחרת קונאקיס זה הודיען יהוספלו כהגג זמנינו זכרתי אלסטי כבו לרמת למוקנה קל הלכה והמלה
סנינד יתרא ממוקנה יח התלבוך דהחיות, דמיקות, וקיסרות. על אלף שפירם רגד חודנו דסזליות סלתי.
כגמלתי קספי זה מוחב גטו ומחבו מן יאלייות קבוצורה קונו.
סכני לדיגז אלסטי קריבא מוחב למחבו ויכבו אולזניכ מרה ופאזאזירה דאמ, בעלוי, ואזוי
המלה כומה.

למנה וקטן
אלזו איה

בית המדרש לאסוקי שמעתתא

כ"א אב תש"ס

הסכמה

כ"ד

הנני בא בשם בית הכנסת להודיע רב חליה ואבותיה של היצי ואבותי יצוי אנשי
היהל שקיבו דמוכיל שלטו. ואי בקיני לבזו דבריהם אספרי בדין
בזרי לפרוט שניי ברך ארזי, ואבותי באי היני בן אי חיל
במלה של תורה. ואף במשנה זו בייר, ריקד, וצרכ
את השלח בארץ השנים. ואחרונים בלפלו. של תורה אסוקי נבט
עצ שרים בפניי. שולח סדוק. כל היני מלמדי ומתנים.
וה"ל קצרו חזק תהנו. מלא ין ין השאר לביקום המוצק ומתוקה.
ואך שאר ין תהנו. שמשן בדרכי של"ני ויבזו מדינותי
החוצה עד שיני כל ימתי. מאורי תורת ולבשרו שמו יתרון
בזמן אשר תפקדו גדולתי בלמתי. עד ביות ינין בבית
החוקי ארומ מלתי תרתי
באבה רבנ ומיכר יתרו

ינין קוינין
ראש הכולל
מה"מ שרת יקב תורה ט חלקים
יקי אל ה'
מהר ברמת פולין ירושלים

Beis Medrash L'asukai Sh'maisa - בית מדרש לאסוקי שמעתתא - ע"ר: 580211456

ירושלים - 52/10 - Ramot Polin 52/10 - Jerusalem

טל. 586 2547 / 972-2-571 0971

מפתח ענינים

סימן שי"ט

סעיף א'

- א ביד (לאלתר) / מיד (לאלתר) / אוכל מפסולת / התירים בבורר: א
ד (אמ"פ/פמ"א) שיטת הטור
ח (מלחי") כלי מיוחד לאלתר – גדר קנון ותמחוי, מקלף, כלי מיוחד לאלתר (מלחי") בורר בכלי – גדר
יג גדר לאלתר

סעיף ג' וסעיף ט"ו

- יד בורר בב' מיני אוכלין (תוס'/רמב"ם) בורר במין א' (והיתר "גוף אחד"), קילוף, "הסרת ריבוי"
יז בורר במין א' (תוכן הסעיפים וסיכום בקיצור) בורר במין א' (תוכן הסעיפים וסיכום בקיצור) לא

סעיף ג'

- לד מלאכה הצריכה לגופא בבורר (קושית הישועות יעקב) מלאכה הצריכה לגופא בבורר (קושית הישועות יעקב) לד

סעיף ה'

- לו אסור ברירת תורמוסין אסור ברירת תורמוסין לו

סעיף ח'

- מא שריית כרשינין (שטיפת פירות) שריית כרשינין (שטיפת פירות) מא
מד שריית כרשינין (שריית עלי חסה) שריית כרשינין (שריית עלי חסה) מד

סעיף ט'

נא (בורר בסכית תה) ע"ג שמרים
נד (פס"ר בבורר – הוצאת הסכית מהתה) חלק א'

סעיף י"ד וסעיף י"ז

נט (ישוב הסוגיות – וסעיף יז מחבץ) חלק ב'
סד (בורר ב"כל הבא לידו") חלק ג'
סז (ברירת זבוב מתוך מרק) חלק ד'
ע שימוש בקנקנן מים עם שיניים לעכב הקרח
עב מיון צעזעים שנתערבו בליל שבת

סעיף א

התירים בכורר: אוכל מפסולת / מיד (לאלתר) / ביד

ואוכל בורר ומניח" הוי פטור אבל אסור וביאר רש"י דקושיית הגמ' הוא מברייתא דתחילת הסוגיא דמבואר שם דכל לאלתר מותר גמור הוא וכל לאחר זמן חייב, ומה שייך פטור אבל אסור, ולזה תי' הגמ' דר' אשי מיירי בקנון ותמחוי והברייתא מיירי בנפה וכברה, ולפי"ז מה שחילק הברייתא דלאלתר מותר ולאחר זמן חייב כל זה בכלי, הרי "שלא לאלתר" מותר אפי' בכלי ממש (וכ"ש ביד פסולת מתוך אוכל). וא"כ בהמשך הגמ' (גבי תורמוסין) דמסיק הגמ' שיש היתר אוכל מתוך פסולת ואסור של פסולת מתוך אוכל, צ"ל דכל זה לאחר זמן, דלאלתר הכל מותר [ומשמע דפסולת מתוך אוכל לאחר זמן שייך חיוב ברירה אפי' ביד, ונראה דדבר שדרכו לברור ביד, בזה אין היתר של ידו, וכן מוכח מרש"י במש' עג. שנקט בורר "פסולת בידו", וכן הוא להדיא במכריע (כג') שדבר שדרכו ביד אין חסרון של כלי בכה"ג].

וכן דייקו הראשונים בדעת רש"י, ע' תוס' ד"ה והתניא ורמב"ן, שהקשו על רש"י דסבר דלאלתר מותר בכלי

שבת עד. הגמ' מביא ברייתא שמתיר בורר באופן שהוא "בורר ואוכל בורר ומניח" והביא הגמ' ה' פירושים לזה. שנים הראשונים נדחו לגמרי (היתר לבו ביום, ופחות משיעור) מהלכה. אבל גבי האחרונים דהיינו אוכל מפסולת, לאלתר, ביד, משמע דהאמוראים לא באו לחלוק זה על זה בעצם הדין אלא דפליגי בפירושא דברייתא איזה היתר בא להשמיענו. וכן הוא להדיא בספר המכריע (סי' כג') להרי"ד. ואינו מוכח מהגמ' אם כל א' בא בהיתר אחר – שהיא היתר כשלעצמו ובזה בלבד מותר הברירה או בכל א' נוקט עוד תנאי למעשה הברירה המותרת אבל סוף כל סוף בעי כל ג' התנאים להתיר הברירה. ומצינו שפליגי בזה הראשונים.

סתימת רש"י בכל הסוגיא משמע דכל א' הוא היתר בפני עצמו [ביד לא דמי לבורר כלל], "אוכל מתוך פסולת – לאו דרך ברירה היא", "לאכול לאלתר שאין זה דרך בוררין".] ומוכח כן בסוף הסוגיא דהקשה הגמ' על ר' אשי דסבר "בורר

כברכי יוסף בשירי ברכה לצירוף וכן
בב"ה סעיף ד' ד"ה מתוך.

אבל לדינא קי"ל בש"ע שי"ט-א'
כדעת הרמב"ם, ר"ח, רמב"ן ור"ן
שבעי כל ג' תנאים יחד כדי להתיר
ברירה. ועי' בכלכלת שבת (מלאכות
בורר) שסבר דהתירא דאוכל מתוך
פסולת ביד היינו רק באוכלין אבל
בכלים אפי' אמ"פ חייב (ע"ש
שהוכיח כן מרש"י עד: גבי חילתא)
וע' חיי"א כלל ל"ז ס"ק ג' (נשמ"א)
שמסתפק בזה. ונראה דהם הבינו דהא
דקי"ל דבעי כל ג' תנאים להתיר הוא
משום דע"י זה הוי דרך אכילה, וכל
שיש עליו שם "מעשה אכילה" אין
עליו שם "מלאכה". אולם נראה דכמו
לשא"ר דמתירים ברירה בחד
מההתירים משום "דלאו דרך ברירה"
בכה"ג היינו שמתירין אפי' פסולת
מתוך אוכל לאלתר (וע' לקמן לגבי
אוכל מתוך פסולת לאחר זמן), ואף
שלא מצינו בכל מלאכת שבת היתר
לעשות מלאכה לצורך לאלתר, שאני
בורר דכל המלאכה אינו יצירה חדשה
של שום דבר ואף אינו תיקון בגוף
הדבר (ע' תוס' קג: ד"ה תריץ שחילק
בין מלאכת "יצירה" כגון אורג
ומלאכת "תיקון" כגון מעבד אבל גם
באותו "תיקון" יש שינוי ואיזה שהוא
יצירה בגוף הדבר) אלא התיקון הוא
להמציאו מתוך תערוכת הפסולת
שנמצא בו (עי' לקמן סעיף ג' בדברי

מהגמ' ביצה יד. דמשמע כלי חייב
בכל אופן אפי' לאלתר. ועי' בספר
ההשלמה דתי' לרש"י דהגמ' שם
מיירי בלאחר זמן (ודלא כתוס' ד"ה
והתניא ע"ש) ומ"מ ההשלמה עצמו
מסיק דמה שהתיר רש"י בכלי "דבר
תימה הוא", וכוונתו דכמו שדבר
שדרכו לברור ביד הוי ברירה גמורה,
ה"ה כל שמשמש בכלי לבורר אין
דרך ברירה גדולה מזו.

ושיטה בינונית הוא דעת ההשלמה
הנ"ל וכן ברי"ד (מכריע ס' כג')
דחלקו על רש"י שהתיר כלי לאלתר
ומ"מ הם התירו ביד אפי' פסולת
מתוך אוכל לאלתר, והרי"ד הביא
שזה ג"כ דעת הריב"ם (שמוכיח כן
מביצה יג:): וכן מבואר בטור (ריש
סימן שי"ט), וכן מדויק בדעת התוס'
(ד"ה ולא ידענא) שחולק על ביאור
רש"י בגמ' ד"שדא קמייהו" דלרש"י
יש צד בגמ' דאוכל מתוך פסולת
לאלתר אסור וזה א"א דזה פשוט
לכ"ע מותר. וא"כ בהמשך הגמ'
בתורמוסין שלהדיא מצדד הגמ'
דאוכל מתוך פסולת אסור לכאורה
לתוס' צ"ל דמיירי לאחר זמן, ובזה
מסיק הגמ' דפסולת מתוך אוכל אסור
אבל אוכל מתוך פסולת מותר, משמע
דלאלתר אפי' פסולת מתוך אוכל
מותר, וכן הוא להדיא בריטב"א לדעת
תוס' [וע' גם עבוה"ק להרשב"א בית
מועד שער א' ס"ה] והובא דעות אלו

ג' תנאים, מותר לקלוף פירות לאלתר אף שזה פסולת מתוך אוכל, ע"ש שביאר ע"פ המהרש"ל "דלאלתר אין שם פסולת על הקליפה, אלא תיקון אוכלין בעלמא..." היינו שאין זה היתר במעשה ברירה שעושה בדרך אכילה, אלא באותו מצב של קילוף לאלתר אין כאן מעשה ברירה כלל אלא "תיקוני אוכלא בעלמא" היינו שימוש באוכלין בשעת אכילתו. וכן בב"ה סוף שכ"א נקט "דרך אכלתו בכך לא מיקרי פסולת מתוך אוכל". ונראה דזהו ג"כ כוונת הראשונים דבעי כל ג' תנאי להתיר בדרך אכילה, לעולם ההיתר הוא שזה שימוש בעלמא ולא מלאכה, וא"כ לא שנא אוכלין לא שנא תערובת אחר. ולפי"ז מובנים דברי שו"ת הרשב"א (ד'-עה) שלומד שיש היתר לאלתר בעוד כמה מלאכות וגבי טוחן הובא לדינא בסי' שכ"א, וע"ש במג"א ס"ק ט"ו שמביא הש"ג שפקפק על הרשב"א דאין לדמות ממלאכה למלאכה.

ולמעשה נקטו הפוסקים בפשיטות ששייך ההיתרים בבורר גם בכלים, וכן מבואר במ"ב שי"ט-ד גבי ברירת בגדים, ע"ש.

הישוע"י בגדר תיקון במל' בורר) ומלאכה כזו יש לו חשיבות מלאכה רק כשעושהו בדרך תיקון להכינו לשימוש לאחר זמן, אבל אם תוך כדי שימושו הוא מבררו אין על זה שם מלאכה אלא שימוש בעלמא¹.

ה"ה לאלו הראשונים שבעי כל ג' תנאים להיתר ברירה אין זה מהפכה מכל הנ"ל והיתר אחר של "מעשה אכילה" (ע' ב"ה שי"ט-ד' ד"ה הבורר דיש באמת היתר של מעשה אכילה בשעת אכילה ממש, וכמו שמותר בורר בתוך פיו ממש, ע"ש) אלא לשיטתם ג"כ היסוד הוא דכשאינו עושה מלאכה להכין ועושה שימוש בלבד אין זה מלאכה, אלא, דכדי להגדיר מעשה דיליה כשימוש בעי כל ג' התנאים, ולכן כשיש כל הני תנאים מותר גם בדברים שאינם אוכלין. וע' ביאור הלכה (שי"ט-ד' ד"ה מתוך) שאף שאנו קי"ל דבעי כל

¹ וע' סי' שכ"א היתר לאלתר גבי טוחן והתם נמי לא יצר או תיקן שום דבר רק עשה מגדול לקטן, ע' ב"ה שכ"א לענין לש לאלתר, ושם לכאור' מלאכת יצירה הוא, וע' ברש"י ביצה יג: ד"ה לכן, היתר לקלוף "אחת אחת לא הוי מפרק תולדה דדש דכלאחר יד היא" וע' כלכלת שבת דמפרק כל א' ואוכלו מיד דרך אכילה היא ושרי" (ועי' צמח צדק חי' ש"ע לסי' שי"ט) ובדישה נמי הוי כמו בורר שלא עשה מעשה בגוף החפץ ממש, ובהוצאה שלא עשה שום שינוי בחפצא – זה גופא החי' דהוצאה דעל אף שהוא מלאכה גרועה על זה גופא חייבו התורה.

שיטת הטור

לומר כן בדברי הטור, א"א לומר כן בסוגית הגמ' שמביא חיוב גמור כברירת תורמוסין.

ונראה, דלאו הראשונים דלאתר גם פמ"א מותר, צ"ל דהא דחילק הגמ' גבי תורמוסין בין אמ"פ ופמ"א מיירי אלאחר זמן (ובאמת הר"ן מביא דראיית הר"ח ללמוד שפמ"א אסור אפי' לאלתר הוא משום דסתימת סוגית תורמוסין מיירי ג"כ לאלתר, אבל כנראה שהראשונים פליגי בזה) ואה"נ לשיטה זו אמ"פ מותר גם לאחר זמן, וכן הוא בביאור הל' סי' שי"ט-ד' (ד"ה מתוך) בריש דבריו דלכאו' לשיטת תוס' אמ"פ מותר גם לאחר זמן (מתוך סוגית תורמוסין, ע"ש) אלא שהדבר צריך ביאור דעי' לעיל שזה שהתיר הראשונים לאלתר גם פמ"א יש להבין דכל שהוא כדי להשתמש בו לאלתר אין עליו שם מלאכה אלא שימוש בעלמא, אבל כאן שהוא מברר לשימוש לאחר זמן אין כאן ההיתר דדרך שימוש, דהלא לא משתמש בו עכשיו, וגם קשה דבאמת סתימת הטור משמע דכל לאחר זמן אסור וכקושיית רע"א.

והנה, בגמ' עד. מעשה דר' ביבי דבירר אוכל מתוך פסולת ע"י "שדא קמייהו כלכלה דפירי", שלא לקח

בטור ריש הסימן מבואר דהוא סבר כראשונים הנ"ל דלאתר מותר גם פסולת מתוך אוכל דמתנה רק שצריך "בידו כדי לאכול מיד" ותו לא. ולפי"ז מובנים דברי הטור בהמשך שמביא הגמ' בביצה יד: לדינא גבי שבת, ושם פליגי ב"ה וב"ש, דב"ש מחייב לקחת רק האוכל ולא הפוסלת משום בורר וב"ה מתיר לברור פסולת מתוך אוכל כשממעט מטירחא בזה, וביו"ט הטעם דהוא מתיר ברירה ביו"ט משום הטירחא אבל בשבת, צ"ע. ולהנ"ל לא קשה מידי דכיון דמשום בורר כשעושה לאלתר מותר גם אמ"פ וגם פמ"א, שוב שייך לומר דחייב למעט בטירחא גם בשבת, וכשהפסולת מרובה שאוסר הטור זה משום מוקצה.

ובחי' רע"א הקשה דסתימת לשון הטור בריש הסימן משמע דהוא מתיר כל בורר לאלתר (פמ"א ואמ"פ) ואוסר כל ברירה לאחר זמן (גם אמ"פ) ולכן הקשה ליה מה שייך להטור להביא דין תורמוסין, שדין זה בא לחלק בין אמ"פ שמותר ופמ"א שאסור, דממ"נ אי לאלתר שניהם מותר, ולאחר זמן שניהם אסורים, וע"ש שהביא מהדרישה שרוצה לחדש בדעת הטור דאסור תורמוסין הוא משום מוקצה ובלבד שקשה מאד

דק לברור זה מזה אבל בנטילה בעלמא לא שייך ברירה". וע' אג"מ (ד'-עד') אות יב' ושו"ת אור לציון פרק לא' תשובה ד' מה שהתירו שניהם כעין זו ליקח "כל הבא בידו" שעושה באופן נטילה והתעסקות בעלמא ולא ניכר כלל שעוסק בברירה, אף שאח"כ למעשה הדבר מופרד ועומד מתוך התערבות. (וע' גם שש"כ פ"ג אות פא' כעין זה)³.

ונראה דהטור ודעימיה סוברים דה"ה במי שנוטל אוכל מתוך פסולת אין על מעשה כזה שם מלאכה וברירה אלא "נטילה בעלמא", דברירה הוא רק באופן שהתערובת מעכב תשמישו בהאוכל או חפץ וצריך לבררו מתוך התערובת היינו להסיר ממנו הפסולת המעכבו וע"י זה מכשירו לתשמישו, אבל באופן שכשהוא רוצה בו הוא צריך רק לילך וליקח אותו מאיפה שנמצא מבלי

³ וע' סי' ש"כ מג"א ס"ק ז' דסחיטת פירות הוי דרך מלאכת ברירה ואסור אפי' לאלתר משום בורר (ודלא כעולת שבת), וצ"ע הלא אין בזה שום עיון ופשפוש, וע' תהל"ד ש"כ סס"ק יז' שהקשה למה לפי המג"א הנ"ל אין ברירה בסחיטת בגדים, והיה נראה משום דאין בזה מעשה ברירה כנ"ל, אבל קשה מסחיטת פירות (אלא אם נימא דלעולם סחיטת פירות בעי אומנות להוציא כמות מדויק ולא להוציא ג"כ בשר הפרי עמו, וצ"ע וע' לקמן סעיף יד' אות ז' מש"כ בזה). וע' מנחת שלמה חלק א' ס"ס יא' למה אין בסחיטת בגדים משום ברירה.

פמ"א או אמ"פ אלא זרקו כולם "ובשטוח זה נפרש האוכל מאיליו" וכיון שלא עשה שום מעשה הבחנה, חיפוש וברירה אין כאן מלאכת ברירה כלל אע"פ שסוף סוף הוא "ביטל" התערובת והפריד האוכל מהפסולת (והובא לדינא באג"מ או"ח ד'—עד').

וע' גם במשבצות זהב סס"ק י"ג שנקט כלאחר יד דמה שאסר הגמ' קלט: לערות משקה מתוך הפסולת בתחתית הכלי הוא רק אסור דרבנן, ונראה הטעם דכיון דע"י עירווי בעלמא יוצאת המשקה והשמרים נשארו במקומם וזה בעיקר לא משום מעשה ברירה דיליה אלא משום תכונת משקה ותכונת השמרים. (שע"י מעשה עירווי טבע השמרים שהם יותר כבדים נשארים למטה, וטבע השכר, שהוא נוזלי ויותר קל, לצאת ע"י עירווי, אבל לא משום ברירה והבחנה דיליה). בכה"ג אין כאן מלאכת ברירה מה"ת ורק גזרו עליו דהוי מעין ברירה (וע' קצות השולחן שביאר שמה שהוא מקפיד לערות בנחת דווקא הוא הדמיון למלאכת ברירה)².

ולשון הערוך השולחן (סי' שי"ט ס"ק יז' בהג"ה): "ונלע"ד דברירה אינו אלא כשעושה דרך ברירה בעיון

² וע' לקמן מש"כ בזה לבאר ספק הפרמ"ג (שהוא מח' ביאור הלכה וקצות השולחן) אם שורין כרשינין הוי ברירה דאורייתא או דרבנן.

והמותרים, היינו כשעושה מעשה בורר כגון בכלי או פמ"א שאסור וכשבורר פמ"א אבל עושה כן לאלתר זה ג"כ מותר, אבל לא דיבר כלל מדין אוכל מתוך פסולת שאינו מעשה ברירה כלל, ומותר אפי' לאחר זמן. (רצוני לתרץ בזה מה שנתקשה רע"א בדברי הטור, שכפשוטו משמע דהכל מותר לאלתר והכל אסור לאחר זמן – גם אוכל מתוך פסולת). וכן מדויק מהמשך דברי הטור כשהביא לדינא סוגיא דמס' ביצה שצריך ליקח הדבר שיש בו פחות טירחא, כשטורח הפסולת פחות יותר נקט הטור "בורר כדרכו לזרוק הפסולת" אבל בהצד שיש פחות טורח בברירת האוכל הוא כותב "נוטל האוכל ומניח הפסולת" דבאמת הוא רק נטילה בעלמא ולא ברירה.

ונראה דעל דרך זה הבין הטור אסור תורמוסין דאפי' כשהוא לוקח התורמוסין לאוכלן והוי אוכל מתוך פסולת (וכן נקט הטור דהוי "אוכל מתוך פסולת" ולא "ברירת אמ"פ") כיון דאי לא שקלי ליה מתוך פסולת שלהן הוה מסרח "לכך חשוב אפי' ברירת אוכל כברירת פסולת". דכיון שכל היתר אמ"פ הוא דאינו "מעשה ברירה" עם היתרו בצידו אלא הוי נטילה בעלמא ולא מעשה בורר כלל, זה רק כשהוא באמת רק נטילה בעלמא, אבל כאן ע"י נטילתו מתוך

להסיר ולברור שום עיכוב אין זה ברירה להכשיר תשמישו, אלא זה גופא תשמישו ליקח אותו ולהשתמש בו כפי שרוצה, ואין דבר זה מחוסר שום תיקון ומלאכה אלא עומד וראוי לשימוש וכמו שמונחת על גבי מדף דיכול ליקח אותו להשתמש בו לאחר זמן ואין בזה שום סרך מלאכה (ומה שמזיז דברים בתוך התערובת, בלי להוציא, אין זה בורר כלל, ע' שביתת שבת סעיף ג', ואולי בזה חלקו שא"ר שאסרו אמ"פ לאחר זמן וכמו שקי"ל לדינא, היינו שכיון שהגיע לאוכל ע"י עיון ופשפוש, קיים בזה תנאי מעשה ברירה שצריך עיון ופשפוש, אף שסוף סוף כשנוטלו, הנטילה בעצמו אין בו משום עיון ופשפוש מ"מ בין הכל מעשה ברירה יש כאן, והטור סובר דהא דבעי עיון ופשפוש צריך להיות עצם הברירה גופא העיון והפשפוש, היינו שכדי להגיע לאוכל הוא מעיין ומפשפש וזורק הפסולת תוך כדי פשושו, היינו שזריקת הפסולת היא גופא העיון והפשפוש, אבל כשמעיין ומפשפש בתוך התערובת כדי להגיע לאוכל, אבל למעשה ברור התערובת נעשית סוף סוף ע"י נטילת האוכל שהוא נטילה בעלמא, להטור אין זה מעשה (ברירה).

וא"כ י"ל דהטור בתחילת הסימן בא לפרט אופני הברירה האסורים

א"כ כשהוא מבררו לאכול המין השני הוא אינו זורקו ומאבדו אלא משמרו כדי לאכלו לאחר זמן, נמצא דע"י נטילתו לא רק תיקן מאכלו אלא ג"כ בירר לאוצר הדבר שבידו ולכן אסור, וצריך ליקח רק מאותו מין שרוצה לאכול עכשיו.

אלא דא"כ קשה הלא אף כשלוקח אותו דבר שרוצה לאכול עכשיו, באותו מעשה ג"כ תיקן הדבר הנשאר לאחר זמן, וכלפי זה הוי פסולת מתוך אוכל לאחר זמן שאסור לכ"ע. (ובאמת באגלי טל מחמיר בזה, והוא מחמיר אפי' יותר בביררת ב' מיני אוכל אף כשרוצה לאכול שניהם). ונראה דע"פ הנ"ל יש להבין דכשהוא לוקח אוכל מהפסולת אין זה מעשה ברירה המותרת, (שלכן כשיש במעשה תיקון לנשאר הוי מעשה ברירה אסורה), אלא כל שנוטל אוכל אין בזה מעשה ברירה בכלל אלא נטילה בעלמא, ומה שנמצא שע"י זה הנשאר מתוקן זה מידי דממילא ואינו עושה מעשה שלו מנטילה למעשה ברירה.

התערובת הוא מתקנו ומצילו מלהסריח, ולכן חשיב ע"י זה מעשה מלאכה להכשירו לתשמישו, וכיון שמתקן ומכשיר מה לי "ברירת אוכל" מה לי "ברירת פסולת" כיון שמיירי בבורר אלאחר זמן, כל "ברירה" אסורה.

ועי' בהמשך דברי הטור שהביא דברי הרא"ש⁴ לגבי ברירת שני מיני אוכלין וז"ל: "היו לפניו שני מיני אוכלין, אותו שרוצה לאכול עתה חשוב כאוכל והשני חשיב פסולת ואסור לבררו". וצ"ע דהלא אם כן הוא דברירת שני מיני אוכלין הוי כדין ברירת אוכל ופסולת, למה יש הקפדה ליקח אותו שרוצה לאכול עתה, אם הוא רוצה לאכול לאלתר, הלא הטור עצמו מתיר גם פסולת מתוך אוכל לאלתר ולמה "אסור לבררו". ונראה דמה שמתיר הטור ודעימי' פמ"א לאלתר הוא משום דכיון דסוף סוף הוא מתקן אכילתו לאכול מיד אין על זה שם מלאכה אלא תיקון אוכלא ושימוש בעלמא, אבל כאן שה"פסולת" עצמו הוא מין מאכל

⁴ אף שלא הולך בעקבותיו בשאר הסוגיא, דהרי הרא"ש סבר כדעת הר"ח דבעי כל ג' תנאים להתיר שום ברירה.

בורר בכלי

דמלאכה בהכי פטור, וכשיש דמיון לעיקר המלאכה גזרו חז"ל.

ונ"מ בזה בין לקולא בין לחומרא, דאם היה קנון ותמחוי שינוי בעלמא, שעשה המלאכה באופן משונה, א"כ אף שאנו קי"ל דבורר ביד אוכל מתוך פסולת לאחר זמן הוי חיוב דאורייתא, בכה"ג יהיה פטור אבל אסור דהלא סוף סוף המלאכה בשינוי, אבל להנ"ל דהפטור היא משום דאינו עיקר אורחייהו ואומנות המלאכה, א"כ הגם שאין זה סיבה להתחייב משום בורר כשעושה לאלתר, הוא גם אינו סיבה להפקיע מה שהוא בורר דאורייתא בלא"ה (אמ"פ לאחר זמן) מלהיות בורר גמור.

וכן לאידך גיסא, אם ההיתר רק משום שינוי, מי שעושה דבר שאינו משונה, כגון סינון מרק וירקות במזלג הגם דאינו עיקר מהלך של סינון במזלג אבל כיון שהוא עושה ברירה בכלי בלי שינוי (וכה"ג הוי תורת כלי עליו משום דמסייע בברירה ואינו ידא אריכתא בעלמא, ע' אג"מ או"ח א'—קכ"ד, וע' לקמן בזה) הוי ברירה גמורה מה"ת. אבל אם נימא כנ"ל שהיתר קנון ותמחוי הוא שאין זה עיקר דרך ברירה גם בזה יהיה פטור אבל אסור.

בגמ' עד. איתא "א"ר יוסף בורר ואוכל מיד... בקנון ותמחוי לא יברור ואם בירר פטור אבל אסור, ובנפה וכברה לא יברור ואם בירר חייב חטאת" והובא לדינא בש"ע סי' שי"ט סעיף א'. (ולהל' קי"ל דהכל מיירי בבורר לשימוש לאלתר). ויש לעי' בגדר "קנון ותמחוי" למה יש בו פטור מן התורה ומ"מ גזרו עליו חז"ל. וברש"י ביאר וז"ל "שמותר לא הוי משום דהוא דמי לברירה, וחייב חטאת לא הוי דכלאחר יד הוא דעיקר ברירה בנפה וכברה, אבל ביד לא דמי לברירה כלל". ודיוק לשון רש"י משמע דאין כאן שינוי בעלמא היינו שעושה המלאכה באופן משונה ולכן פטור כמו כותב ביד שמאל וכדו' אלא מה שהוא נחשב "כלאחר יד" הוא משום דאין זה "עיקר הברירה" אין זה אופן הרגיל לעשות אומנות מלאכה זו ולכן מה"ת פטור לגמרי אלא דחז"ל גזרו עליו משום שהוא דומה לברירה וכמו שנקטו כמה אחרונים דהוי "גזירה אטו נפה וכברה" (עי' מ"ב ס"ק כו' וגר"ז ריש הסימן), מבואר דאינו מלאכה דאורייתא בשינוי דעל זה לא שייך "גזירה אטו... והיתר זו הוא כמו שמצינו פטור מן התורה בבישול בחמה, וקוצר מעציץ שאינו נקוב דאע"פ שדברים אלו אינם דברים "משונים" כיון דלאו אורחייהו

סכו"ם. וא"כ ה"ה לקרב הכף לדופני הצלחת לסנן המרק מתוך ירקות או אטריות יש לאסור (וכן הוא בשש"כ בשם הגרשז"א פרק ג' הערה קנ"ט) וה"ה לסנן ע"י כיסוי הקדירה.

ומקלף שמסייע בברירה ועיקר ברירת קליפות הוא בכלי הזה (כגון קילוף גזר שאינו מתאכל עם קליפתו) נראה דהוי כנפה וכברה וחייב עליו, אלא דבקולף בלא"ה קשה איך מותר לברור פמ"א. ועי' ביאור הלכה שי"ט-ד' ד"ה מתוך שהביא דהוי תיקון אוכלין בעלמא וכשעושה כן לאלתר "אין שם פסולת על הקליפה" וא"כ דזהו התירו שדנין הקליפה כאוכל ואין כאן ברירה כלל, הוא הדין דמותר לעשות כן בכלי (וכמו להמתירים כהפרמ"ג סוף סי' שכ"א לקלוף תפוחים אפי' לאחר זמן כיון שהקליפה נתאכל לרוב בנ"א, לשיטתם זה מותר גם בכלי כגון מקלף, דאין זה ברירה כלל) וכן הוא להדיא באגלי טל, ואין בזה משום עובדין דחול, דהרי ע' שי"ט-י' דקי"ל יין ומים צלולין מותר לברור במשמרת ממש ולא אסרו משום

וכן הוא להדיא בספר המכריע (סימן כג'). ועי' פרמ"ג לסי' שכ"א ז' שהמג"א אוסר חולב וסוחט משום בורר אפי' לאלתר, והוא מסביר דזה הוי כמו בורר בכלי, ונראה דהוא כנ"ל דהוי עיקר דרך מלאכה בהכי.

והנה, במ"ב ס"ק ס"ו תוך כדי ביאורו בתוספתא מבואר דמותר לברור בכף כשהוא עושה בדרך היתר (אמ"פ לאלתר) ואין בזה משום ברירה בכלי, ומאידיך בס"ק ס"ב אוסר בברירת שומן מחלב ע"י כף וביאר בשעה"צ "דרך ברירה הוא דבר זה" (וחולק בזה על הנשמ"א הל' יו"ט כלל פ"ב אות ב' ע"ש). ובגדר הדברים ע' אג"מ או"ח א'—קצ"ד שכל שמשמש בכלי אכילה (סכו"ם) בלי לסייע לברירה בעצם רק כדי שלא ללכלך ידיו או שהוא דבר לח וא"א בידו וכדומה כל כה"ג הוי כידא אריכתא ואין עליו שום בורר בכלי, אבל כשבירר בכלים אלו באופן שהם מסייע להברירה בזה הם אסורין כמו קנון ותמחוי, דהלא קנון ותמחוי לא היו מיוחדים בעצם לברירה אלא היו כלים לבעלי מטבעות (קנון) או לאכילת רבים (תמחוי), ומ"מ כשמשמש בהם באופן שמסייע לברירה, בזה הוי דומה לעיקר ברירה ואסור⁵, וה"ה לכלי אכילה כגון

⁵ ועי' גר"ז סי' שי"ט-כה' דביאר חיוב מחבק שנותן קיבה לתוך חלב או שמסנן דרך כלי שהוא תולדת בורר נפה וכברה וחייב דהוי עיקר ברירתו בזה, ויש לעי' אם דמיונו לכלי קאי גם על תחילת דבריו לענין קיבה, ואם כן מבואר דלא בעי "כלי מיוחד לברירה" אלא כל שעשה בעיקר דרך המלאכה חייב, ועי' רש"י עג. ד"ה הבורר דביאר האב מלאכה לברור "פסולת בידיו" מבואר דכשן עיקר דרכו חייב גם בידיו

ולברור בכלי המיוחד לברור בו רק לאלתר כגון תיון ומלחי' (שמעורב אורז בתוך המלח) בספר שש"כ פרק ג' הערה קצ"ה מביא מהגרשו"א להקל בזה (בתקו"מ חוזר ומתיר גם מלחי' שאוסר בגוף הספר) דזה לא מפקיעו מדרך אכילה, דהלא כלי זה הוא מיוחד "לדרך אכילה" של שימוש לאלתר. וקשה מהא דאיתא בגמ' קלט: והובא לדינא סי' שי"ט— יג' "כלי שמעריץ יין מהחבית לא יתן בפיו קשין וקסמין בחזקה... ע"ש" ומשמע דזה היה להם מעין תיון לשימוש לאלתר ושם היה רק באופן עראי ומ"מ אסרו, ומאי שנא מתיון. וכן בשביתת שבת הביא להחמיר בזה מהגרי"ח זננפלד (בא"ר מט' – נה').

וגבי מלחיה לכאורה יש יותר מקום להקל, דאם האורז בתחתית הכלי והוא מוציא מלח מלמעלה לכאור' אין בזה בורר כלל והוי כמו "שפו שיכרא" (גמ' קלט). דמותר לערות מהשכר למעלה דתערוכת עם הניצוצות הוא רק בתחתית הכלי [ואפי' יותר קל משם, דע"ש ברש"י שמשמע דבאמת הכל נחשב תערוכת (אפי' השכר למעלה בכלי) אלא דיש היתר דאין בזה מעשה ברירה, אבל כאן בגושים (ולא נוזלים) נראה דמלח מלמעלה אינו בכלל תערוכת עם האורז כלל וכלל]. וכשאין ניכר אם יש אורז הוא ספק פס"ר לשעבר (ע')

עובדין דחול, ומה שיש אסור גבי טוחן בכלי מיוחד לטוחן בס' שכ"א— י' שאני התם דבאמת שייך לטוחן הגבינה וכמבואר במג"א שם אלא דהוא ראוי לאכילה עכשיו ומותר מעיקר הדין משא"כ תפוח ויין צלול לא שייך בהם ברירה כלל⁶.

אבל באמת אינו מוכרח כלל ואפשר דע"י כלי ברירה גם המהרש"ל מודה דהוי מעשה ברירה ולא תיקון אוכלין בעלמא, וע' מה שמסתפק הפרמ"ג ("א"א אות ה') אף שרוצה להתיר ברירת מין א' לאלתר לגמרי אולי ע"י כלי משווי ליה למעשה ברירה, ובזה התהלה לדוד דוחה דבריו דכל שאין כאן ברירה כלל לא מגרע מה שמשמש בכלי, אבל בנידון דידן דשייך ברירה אלא דיש היתר לאלתר, ודאי שמדי ספיקת הפרמ"ג לא נפקינן. (ועוד בדבר זה ששייך ביה בעצמו ברירה, לכאורה שייך לכה"פ לאסור מדרבנן משום עובדין דחול כמו שמצינו שכ"א—י' גבי גרירת גבינה).

⁶ וראיתי בשם גדול אחד דלהשתמש בכלי "סלט ספינר", כלי שנותנים לתוכו סלט רטוב והוא מסיר המים מעליו ע"י שמסבבו מהר, אף שאינו בורר מעיקר הדין משום שהסלט בלא"ה מתאכלי ועוד טעמים מ"מ אסור משום עובדין דחול, ולהנ"ל זה אינו, וצ"ע.

לחלק דשם אף לבסוף הוא רוצה בעצם הדבש והבשמים אלא דעבים יותר מדי, משא"כ גבי מלחי עכשיו באמת אינו רוצה כלל האורז הנמצא בתוך המלחי. ובלא"ה ע"ש בב"י שמביא שהשבלי לקט דוחה דבריו ואוסר וע"ש שאסור משום דהוי בורר⁸. והובא לדינא במג"א שכ"א— יז' וכן בא"ר ותוס' שבת שם (ועי' גם שביתת שבת בא"ר מלאכת מרקד אות כו').

ובאמת יש לעיין בהיתר הנ"ל דהרי"ד דאולי הוא סבר דבב' מיני אוכלין בלי פסולת ממש, לא שייך ברירה, ע' תוס' עד. ד"ה היו שבא לאפוקי מהלך כזו שלא שייך ברירה בב' מיני אוכלין, וא"כ פשוט דלדינא לא קיי"ל כהרי"ד, עי' שי"ט-ג'.

אולם נראה דיש לדון עוד במלחי דכשאדם לוקח המלח מתוכו פשוט שהבורר היא בין המלח והאורז, וא"כ י"ל דבאמת הוא מיון לאלתר שהרי צריך המלח עכשיו מחוץ למלחי וצריך עכשיו האורז בתוך המלחי

⁸ לשון השבלי לקט "שהרי כמה מלאכות יש בו כגון ברירת סממנים ושחיקתן שהם אסור גמור" היינו אסור בורר אבל ע"ע ש"ג שהביא דברי הרי"א "שזה טורח יתר הוא (לסנן היינמולין) ואומנות גדולה ותיקון גדול" ויש לע' אם כוונתו לאסור בורר גמור או גזירה דרבנן.

סי' שט"ז). ועוד, במלחי כל הכלי הוא מיועד לדבר אחר דהיינו להוציא המלח מעט מעט ולא לבורר (וכיון דלגבי המלח הוי דרך אכילה ממש ואין כאן כלי בורר כלל (והוי כידו) אף אם יש לו תועלת בברירה, אין זה יכול לעשות הכלי לכלי ברירה), ודלא כהמסנת בראש התיון דאותו חלק הוי כדי לבורר. אלא דצ"ע הלא סוף סוף פס"ר דניחא ליה להוציא מלח ולעכב אורז, ואפשר דכל שאינו נפה וכברה שעיקרו לברירה ובאים לאסור מדרבנן משום דהוי דומיא דברירה, צ"ל ניכר הדבר שכוונתו להדיא לזה, והכא אינו כן אלא כמתעסק להוציא מלח, וצ"ע⁷. ועוד יש לעי' אם שייך כאן לצרף הא דאיתא בב"י ס"ס שי"ט היתר לבורר יינמולין מתוך הדברים עבים בתוכו, בשם השבלי הלקט שמביא מפסקי הרי"ד (קמ). "שהדבש והתמרים שמערב בו אינו פסולת אלא אדרבא הוא מתכוון לערב היין בהם כדי שיהא קולט ריחם וטעמם ואינו מסנן אלא כדי שיהא דק וצלול, ולא יהא עב מתערובת הדבש והבשמים" היינו שכל תערובת שלא בא לו בתורת קלקול אלא הוא עצמו עשה התערובת דווקא לתועלתו, אין בברירתו בסוף משום בורר, אלא די

⁷ וכמו שמצינו סימן שי"ט-ח' היתר נותנין תבן לכברה, וסתמת הש"ע משמע דמותר אף כשהוא פס"ר כיון דאינו מתכוון לכך (עי' שם במ"ב).

לספוג הליחות בכל שעה, ואף שהוא משתמש בכלי עי' פרמ"ג משבצ"ז אות ב' שמסתפק דאולי בכה"ג אף בכלי מותר דאין כאן בורר כלל, "דהי אוכל והי פסולת", אלא שבאמת נוטה להחמיר בזה ("את"ל חייב...").⁹

⁹ ולדינא בספר "הל' שבת" להגר"ש איידר מביא מהאג"מ להחמיר במלחי', ובס' הל' שבת בשבת מביא מהגר"ש"א להקל.

גדר לאלתר

הדבר).

ויש לדון כשיש צורך לברור עכשיו לדבר שלא יהיה נאכל או שלא ישתמש בו עד לאחר זמן, אם זה נחשב לאלתר, וכגון לברור בגד עליון לילך לטיול, אף שלא יהיה צורך ללבושו עד לאחר הרבה זמן וכדו'. ומהגרשז"א מובא חילוק בזה דאם הוא דבר שאי אפשר לעשות מבעוד יום נחשב לאלתר וכגון להוציא דבר מתערוכת במקרר או מקפיא כדי להפשירו דא"א לעשות מבעוד יום, אבל להוציא בגדים או שאר דברים שאפשר לעשותן מבעוד יום, אסור. ונראה בגדר הדברים דצריכין אנו לראות מעשה ברירתו כתחילת השתמשות/אכילת החפץ עכשיו בשעת הברירה וכשאי אפשר לעשות מבעוד יום, אף שיש הרבה שעות עד שאוכלו מוכח שהוא מתחיל להשתמש בו ולהכינו לתשמישו עכשיו, אבל כשאפשר בעצם לעשות מבעוד יום (אף שאנוס היה) בזה אין כאן קשר בין המעשה ברירה והשתמשות בו, ולכן לא נחשב לאלתר.

ברמ"א מביא קולא בדין לאלתר דכל שהוא "לצורך אותו סעודה שמיסב בה מיד מיקרי לאלתר" היינו שתוך הסעודה הכל מותר לאותו סעודה וכשמכין לפני הסעודה ממש יכול להכין לכל אותו הסעודה אפי' אם חלק ממה שבורר לא יהי' נאכל עד לאחר הרבה זמן.

וע' מג"א ס"ק ו' שמביא מה שדייק הב"י מהרמב"ם, שיש חילוק בשיעור לאלתר דברירת אוכל מפסולת השיעור הוא כנ"ל, אבל ב' מיני אוכלין השיעור מסעודה לסעודה שכל שהוא לפני סעודה הבא אפי' הרבה זמן אפשר לברור לצורך אותו סעודה. וע' פרמ"ג שכן דעת המחבר שמביא לשונות הרמב"ם בזה. וע' בב"ה סס"ג שמחמיר בזה ע"פ כמה אחרונים משום דנוגע לאיסור דאורייתא.

ובאמת מהגאון בסעיף א' וסעיף ג' מבואר דהוא סבר דמה שאיתא ברמב"ם גבי ב' מיני אוכלים הוא השיעור לאלתר לכל בורר גם אוכל מהפסולת (ע' בב"י שדייק החילוק ביניהם אבל נשאר בצ"ע טעם ומקור

סעיף ג

בורר בב' מיני אוכלין

דעת רש"י בב' אופנים (א) לעולם רש"י מסכים לתוס' ששייך ברירה בב' מיני אוכלין וכהבנת תוס' דגדר ברירה זו הוא אוכל מפסולת, ולפי"ז דייק הפרמ"ג (ראש יוסף וכן במשבצ"ז ס"ק ב') דצריך לברור א' שרוצה מתוך שני שאינו רוצה, אבל אם הוא ממייך אותם באופן שרוצה שניהם עכשיו או אפי' שניהם לאחר זמן, רק שאינו רוצה אותם בתערובת, אין בזה בורר "דהי אוכל והי פסולת" ובאמת באחרונים (ע' אג"ט מלאכת בורר) יש סוברים דגם במיון ב' מינים יש ברירת אוכל מפסולת דכל א' שהוא רוצה לעצמו מעכבו השני ולכן נחשב כפסולת ג"כ, אבל מתוס' משמע דכדי "לקיים" ברירת אמ"פ, צריך להיות דווקא באופן שא' מהם "אינו חפץ בו" כנגד השני. וא"כ י"ל דהברייתא הראשונה מיירי שרוצה שניהם רק לא בתערובת, ובכה"ג צריך לאוקי שהבורר הוא מפסולת גמור ולא מבין שני המינים, והברייתא הב' מיירי שרוצה מין א' ולא השני ובכה"ג יש בורר גם בב' מינים (ע' ראש יוסף שביאר רש"י כן) אלא דקשה מנ"ל לחלק בין ב' הברייתות מה שלא נזכר בגמ' (וגם לא ברש"י), ויותר נראה לבאר רש"י באפ"א, שלעולם יש

בגמ' עד. "היו לפניו ב' מיני אוכלין... ולא יברור ואם בירר חייב חטאת" וע' בתוס' ד"ה והיו שמקיים הגירסא של ב' מיני אוכלים ומבאר דחידוש לנו הגמ' בזה דמלאכת בורר אינו רק בתערובת של אוכל ופסולת גמור אלא גם כן בתערובת של ב' מיני אוכלין וע"ש בתוס' שמבואר דלעולם גדר מלאכת בורר הוא רק כשיש בורר של אוכל מתוך פסולת המקלקלו, אלא דגם בב' מיני אוכל יש לקיים זה דע"י שלוקח מין א' לאכול, מין השני נחשב כפסולת כלפי הראשון, ובזה יש בורר אוכל מפסולת וחייב. ומתוס' משמע שיש צד לומר דבב' מיני אוכלין כיון שאין כאן פסולת לא שייך מלאכת ברירה, ותוס' מוכיח שלעולם שייך גם בב' מינים.

וברש"י ד"ה היו, הוא דוחה הגירסא של ב' מיני אוכלין, ולשיטתו הגירסא הוא "היה לפניו מיני אוכלין", ומשמע דרש"י באמת סבר כנ"ל דאין ברירה בב' מיני אוכלין והגמ' מדובר על מיני אוכלין מעורב עם הפסולת, אבל בהמשך הגמ' מביא עוד ברייתא, ולפנינו הגירסא שם הוא "ב' מיני" ורש"י שם סתם. ובפשוטו שם הוא מסכים להגירסא. ויש לבאר

אסור רק "כשבירר שחרית לאכול בין הערבים" והובא לדינא במג"א ס"ק ו' (וע"ע בגאון שם שמשמע דשיעור הנ"ל קאי אשניהם לקולא), ועי' בב"י שעל אף שדייק כן בר"מ תמה עליו דמנ"ל לחלק בזה. ובאמת, מצינו עוד חילוק בין ב' סוגי ברירה לדעת הרמב"ם, דהרמב"ם סבר כהר"ח דהיתר ברירה לאלתר הוא רק אמ"פ ולא פמ"א (וחיוב יש בזה), ומ"מ מדויק ברמב"ם דבב' מינים כשבורר לאלתר לאכול חד מהם, מותר גם לברור אותו שאינו רוצה כדי "לתקן" השני שהוא אוכל מיד, ואין בזה משום פמ"א שאסור להר"מ, וההסבר הוא דהר"מ באמת סבר דלא כתוס' ולשיטתו אין כאן שום פסולת, ויש לפניו רק אוכלין, והמלאכה הוא לברור התערובת להיות כל מין לעצמו כנ"ל, וברגע שיש היתר לעשות כן כיון שהוא עוסק באכילה, לא מעלה או מוריד איזה מהן הוא מוציא דאינו בא לתקן מין א' מקלקולו של השני, אלא המלאכה הוא עצם ברירת התערובת, וזה נעשית ממ"נ ולא מרויח כלום בלקיחת אותו שאוכל מיד. מ"מ רואים בזה דבב' מיני אוכלין יותר קל לחול עליו שם מעשה אכילה ושימוש בעלמא ולהפקיע השם מלאכה, מלגבי ברירת אמ"פ. ואפשר דה"ה בשיעור לאלתר יש יותר מקום בב' מינים להיות נחשב שימוש

ברירה בב' מיני אוכלין אבל לא כדעת תוס' שגם ברירה זו היא רק באופן שיכול להגדירו כאוכל ופסולת אלא גם כשאין כאן פסולת, עצם התערובת של ב' המינים הוא קלקול ששייך עליו תיקון מלאכת בורר, להפריד ב' המינים להיות עומדים לשימוש בפני עצמם, וא"כ בברייתא ראשונה שביאר הגמ' (בחד הסבר) שמייירי ב"אוכל מתוך פסולת" לאפוקי "פסולת מתוך אוכל" (תי' דר' המנונא) לתוס' אפשר שזה בב' מיני אוכלין אבל לרש"י זה מוכיח שיש כאן פוסלת גמור, ולכן רש"י מוחק המילה "שני" אבל בברייתא שני' שלא כתוב עליו שום הסבר של אוכל ופסולת, יש לקיים גירסת "שני", והברירה הוא בין ב' המינים.

וכן מבואר ברמב"ם (ח'—יב', יג') שג"כ למד שיש ברירה בב' מיני אוכלין ועצם ברירת התערובת הוא הבורר ואין כאן שום פסולת ואוכל, ע"ש שמחלק ברירת ב' מינים וברירת אמ"פ לשני בבות נפרדות¹⁰. ועוד יותר ע' בב"י שמדייק מדברי הרמב"ם דשיעור לאלתר משתנה ביניהם דבאמ"פ בעי לאלתר ממש ובב' מינים

¹⁰ הפרמ"ג בראש יוסף מביא צד לומר דגם להרמב"ם אין במיון משום ברירה ע"ש שמדחיק בלשון הר"מ, והוא עצמו חזר בו בש"ע וביאר דיש בזה מח' ראשונים, כנ"ל.

ואף לדעת הרמ"א שבב' מיני אוכלין צריך ליקח דווקא אותו שרוצה עכשיו, פשוט דאם רוצה לאכול שניהם מיד רק לא ביחד דמותר דכל ברירתו הוי כמו אמ"פ כדי לאכול לאלתר (ולא גרע מברירת א' מהמינים שרוצה לאכול מיד דמותר אף שהשני נתקן אלאחר זמן). ויש להסתפק אם מותר לברור אותו שאינו רוצה מיד כדי לאכול השני, באופן שתוך כדי הסעודה יאכל אותו שבירר, דאפשר דכיון שתוך הסעודה הוא שיעור לאלתר, אף מה שבורר "והניח" אינו אסור דעדיין נחשב אוכל מתוך אוכל כיון דעתיד לאוכלו תוך כדי הסעודה, או דילמא כיון שעכשיו הוא מקפיד להסיר מין זה מעל השני כדי לתקן השני לאכילתו יש בזה משום בורר. ונחלקו בזה פוסקי זמנינו ובספר שלחן שלמה מביא שהגרשז"א נסתפק בזה. וע' מ"ב ס"ק יג' שנקט "ולא יברור אותו שרוצה להניח לסעודה אחרת" משמע כל לאותה סעודה מותר, ודו"ק.

ואכילה בעלמא, משא"כ באמ"פ רק ע"י שימוש לאלתר ממש שייך להפקיע השם מלאכה מברירתו.

והמחבר בריש סי' שי"ט סעיף א'— ה' נקט לשון הרמב"ם בלשונו ממש (אבל לא באותו סדר, וצ"ע) היינו שקי"ל שיש ברירה בב' מיני אוכל ויש ברירה ג"כ על ידי מיון ב' מינים, אלא דכשעושה כן לאלתר מדויק שמותר להוציא איזה מהם שרוצה, ועל זה בא הרמ"א ומגיה דצריך "להניח השני כדי לאכול מיד" היינו שצריך לקחת אותו שרוצה דווקא, וזה חומרא נגד דעת המחבר, ולכאורה כוונתו לתוס' שהברירה בב' מינים ג"כ הוי ברירת אוכל/פסולת ולכן צריך לקחת דווקא "האוכל", אלא דא"כ הוא דקי"ל כתוס' כשבירר שניהם (דהיינו מיון) לאלתר או אפילו לאחר זמן צ"ל מותר ד"ה אוכל והי פסולת".

ומ"מ לדינא אפשר דהרמ"א בא להחמיר ג"כ כדעת התוס' ורא"ש אבל לא להקל כמותם, והדבר נוגע לאסור דאורייתא (ועי' ב"ה סעיף ג' ד"ה ומניח שמחמיר בזה)¹¹.

¹¹ לאלתר כל א' נחשב פסולת לגבי השני והוי ברירה גם לתוס', אבל לשונו לא משמע כן וצ"ע.

¹¹ בב"ה ריש סעיף ג' ד"ה היו חולק בפשיטות על הפרמ"ג, ומשמע דהוא סובר דמיון ב' מינים הוי ברירה לכ"ע גם לתוס', ורק בשאלה הנ"ל כשממייך לאלתר אם צריך להוציא דווקא אותו שרוצה מסתפק, וצ"ע, ואולי למד שגם במיון

סעיף ג וסעיף טו

בורר במין א' (והיתר "גוף" אחד), קילוף, "הסרת ריבוי"

חתיכות יותר גדולות של מצה אף שהוא מין א', וכן מדייק שהתה"ד מביא מחכ"א שהחמיר בזה ג"כ, ולכן מסיק דיש להחמיר בחשש אסור דאורייתא. [ועי' א"ר ס"ק ז' דג"כ מחמיר לשיטת הט"ז ע"פ הירושלמי שבת פ' כלל גדול הל' ב' (מט:)] דאיתא שם דלחזקי' אפי' "רמונים מגו רימונים" שייך בורר וכן החמיר החיי אדם (כלל ל"ז סוף אות ה') אלא דמהירושלמי אינו ראי' כ"כ, ע"ש בנשמ"א ס"ק ג' וכן בערוך השלחן סעיף ו', וכן הוא לפי הרידב"ז שם דהירושלמי לא קאי הכי בסוף, ובאג"ט (בורר י"ז-ב') לומד דיש בזה מח' בבלי וירושלמי, ובשביתת שבת אות י"א בבא"ר יצא לידון בדבר החדש דכשיש הקפדה גמורה כמו למכור קטנים וגדולים לפני עצמם (בביצים וכדומה) בזה יש בורר במין א' אבל מן הסתם אין בזה בורר].

ג) וכבר תמהו האחרונים על הט"ז (ע' תו"ש, מאמר מרדכי, בית מאיר, חמד משה ועוד) דמה דמיון יש מבורר אוכל ופסולת לבורר במין א', דהלא בפסולת גמור ודאי אין ב' מינים גדולה מזו: אוכל ופסולת, וגם

א) ברמ"א סעיף ג' מביא דברי התה"ד (סי' נו') דכל אסור בורר הוא רק בב' מינים אבל לא במין א', וע"ש שאפי' דברים גדולים מעורבים עם קטנים אם הם מין א' אין בהם משום אסור בורר כלל. וע"ש בתרומת הדשן שמקורו בזה הוא לשון הגמ' וכל הראשונים בפ' כלל גדול "היה לפניו שני מיני אוכלין" ומביא מהמרדכי פ' אלו טריפות "דכל היכא דמצינו למימר דלישנא דמתניתין דווקא הוא, לא אמרינן לאו דווקא הוא אפי' להחמיר" ע"ש (ובאמת בגמ' עד. נחלקו בגירסא רש"י ותוס', ורש"י השמיט גירסת "שני" ונקט רק מיני אוכלין, וע' לעיל מש"כ בזה).

ב) וע' בט"ז סי' שיי"ט ס"ק ב' דחולק על התה"ד ודוחה דלשון "ב' מיני" אינו ראי' דאדרבא הוא רק לרבנות דאפי' ב' מינים שניכרים כל א' בעצמו ביותר ואין כאן כל כך תערובת מ"מ שייך ברירה וכ"ש במין א' שייך ברירה. ועוד הקשה שם מכל ברירת אוכל ופסולת שחייב בו שמיירי במין א' (ע' לקמן), ועוד מביא ממהרי"ל בהל' פסח שחשש לאסור ברירה של מצה טחונה לבין

מהחיי"א דבשר צלי ומבושל הוי ב' מינים. ופת נקי ופת קיבר פליגי בזה דהערוה"ש מחשיבו מין א' ובשבת שבת בא"ר אות ט"ז חולק עליו דהוי ב' מינים.

ויש מקום לומר נ"מ ביניהם, דבש"ע א"ח סי' ת"ק סעיף ו' מצינו היתר לנקר הגיד מבהמה ביו"ט, ובמג"א שם ס"ק יב' ביאר דבדבר שהוא בעצם מין א' ורק דארי' רביא עליה היינו שהוא פסולת מצד האיסור שבו אין זה עושהו לפסולת או ב' מינים ואין בזה משום ברירה, וכן הוא במנחת חינוך (בורר אות ו') גבי פירות ערלה והיתר דאין בזה משום בורר¹², וכן נחית להאי דינא החיי אדם¹³ (ט"ז-ח"). ובאמת בט"ז סי' ת"ק ס"ק ד' ביאר האי התירא דניקור הגיד באפ"א (משום שא"א באפ"א וכמו היתר קילוף ע' ב"ה ס"ס שכ"א

בתוך דבריו משמע שבדברים שווים ממש יש הקפדה ליקח דווקא אותו שרוצה, ומה שייך בזה בורר כלל וכלל ליקח חלק מכמות דברים שווים ממש. ונראה פשוט דגם הט"ז לא כיוון לומר דיש בורר בדברים שווים ממש דאין בזה שום סרך מלאכה ותיקון כלל, והגה עצמך מי שחותך פתו ומניח חלק לאחר זמן האם יש בזה משום בורר, אתמהה. אלא גם כוונת הט"ז הוא כשיש איזה שהוא שינוי ביניהם דבזה שייך בורר, וכמו בציור הרמ"א גדולים וקטנים, ומה שהחמיר הט"ז יותר כשהם "שוים" הכוונה בגודלן אבל ודאי שיש שינוי ביניהם בטעם, מראה וכדומה. וע' פרמ"ג שביאר שחלק מהם ממולאים וגם הח"א שהחמיר להט"ז מדגיש שיש חילוק בין הדברים כגון קטנים/גדולים.

ד) ולפי"ז חוץ ממה שפליגי בה בהדיא הט"ז ורמ"א דהיינו בורר של גדולים וקטנים, יש לעיין במה פליגי חוץ מזה (ואם יש מח' חוץ מזה באמת) דאפי' דברים שהם בעצם מין אחד, מכיון שיש בהם שום שינוי טעם או מראה זה כבר נכנס לשאלה של ב' מינים לכ"ע, ע' פרמ"ג משבצ"ז אות ב' וא"א בסוף הסימן שמסתפק בתפוחים חמוצים ומתוקים והובא ספיקו במ"ב ס"ק טו' ועוד מביא שם

¹² ומה שאוסר מדרבנן בשבתת שבת סעיף י', ע' בהל' שבת בשבת הל' בורר הע' 162 בשם הגריש"א שליט"א שזה חידוש תמוה וסתימת הפוסקים שהוא מותר גמור (ובאמת יש לחלק דהחמיר הש"ש רק בפירות ופירות שהם שני "מינים" גמורים, ולא אוכל ופסולת).

¹³ אלא דע"ש בנשמ"א שהוא נשאר בצ"ע על זה ממה שמצינו שחולב עז שייך ביה אסור ברירה לר"ת בתוס' קמד: אבל ע' בשבתת שבת בא"ר אות כג' שתי' דבהמה כמות שהוא הוי פסולת גמור לכ"ע (אפי' לגויים שאין להם איסור) בעודו בחיים, ע"ש.

דאורייתא¹⁴. ועוד מביא סוגית הגמ' קלט:-קמ. דמותר לסנן ביצה במסנת של חרדל, היינו להפריד החלמון (שיורד למטה) והחלבון (שהוא קשור ונשאר למעלה—רש"י) ואין בזה משום בורר וביארו הראשונים משום דשניהם אוכל וראויין בעצם. ושוב מוכח לכאורה דדברים שהם שונים ביותר, כיון שהם מין אחד אין בזה משום בורר, ודלא כהט"ז¹⁵.

וחוץ ממה שקשה על הט"ז מכל הנ"ל (שלכן דוחה החמד משה דבריו מהלכה) באמת קשה על התה"ד עצמו שבא לדחות דברי החכ"א ולהוכיח שאין בורר במין אחד, וכל ראייתו הוא רק מדיוק לשון הגמ' "ב' מיני" (ע"פ כללי הגמ' של המרדכי בפ' אלו טרדות), וצע"ג דהרי לפנינו סוגיות מפורשות (לכאורה) שאין במין א' משום ברירה. [וע' א"ר ס"ק ז']

¹⁴ ויותר קל זה מתפוחים חמוצים/מתוקים, פת קיבר/נקי, דבאלו הם באמת דברים שונים ולכן יש צד שהוא ב' מינים לכ"ע, משא"כ בזה הוא אותו עלין ממש אלא שהם יותר גרועים, ולכן כל עוד שאינם פסולת גמור נשארים בגדר מין א'.

¹⁵ ובאמת מזה יש להקשות גם על הא דדנו הפוסקים דתפוחים חמוצים/מתוקים פת קיבר/נקי וכו', דהלא הם יותר דומים מביצה – דחלמון וחלבון הם שונים לגמרי, וע' לקמן מש"כ בזה.

דביאר דא"א בענין אחר ודרך אכילה (בכך) ואולי משום דלשיטתו דיש בורר במין א' אין היתר של "אסור רביא" וגם בזה הוי בורר, אולם אינו מוכרח כלל, וגם הט"ז אפשר דמודה להיתר "איסור רביא" כסתימת הפוסקים שלא תלו הא בהא, ואפושי פלוגתא למה לי.

ה) וחוץ מקושיות הנ"ל על הט"ז מסברא, ע' בספר חמד משה שמביא מכמה מקומות מוכח לכאורה דלא כהט"ז. בגמ' קלד. איתא דאסור לסנן חרדל מסובין שלו וביאר הגמ' משום דזה "מיחזי כבורר" ובתוס' שם ביאר דזה רק אסור דרבנן אבל בורר ממש לא הוי "שגם הפסולת ראוי לאכילה". ולכאורה קשה דמה בכך ששניהם ראויין לאכילה הלא מבואר בדף עד. דבורר אוכל מאוכל שייך בזה מלאכת בורר. ואלא מאי דהכא שהכל מין אחד שאני, ואין בזה משום בורר. וכן מביא דברי המ"מ בהל' שביתת עשור (א'—ג') המובאים במג"א שי"ט ס"ק ג' דמוכיח דבורר עלין מעופשין מעלין טובים הוי רק בורר דרבנן, וביאר המ"מ "זה הכל מין אוכל אחד ואין העלין האלו פסולת גמור..." הרי שאף שיש שינוי ביניהם כיון דסוף סוף הם מין אחד אין בזה בורר

ההיתר "כיון דאורחיהו בהכ"י, וצ"ע כוונתו. ועוד איך כתב שאין זה דומה לבורר אוכל מפסולת, הלא מיירי בקליפי לוזים ובטנים שהם פסולת גמורה, וצריך ביאור. וע"י לעיל שביארנו ביסוד מלאכת בורר דלתוס' כל בורר הוא רק כשיש בירור תערובת אוכל ופסולת המקלקלו (גם בב' מיני אוכל) ולהר"מ בב' מיני אוכל אף שאין כאן אוכל/פסולת, מלאכת בורר הוא לברר עצם התערובת. ומ"מ לשינהם המלאכה בא לתקן "קלקול" "וחסרון" של תערובת, היינו ב' דברים שנתערבו, ומחמת העירוב אינם ראויין לתשמיש, ומלאכת בורר בא לתקן זאת ולברר קלקול התערובת וע"י כן לעשות חלקי התערובת מוכנים לשימוש ע"י שמפריד כל א' לעצמו.

וחידש המהרש"ל (ע"פ דברי הרמ"א שם) דכל זה הוא רק בדבר שנתקלקל ע"י תערובת, היינו שהיה מוכן ועומד ואח"כ נתערב בדבר אחר (אוכל אחר או פסולת) ועכשיו אינו ראוי עוד לתשמישו שהיה ראוי לו מקודם, בזה שייך מלאכת בורר לתקנו. אבל דבר שעדיין עומד בטבעו הראשון כמו שגדל ולא נגע ביה יד האדם לשנותו ולקלקלו, אלא דבר זה הוא בטבעו חסר איזה תיקון כדי להשתמש בו, כמו להסיר קלפיתו,

שהקשה סתירה בדברי המהרי"ל דהט"ז מביא שהוא סבר כמותו שיש בורר במין א', וכן משמע מהמהרי"ל לגבי בורר במצה והוא עצמו מתיר לברור אגוזים מקליפתם מטעם דהם מין א', והובא במג"א סי' תק"י ס"ק ב', ונשאר שם בצ"ע].

(ו) ונראה בכל זה, דעי' ברמ"א סי' תק"י—ב' שמביא מהטור (לענין בורר ביו"ט) "ולוזים ובוטנים שנשתברו ועדיין בקליפותיהם, לא מקרי הקלפיה פסולת, כיון דאורחיהו בהכ"י ועדיין מעורבין" וע"ש במג"א ס"ק ד' שנתקשה בביאור דברי הרמ"א ומביא מהמהרש"ל "וז"ל אכן נראה דאינו דומה לבורר אוכל מאוכל דהיינו משום שהם ב' מינים או פסולת ואוכל אבל הכא מין א' ואין שם פסולת עליו, ובאיזה ענין שמתקן האוכל מתוך השומר, תיקון אוכל בעלמא ואין שם מלאכה עליו עכ"ל" (ובאמת המג"א הקשה וחולק על המהרש"ל וע' לקמן בזה).

ומבואר דאין כוונתו להיתר של "מין א'" דהרמ"א, שבזה הט"ז חולק, (ובפרט שהט"ז מביא דהמהרש"ל הסכים עמו) דא"כ מה כל אריכות לשונו "דאין שם פסולת עליו" "ותיקון אוכלא בעלמא", ובאמת הוא בא בזה לבאר דברי הרמ"א שביאר

נפרד מן האוכל, משא"כ זה שהוא מחובר ביחד עם האוכל...כיון דעדיין לא נפרדו ומחוברים יחד¹⁷. וע"ש שמה שהקשה המג"א על המהרש"ל זה רק משום שרצה להתיר מטעם הנ"ל אף בורר לאחר זמן באופן הנ"ל, ובזה קשה מסוף ס' שכ"א שמבואר דהיתר קילוף הוא רק לאלתר, אבל באמת היתר לעשות כן לאלתר הוא כדברי המהרש"ל. וע' בב"ה סוף סימן שכ"א משמע קצת באפ"א בביאור היתר קילוף¹⁸.

¹⁷ וע' שביית שבת בורר אות מה' דמביא מטל אורות שמביא מר"ח וערוך "דבורר לא שייך במחובר".

¹⁸ ולגבי קושית המג"א על המהרש"ל מאותו דין ע' ערוך השולחן שי"ט—כב' דביאר דאותו הלכה מיירי שהשום ובצל מופרד ומעורב בתוך הקליפות, ורק בזה יש בורר, ולא בקילוף, וע"ש שיש בזה משום לימוד זכות על בנות ישראל שנוהגין לקלוף לאחר זמן. וע' תהל"ד (שי"ט—ד') שבא לבאר הפרמ"ג שכתב דהא דאיתא במג"א ס"ק ג' דהיתר הסרת עלין מעופשין היינו רק אמ"פ, וביאר הפרמ"ג (במשבצ"ז) דאם הם מחוברין מותר לחתוך המעופשין ממנו והביא התהל"ד קושית המג"א (על המהרש"ל) מקילוף שחייב משום בורר לאחר זמן, ותי' דשאני חתם שהם שומר לפרי ולא חלק ממנו, ואפשר דה"ה להמהרש"ל מה דהתיר גבי לוזים ובטנים, משום דקלפיתן הם יותר חלק הפרי וכמבואר שי"ט—ו' דלפעמים קליפותיהם הם ראויין לאכילה, אבל בשומר בעלמא גם המהרש"ל מודה דמותר רק לאלתר, ודו"ק.

בזה לא שייך מלאכת בורר כלל, דאין כאן ב' דברים בתערובת המקולקלת היינו אוכל עם פסולת המעכבו מתשמישו הטבעי, אדרבא, זה גופא הוא תשמישו הטבעי להסיר קליפתו כדי לאוכלו, ואין על זה "שם פסולת" כלל אלא תיקון אוכלין בעלמא, שעל אף שהוא תיקון גדול ונחוץ אינו שייך למלאכת בורר¹⁶.

ועי' בביאור הלכה (שי"ט—ד' ד"ה מתוך אוכל) שבא להסביר היתר הסרת עצמות מתוך הדג שהיו נוהגין בסעודות גדולות, ומביא מהרש"ל הנ"ל וביאר דלדבריו מותר להסיר עצמות אף שהוא לכאורה פמ"א, והוסיף שם כמה מילים של הסבר ונראה דהכוונה כנ"ל, ע"ש בב"ה שביאר "כיון דהעצמות והבשר הם בחבור אחד...ואין דומה לפסולת דעלמא שהוא פסולת גמור שהוא

¹⁶ ואולי יש להוסיף: בורר הוא רק דבר ראוי בעצם עם דבר אחר שמקלקל אותו, אבל כאן עד שמסיר קליפתו לא היה עליו שם אוכל כלל, ואין כאן דבר ראוי בכלל שהוא מתקן, אלא ע"י "ברירתו" הוא ממציא אוכל זה מחדש, וזהו "תיקון אוכלין" בעלמא ולא מלאכת בורר. (אבל עי' לקמן גבי מחבץ סברא דלא כזה).הא דדנו הפוסקים דתפוחים חמוצים/מתוקים פת קיבר/נקי וכו', דהלא הם יותר דומים מביצה — דחלמון וחלבון הם שונים לגמרי, וע' לקמן מש"כ בזה.

מלאכת ברירה, וכל שהוא מפריד אותם נחשב כתיקון אוכלין בעלמא, ומותר.

ועכשיו מובן שאין ראי' כלל להרמ"א ותה"ד שאין ברירה במין אחד ממה שמותר לחתוך עלין המעופשין המוחברין לקלח עם עלין טובים דבזה יש לנו היתר של "גוף אחד"²⁰, וכן הא דאיתא בגמ' קלד. ובתוס' שם שאין אסור ברירה בחרדל מסובין שלו ע"י מסננת, כיון שבא בטבע בגוף אחד ביחד ושניהם אוכלים בעצם אין כאן בורר אלא מיחזי כבורר כדביאר תוס' דהסובין אינו נאכל כ"כ כמו החרדל עצמו, ודבר הלמד מענינו דהגמ' שם מדמה והקשה מהא דדף קל"ט:--קמ. שמותר גמור הוא לסנן הביצה ולהפריד החלמון מהחלבון ע"י המסננת ובזה אין אפי' אסור מדרבנן של מיחזי²¹

²⁰ ומה שאין ראי' מהמ"מ דמיירי כשהם מעורבין ואינם בגוף אחד ומ"מ הו' רק אסור דרבנן ולא בורר גמור, ע' נשמ"א מש"כ בזה (ט"ז-ה'), ונראה דאף ה"ט יכול להסכים לדין זה דהם ממש אותו דבר עלין ועלין, ומה שהם נאכלין ע"י הדחק אינו חשוב כלל, דסוף סוף לאלו שאוכלין הם אותו דבר ממש של עלין אחרים.

²¹ ברש"י קלד. ביאר דגבי ביצה הכל יוצא דרך המסננת, אבל בדף קלט: מביא רש"י ב' פירושים אחרים (וכן הוא לדינא שי"ט-ט"ו)

(ז) ונראה דאף אם נימא דלא קי"ל כמהרש"ל לאחר זמן ורק לאלתר (ובאמת ע' במ"ב סי' תק"י ס"ק י' שמביא מקודם דברי היש"ש, ע"ש), יש לומר דזה רק בפסולת גמור¹⁹. כלומר דדבר שבא בטבעו ובגידולו עם חלק ממנו פסולת כמו קליפה או עצמות, לא אמרינן בזה שאינו מוגדר כפסולת והו' תיקון אוכלין בעלמא, אלא דנין אותו כאוכל ופסולת, על אף שבטבעו הכי מ"מ שם אוכל ופסולת ותערובת עליו ושייך ביה בורר, אבל נראה דכל זה באוכל ופסולת שבאים ביחד בגוש אחד מחובר באופן הנ"ל. אבל ב"שני מיני" אוכלין באופן הנ"ל נראה דאמרינן כיסוד המהרש"ל לכ"ע. דהיינו כשיש ב' אוכלים שאילו היו דברים נפרדים שנכנסו לתערובת הו' שייך בהם בורר (וכמו תפוחים חמוצים וכדומה), כשהם באופן הנ"ל היינו שבאים בגוף אחד בטבע, מחוברים מתחילת ברייתן ומעולם לא נפרדו מהרדי, בזה לכ"ע אמרינן דאין כאן תערובת מקולקלת ששייך ביה

¹⁹ וע' בב"ה הנ"ל דמביא מה שלכאורה קשה למהרש"ל מסחיטת בוסר שהוא בורר לר"ת אף שהיא גוף א' בטבע, והבוסר עצמו גם ראוי ע"י הדחק וכמבואר בסי' ש"כ בב"ה, וע' בב"ה מה שתירץ ועי' לקמן גבי מחבץ דכשבורא ב' מינים שייך תולדה דבורר, וה"ה הכא ע"י סחיטה הוא בורא הב' מינים מתוך א'. ועדיין צ"ע.

אכילה", והריטב"א קלט: "אבל הכא לא מחזי כבורר כי גם החלבון אוכל הוא וראוי הוא".

אבל נראה דאינו דבר מוסכם דעי' רש"י קמ. (ד"ה לפי) שביאר מש"כ הגמ' לבאר היתר סינון ביצה "לפי שאין עושין אותה אלא לגוון פירש"י "למראה, שהחלמון יפה לגוון ולא החלבון הלכך אידי ואידי אוכל הוא ואין כאן ברירת פסולת מאוכל". והנה, לראשונים הנ"ל עיקר טעם ההיתר הוא משום דשניהם (חלבון וחלבון) אוכלין הם ובכה"ג (בגוף א') לא שייך ברירה והא דאיתא בגמ' שעשו הסינון לגוון הוא רק לבאר למה באמת הוא עשה כן אחר ששניהם אוכל באמת (ובכמה מראשונים הנ"ל נקטו "שאינו מקפיד" על החלבון, היינו על איבוד החלבון), אבל מדיוק לשון רש"י מבואר דהא דנותן החלמון לגוון הוא טעם וסיבת ההיתר, ועל זה נאמר "הילכך" – היינו מחמת זה יש היתר שאידי ואידי אוכל ואין כאן בורר. והרא"ש סותם בביאור ההיתר והטור (שי"ט–טו) מבואר כדעת רש"י שגם כן מביא לגוון כסיבת ההיתר "...אלא לתקן מראה החרדל הילכך לא חשיב כבורר אוכל מתוך פסולת" והמחבר סתם הדין ולא פירש הטעם ובלבוש ג"כ ביאר על דרך הטור דהא דאינו

דשם שניהם אוכל גמור, וגם מזה אין ראוי כלל לתה"ד דהלא הביצה הוא בטבע גוף אחד של ב' חלקים וכל מה שהוא עושה לו הוי תיקון אוכלין בעלמא (ולכן הוצרך התה"ד להביא ראוי מדיוק לשון "ב' מינים" ולא הביא ממקורות הנ"ל).

ח) והנה, מה שבארנו בהיתר סינון ביצה מפני שהוא גוף אחד בטבעו ולכן לא שייך ביה ברירה דב' מיני אוכל (או ברירת מין א' לפי הט"ז), כן משמע מכמה ראשונים דביארו דהיתר בורר בזה הוא משום דשניהם (החלמון והחלבון) אוכלין הן וראוין הן ותו לא מידי, ואף שחלמון וחלבון שונים מהדדי ביותר (ולכוארה יותר מתפוחים חמוצים ומתוקים) הביאור הוא כנ"ל דבזה אמרינן כחידוש המהרש"ל שכל בכה"ג דהוי בטבע גוף אחד נחשב לענין בורר כמין א' ממש ולא שייך ביה מלאכת בורר. הלא המה הרשב"א קלט: (ד"ה ונותנים ביצה) "דאין כאן פסולת שהכל ראוי הוא", המאירי קלט: בביאור המש' "ואין כאן ברירה שאף החלבון אוכל גמור הוא", שיטה לר"ן קלט. "וקמ"ל דלא מיקרי בורר כיון דהחלבון נמי ראוי היא לאותה

וצ"ע. והפסקי רי"ד וריא"ז פירשו כרש"י קלט: גם בגמ' במקומו קלט: -קמ..

ברחיצת כלים מלכלוך עליהם ע"ש²².

ט) ונראה דאף לרש"י והטור אין צ"ל דחולקין לגמרי על יסוד המהרש"ל שכל שבא בגוף אחד לא שייך בו ברירה והוי כמין אחד, וכמו שמבואר בדף קלד. גבי חרדל וסובין וכמו עלין מעופשין מחוברין בקלח שמותר להסירן (ב"ה שי"ט-א' ד"ה מן), אלא כמו שיש לחלק על המהרש"ל דאף בגוף א' כשהוא פסולת גמור, אף שבא בטבע בגוף אחד שייך בו ברירה, ה"ה סבירא ליה לרש"י דאף ב' מינים שבאים בטבע בגוף אחד, כשהם ב' מינים חלוקים לגמרי אחד מהשני, אלא שכך ברא אותם הקב"ה שבאים ביחד בטבע ב"קופסא" אחד, גם בזה שייך ביה בורר, וע' מג"א שי"ט ס"ק ט"ז שהבין כן בדעת הב"ח ולבוש שהלכו בעקבות הטור והוצרכו היתר "לגוון" אבל אם הוא בורר אותם לאכילה שייך בהם ברירה משום דהם כב' מינים באמת. אבל ע"ש במג"א דלא ניחא ליה בזה והוכיח מדברי המ"מ שהוא עצמו מביא שם בס"ק ג' דכמו שעלין מעופשין ובריאין הוו מין אחד ה"ה יין ושמרים, וגבינה וקום, דהמ"מ מדמה אותם והקשה אותם

חייב משום בורר ב' מינים משום דלא נתן "אלא לתקן מראה החרדל הילכך לא חשיב כבורר".

ובאמת צריך ביאור רב דאחר שנתבאר שיש בורר בב' מיני אוכלין מה היתר הוא זה מה שכוונתו בבריתו הוא לתקן המראה, וכך תמה הב"ח על הטור, ועוד תמה על אריכות לשון הטור (שהוא ע"פ רש"י) ע"ש מה שביאר באורך. והיה נראה לומר דרש"י בא לחדש שבורר בב' מיני אוכל שייך רק כששני הדברים שייכים למה שהוא צריך והוא בורר א' מתוך השני כדי להשתמש בא' ולהניח השני, אבל באופן שב' דברים המעורבים רק חד מהם שייך למה שהוא צריך והשני אינו שייך לו כלל לא חל על זה שם תערוכת ששייך בו בורר, וכיון שרק החלמון שייך לגוון ולא החלבון אין זה בורר ליקח ה"צבע" מה"מאכל", וכלפי הא דשניהם באמת אוכלין לא בירר א' על השני "ואין כאן ברירת פסולת מאוכל", וכסברא זו מצאתי בתהלה לדוד ס' ש"כ אות יז' בסופו דוק ותשכח. ושוב מצאתי סברא זו בשש"כ פרק ג' הערה ז' בסופו בשם הגרשז"א זצ"ל בסוף הערה, ע"ש שהוא נקט האי כלל גם באוכל ופסולת, וביאר בזה טעם שאין ברירה

²² וכעין זה באג"מ א"ח חלק ד' ס"י עד' ה'ל'

כנ"ל) ומסיק דנכון להחמיר²³. אבל בשעה"צ מביא לקולא רק המג"א בדעת הטור, ולא נחית לשיטת כל הני ראשונים דסברי בפשיטות שהוא מין א'. (וע"ש במ"ב שמחמת חומרתו מסיק דמי שרוצה ליקח החלמון מן החלבון יעשה כן רק בידו ולא בכלי, שבורר בכלי אסור אפי' אמ"פ לאלתר, ונראה דבצירוף הנ"ל יש להקל בזה ע"י כף שאינו ברור שיש בו דין "כלי בורר" כלל ולא מסתייע כ"כ כאן בביררתו).

(י) במג"א שיי"ט ס"ק ה' מביא דברי המ"מ שהקשה על האי דינא דאין בורר במין א' [דעת התה"ד ורמ"א שאין בורר בעלין מעופשין ובריאים בתערובת (אף כשאינם מחוברים)] מהא דמצינו ששייך בורר ביין ושמרים, וחמאה וגבינה וקום (מחבץ) ות' דבדברים לחים שייך ברירה גם במין א'. וביאר המחצה"ש בס"ק ט"ז

²³ בספר הל' שבת בשבת הערה 156 נוקט בפשיטות דכל זה בביצה חי' אבל ביצה מבושלת דעומד כולו לאכילה "בתור ביצה" לכ"ע הוי מין אחד. ולי האביון לא פשיטא כלל דבר זה, ואדרבא חלמון וחלבון הם דברים שונים לגמרי ואם אין היתר "גוף א'", מה מועיל ששניהם "בתור ביצה" [האם נימא דכל פירות נחשבין כמין א' שהם "בתור פרי", אתמהה] ונראה דודאי ב' מינים הם. וצע"ג בדבריו.

אהדרי ע"ש, מזה מוכיח המג"א דה"ה חלבון וחלמון הוו מין א' וע' במחצה"ש דביאר דברי המג"א דחשוב מין א' "כיון דמחוברים יחד מתחלתן א"כ ה"ה חלמון עם החלבון מה"ט יקראו מין א'" והוא על דרך המהרש"ל הנ"ל דהם גוף אחד. וע"ש במג"א שמסיק דגם להטור חלמון וחלבון הם מין א' (גוף א') ומותר לבררן אף לאכול חד ולא השני וביאר דברי הטור באפ"א ע"ש במחצה"ש. ומ"מ פשטות שיטת הטור על דרך רש"י הוא דחלמון וחלבון הוי ב' מינים ויש לחלק בין זה ויין ושמרים וקום וגבינה כנ"ל, דחלמון וחלבון חלוקים במציאותם ביותר. אבל באמת יש מקום לדון בזה בדעת המחבר עצמו שלא ביאר היתר סינון הביצה כהטור (על דרך רש"י) אלא סתם ונקט הדין בלי טעם דאפשר לבאר דבריו ע"פ רוב ראשונים (המובאים לעיל אות ח' – רשב"א, ריטב"א, מאירי, ושיטה לר"ן) דבאמת ההיתר הוא משום שחלמון וחלבון הם באמת גוף אחד ולכן נחשבין כמין אחד כנ"ל (ויש לצרף לזה שאף לביאור הטור לא ברור דחולק עליהם וכמו שביאר המג"א דבריו כנ"ל). וע' במ"ב שיי"ט ס"ק נ"ח דהביא ב' דעות שיטת הב"ח ולבוש ושיטת המג"א אם חלמון וחלבון הוי מין א' או ב' מינים (שהוא באמת מח' ראשונים

וזכר לדבר, ע' בגמ' עד: אסור ברירת תורמוסין אף כשהוא לכאורה ברירת אמ"פ, וע"ש ברש"י מהלך הג' מר' לוי שמירי שהיה לפניו דברים שווין, וע"י ברירתו נמאס, אותו חלק שנמאס ע"י "ברירתו" הוי כפסולת ונחשב בירור פמ"א, וע' בב"י שמביא כל ג' דעות שברש"י (ובש"ע נקט כהר"מ שהוא דרך רביעי).

(יא) כבר הזכרנו דעל גוף חי' המהרש"ל בסי' תק"י שאין בלוזים ובוטנים משום בורר משום שהם גוף א' ונחשבים מין אחד המג"א הקשה עליו מהרמ"א סוף סימן שכ"א שמביא הירושלמי (המובא ע"י הרבה ראשונים לדינא, ע"ש בב"י) דהיתר קילוף שום ובצל הוא רק לאלתר אבל לאחר זמן חייב משום בורר, ובערוה"ש אות כב' (סי' שי"ט) טוען שהמנהג להקל בקילוף ומדחיק לאוקי אותו דין שהשום ובצל נפרד מהקליפות ומעורב ביניהם, וע' לעיל בהערה סוף אות ו' מה שבארנו ע"פ התהל"ד די"ל דגבי לוזים ובטנים שהם יותר חלק מהפרי מתיר המהרש"ל אבל קליפי שום ובצל שהם פסולת גמור, בזה גם המהרש"ל מודה. וע' במג"א שכ"א ס"ק ל' שחידש דע"פ אותו איסור קילוף גם לקלוף תפוחים לאחר זמן חייב משום

דבזה שהם נתערבים ונבללים והוי ברירה גמורה שייך גם במין אחד. ומהא דמשמר אינו קשה על יסוד ההיתר של "גוף אחד" דהלא יין אינו במצבו הטבעי כמו שגדל אלא הוא תערובת העשוי בידי אדם בתהליך עשיית היין. אבל מאסור מחבץ לכאורה קשה, דהלא חלב הוא גוף ודבר א' ממש בטבעו והוי כל כולו ראוי לשימוש ואכילה, וא"כ למה יש בזה בורר בהא שנותן לתוכו דבר המחמיץ ומפריד החמאה מתוך החלב. אבל נראה דאינו קשה, דכל יסוד היתר של גוף א' מבואר במהרש"ל משום דסוף סוף אינו מוגדר כמעשה מלאכה אלא כתיקון אוכלין בעלמא (והוא בא לבאר דברי הרמ"א בסי' תק"י שמסיק "כיון דאורחיהו בהכ"י") היינו כל שבטבעו הכי אין כאן תערובת ששייך בו מלאכה, אלא זה דרך תשמישו בהאי אוכלא והוי תיקון אוכלין בעלמא ולא מלאכה, וכאן בחלב הדבר באמת מוכן וראוי כמות שהוא, אבל הוא רוצה לעשות מדבר הראוי זה דבר חדש לגמרי ע"י פעולת ברירה גמורה להפריד דברים הנבללים ומעורבים כ"כ שהם נראים דבר אחד לפנינו, בזה הוי דרך מלאכה ותיקון גמור, ושייך בו חיוב בורר. וכעין זה בשש"כ פ"ג הערה מ"ב בשם הגרשז"א צ"ל.

שותין אותם כמות שהן עם הקסמין וקמחין ושמרים דקין שיש בתוכם יש להם היתר "שבלאו הכי משתתין" ולכן מותר גם לסננם אפי' במשמרת ואין בזה אסור בורר כלל. והקשה הפרמ"ג דה"ה הכא כיון דבלא"ה מתאכלי לרוב בנ"א נימא דאינו חשוב פסולת ואין בזה בורר. אלא דכנראה שהמג"א סבר דהיתר "בלא"ה משתתין" הוא רק בדברים קטנים כגון קסמין ושמרים שבטלים לגבי היין ונחשבין כמאן דליתא ממש, דשתיית היין לא מעלה ומוריד לרוב בנ"א עם או בלי אותן דברים. משא"כ קליפת תפוח הוא דבר שיש בו ממש וטעם ומראה לעצמו ואינו כמאן דליתא ובטל ולכן בכה"ג אין לנו היתר "בלאו הכי משתתין", ונראה דכן הוא כוונת האג"מ או"ח חלק ד' סימן עד' הל' בורר תשובה ח' שביאר המג"א "...ליכא מעלה במה שראויין לאכילה כיון דהוא עושה אותם כפסולת" וע"ש דגם הפרמ"ג רק מקשה ואינו חולק ושכן הוא דעת המ"ב. ובחשש דאורייתא לכאורה צריך לחשוש לדבריהם, נגד השביתת שבת ואג"ט שמכריעים לקולא כקושיית הפרמ"ג.²⁵

²⁵ ויש שמיקלין בטענה שכיון שהקליפה נאכל לכה"פ ע"י הדחק כל האסור כאן הוא ביותר איסור דרבנן, ע"פ מש"כ המג"א גבי עלין מעופשין ע"פ המ"מ בס"ק ג'. ונראה דיש

בורר. ונראה דבזה לכאו' המהרש"ל לשיטתו היה מתיר קילוף תפוחים כמו לוזים ובטנים, והמג"א הוי לשיטתו דהקשה על המהרש"ל משום ובצל ולא נחית להאי חילוקא.

ומה שאין היתר של גוף אחד אף לדעת המג"א כמו שיש לדעת המג"א גבי חלמון וחלבון אף שהם שונים לגמרי כנ"ל, י"ל דאף שכמות שהוא התפוח וקליפתו ראויין ביחד לאכילה, אבל כשמסיר הקליפה, למעשה הקליפה הנשאר בידו הוי פסולת גמור, והיתר המהרש"ל לא סבירא להמג"א כשהוא פסולת גמור, והוי כמו קליפי שום ובצל.

(יב) אלא דע"ש בפרמ"ג שהקשה²⁴ על המג"א דכיון דרוב העולם אוכלין תפוחים בלי לקולפן צ"ל מותר, וכבר מתבאר דאין כאן היתר של גוף א' כיון שהקליפה הוי פסולת גמור, (היינו שאינו נאכל כלל בפנ"ע, אף אם בעצם ראוי הוא) ומשום הכי ג"כ אין היתר של מין אחד של התה"ד ורמ"א סעיף ג'. ואלא נראה דכוונת הפרמ"ג להתיר ע"פ מה שמצינו בסי' שי"ט סעיף ב' מגמ' קלט: דיין שהם בגדר צלולים היינו שרוב העולם

²⁴ כן דייק האג"מ (ד'–ע"ד) בדיני בורר, שלא בא לחלוק עליו לדינא, וכן הוא הכרעת המ"ב לדעתו.

חשובים ממש בזה הוי בורר גמור בכל אופן ואינו מועיל מה שהיה יכול לאכול שניהם בלא"ה, וכן הוא בשו"ת אור לציון חלק ב' פרק לא' תשובה י'. והראי' שמביא ממי אבטיחים אינו ראי' דהלא שם הוא גוף אחד (ומין אחד) ממש עם האבטיח, וכן טען הגרשז"א על ראי' זו ע' ספר שלחן שלמה סי' שיי"ט (כח'ג'), וכן נקט האג"מ (ד'—עד—ב') דלא כהשביתת שבת.

יד) ואף שהאג"מ חולק על השביתת שבת ולכן פוסק שבירור משקה מתוך אוכל הוי בורר של ב' מינים אף אם היה נתאכל בלא"ה, ע"ש (או"ח ד'—עד' בורר אות א') שביאר עוד טעם להתיר בהרבה ציורים כאלו כגון תערובת מרק/ירקות וכדו' (תשובות אלו בהל' שבת נכתבו בראשונה להגר"ש איידר והודפסו בסוף ספרו "הל' שבת", ושם יש עוד קצת אריכות בשאלות ר' איידר, ומבואר שם שהוא שאל הגר"מ גם אודות שפיכת שמן יתירה מתוך קופסת טונה ושפיכות ריבוי המים ומשקין שנמצאין בתוך הרבה קופסאות שימורים כגון תירס, אפונה, קוביות גזר וכדו', ונראה דכל דברי ר' משה באות א' וב' בתשובה הנ"ל שייכים גם לכל ציורים כאלו), וביאר שם תוך דבריו (אות א') "אבל פשוט

יג) והנה, השביתת שבת (בורר מה') ביאר הכרעתו הנ"ל כהפרמ"ג ע"פ ההיתר דבלאו הכי משתתי, ואינו מוכרח כנ"ל. ובאמת הוא עצמו מתיר אפי' עוד יותר ע"פ האי דינא, דעי' במלאכת מרקד אות כ"ו תוך הדברים שמתיר "לסנן הרוטב מהלביבות או מירקות, דמתאכלי הכי, וראי' מהא דאמרינן דף קט. שריקא טוויא שרי ופי' ר"ח כי הם מים של מיעי אבטיחים שמסננין אותן במשמרת ושותין אותן לבדן עכ"ל הרי דאפי' במשמרת מותר ומכ"ש רוטב ירקות ולביבות..." (וכעין זה הקשה בתהל"ד אות ט"ו דכל בורר ב' מינים צ"ל מותר משום דהם בלא"ה מתאכלי), ונראה כנ"ל דהאי דינא נאמר רק בדברים קטנים ובטלים כגון קסמים, ולגבי קליפות הוא מח' הפוסקים אם שייך למימר הכי כנ"ל, אבל ב' מינים

לחלק הרבה, דשם הם באמת נתאכלו להרבי בני אדם כמו עלין רגילים, הגם שהוא בדוחק קצת, משא"כ קליפי תפוח אין הדרך לאכלם כלל וכלל בעצמם וחשובין פסולת גמור בעיני הבריות, ולא מועיל מה שהם ראויין ע"י הדחק, ושייך לברירה דאורייתא (ע' הל' שבת בשבת הל' בורר הע' 19, ומש"כ שם דגם המג"א מיירי בקליפה חמוצה ונאכל ע"י הדחק אינו מוכרח כלל וכמשמע בפרמ"ג שהמציאות שהם נתאכלו לרוב בנ"א — היינו ברווחות). ובספר שש"כ ג"כ מקיל בקליפת תפוחים וכדו' ע"ש, וצ"ע.

ונראה בזה, דהיתר הירושלמי הוא כשיש פסולת שאינו רוצה בו כלל וכלל וצריך להסיר כולו, ובזה הירושלמי סבר דאינו חייב עד שיגמר, והבבלי חולק כנ"ל, אבל בציוור שבאמת רוצה התערובת של אוכל ומשקה אלא שיש ריבוי של המשקה בזה יש היתר להסיר הריבוי. אבל נראה דלא בא האג"מ לחדש בזה דין חדש דכל ברירת ב' מיני אוכלין הוא רק כשבירר "מין שלם" מן התערובת אבל כל שרוצה חלק של אותו מין לישאר בתערובת אין איסור בורר בכל אופן, דאם היה למשל מאה אגוזים נתערב במאה בטנים והוא רוצה בהסרת 90 בטנים לכאורה הוי בורר בזה דעכשיו 90 אלו הוי פסולת לדידיה וביררם מתוך התערובת. ואף אם יש מקום לומר חידוש כנ"ל מהאג"מ משמע דלא נחית לזה והוא בא לומר היתר שפשוט לו כלאחר יד בלי ראיות. אלא כוונתו דיכול להסיר ריבוי באופן שאף אחר הסרתו "עדיין אוכל ומשקה מעורבין" (לשון האג"מ) היינו שבאמת לא בירר התערובת כלל וב' מינים הם עדיין מעורבין לגמרי (אוכל בתוך הרבה משקה שלוקח טפה מהמשקה, עדיין מעורב לגמרי בתוך המשקה, וכן בציוור הנ"ל כשלוקח אגוז אחד עדיין יש תערובת גמורה בין ב' המינים). ובזה באמת פשוט דאין בזה משום

שאם מניח מעט מהמרק אין זה בורר מאחר דעדיין אוכל ומשקה מעורבין אך מסיר את ריבוי המרק אבל לא כל המרק...". (וכל זה כשעושה כן לתקן תערובת האוכל ומרק ע"י הסרת הריבוי, אבל כשרוצה דווקא מרק שמוציא צריך לערות "באופן שאפשר שיפלו משם גם מהאוכל אך לא בריבוי שזה יש להתיר").

ויש לעי' בהאי התירא ד"הסרת הריבוי" דהאחרונים כבר דנו בדברי הירושלמי (שבת, פ' כלל גדול, הל' ב') דאיתא שם "יש שהוא בורר צרורות כל היום ואינו מתחייב...היאך עבידא, היה יושב על גבי כרי וברר צרורות כל היום אינו מתחייב..." וע' אג"ט מלאכת זורה סק"א דדעת הירושלמי דאינו חייב במלאכת בורר עד שמתקן האוכל המקולקל לגמרי, וזה אינו עד שמסיר כל הצרורות שבכרי, ולא חלקם (ובמלאכת מרקד ס"ק ה' ביאר דלהירושלמי הבורר הוא רק בצרור האחרון) אבל ע' אג"ט בורר דין ד' שיש בזה מח' בבלי וירושלמי, וקי"ל כבבלי שאפי' בהסרת מקצת הפסולת יש חיוב בורר (והמ"ב בסי' שי"ט לא הזכיר דברי הירושלמי ורק בסימן ש"מ סעיף א' בב"ה ד"ה ומלקט מביא הירושלמי ומציין למש"כ בסי' שי"ט, וצ"ע כוונתו).

הקלקול והתערובת, יש בזה משום בורר, ורק באופן שע"י הסרתו עדיין הדבר מעורב לגמרי בזה יש להתיר לכ"ע. וע' במ"ב סי' ש"כ ס"ק כ"ה היתר סחיטת "לאקשיין" מריבוי שומן, וממה שאין בזה בורר לכאורה מוכח כדברי האג"מ. וע"י ג"כ סי' שי"ח—ד' דיש בהדחת מליח הישן, דהיינו דג ממלח שעליו עם מים חמין אסור בישול (או מכב"פ ע"ש) ומבואר שם דבצונן מותר, ומבואר שם דאין שום שאלה של בורר כלל, ולכאורה לפי האג"מ ניחא דרוצה להסיר ריבוי המלח ולא כולו, והדג נשאר גם אח"כ מעורב במלח ולכן יש היתר "הסרת ריבוי"²⁶.

בורר התערובת (ואם רוצה בהמרק שהוציא מהתערובת בזה באמת יש תיקון, והחמיר האג"מ לעשות באפ"א ע"ש).

היוצא מזה, שהירושלמי מתיר (לכה"פ מדאורייתא ע' משבצ"ז ס"ק י"ג) באופן שאפי' מפחית איכות התערובת וכל הכרי הוי פחות מעורב ומקולקל (אבל באופן שבירר לגמרי חלק ניכר של הכרי לכאו' בזה תיפו"ל שאותו חלק הוי דבר מתוקן בפנ"ע, ודלא כאג"ט זורה אות א' דאינו חייב עד צרור אחרון). ובזה הבבלי חולק דאף שלא בירר חלק ניכר של התערובת אלא תיקון במקצת איכות

²⁶ וע"י ג"כ סי' שכ"א מ"ב ס"ק כ"א לגבי הדחת הבשר מדם בעין שעליו, ובזה נמי לכאורה נשאר הבשר מעורב עם דם בלוע בו. וההיתר כנ"ל.

סעיף ג וסעיף טו

בורר במין א'

תוכן הסעיפים וסיכום בקיצור

(א) פסק הרמ"א ע"פ התה"ד דבורר רק בב' מינים ולא מין א' אפי' גדולים וקטנים.

(ב) דברי הט"ז לחלוק על התה"ד ולאסור בורר במין א', וא"ר וחיי"א מחמירין כדבריו.

(ג) תמיהת האחרונים על הט"ז דלא שייך בורר בדברים שווים, ישוב הט"ז דכוונתו במין א' שיש שינוי קל בין הדברים, גדול / קטן וכדומה.

(ד) נראה דמח' הט"ז ורמ"א הוא רק בגדולים וקטנים דבשינוי יותר גדול מזה כבר נכנס לשאלה של בורר בב' מינים לכ"ע. [ביאור חדש במח' ט"ז ורמ"א בדיון אסור רביא עליה, ודחיה שאינו במשמע שפליגי בזה].

(ה) תמיהה על הט"ז שדבריו לכאורה נגד כמה סוגיות מפורשות, ואף על התה"ד קשה למה לא הביא סוגיות אלו לראי'.

(ו) היתר "גוף אחד" שדבר מתחילת בריאתו ב' דברים יחד בטבע לא שייך ביה מלאכת בורר שהוא לתקן תערובת מקולקלת, אבל הנ"ל אינו "תערובת". ואף המג"א שהקשה על המהרש"ל הוא רק לגבי לאחר זמן אבל לאלתר כ"ע מודו ליסוד "גוף אחד" (ע"פ הביאור הלכה).

(ז) כל מה שחולק המג"א על המהרש"ל הוא רק בגוף אחד שיש בו פסולת גמור כגון קליפות ועצמות שאף גוף אחד דנין כתערובת, אבל כשהגוף א' בטבע הוא ב' חלקים ששניהם אוכל לכ"ע לא שייך בורר בכה"ג, כגון חלמון/חלבון, סובין/חרדל. ולפי"ז אין ראי' כלל מכל הנ"ל נגד הט"ז דמיירי בלי היתר גוף א' (וניחא שהתה"ד לא הביא ראייה משם).

ח) יסוד גוף א' כשהכל אוכל הוא דבר מוסכם – כגון סובין/חרדל, עלין מעופשין ובריאים אבל בחלמון וחלבון שהם ב' דברים שונים לגמרי אף שהם בגוף א', בזה יש מח' הראשונים אם שייך בהם היתר גוף א'. (ביאור דברי רש"י שהיתר בביצה הוא משום "לגוון").

ט) המחבר (סי' שי"ט–טו') סותם בהיתר חלמון/חלבון (ונ"מ כשאנו לגוון) המ"ב ס"ק נח' מביא מח' אחרונים שהוא באמת מח' ראשונים, ונוקט דנכון להחמיר שלא לברור בכלי.

י) ביין ושמרים לכ"ע יש בורר במין אחד דהם נבללים ביותר והוי ברירה גמורה, ואין בזה היתר גוף אחד שאינו בטבעו הראשון, והא דיש בורר במחבץ שהוא גוף א' באמת, דאין זה תיקון אוכלין ודרך תשמישו אלא יצירת ב' מינים מתוך אחד וזה הוי תיקון ותולדת בורר.

יא) קושית המג"א על היתר גוף א' בסי' תק"י מס"ס שכ"א (אסור קילוף שום ובצל). תי' הערוה"ש, ועוד י"ל דהמהרש"ל התיר גוף א' בפסולת גמור רק קליפי לוזים ובטנים שהם יותר חלק הפרי (ולפעמים אוכלין אותם). חי' המג"א סי' שכ"א לאסור קילוף תפוחים, להמהרש"ל לכאורה מותר. והא דאין היתר גוף א' בזה, דהקליפה כשלעצמו הוי פסולת גמור ולכן הוי יותר גרוע מחלבון וחלמון (שגם המג"א התיר משום גוף א').

יב) קושית הפרמ"ג על קילוף תפוחים דאף שאין בזה היתר גוף א' או מין א' הלא יש היתר "בלאו הכי משתתי" כמו יין ומעט שמרים שרוב העולם אוכלים כמות שהוא. ישוב למג"א דשאני קליפת תפוח שהוא דבר שיש בו ממשות וטעם לעצמו ולכן אינו בטל להפרי, ולכאורה צריך להחמיר בחשש דאורייתא (פסולת גמור).

יג) חידוש השביתת שבת דהיתר "בלאו הכי משתתי" הוא ג"כ בב' מינים בתערובת ממש. חילוק כנ"ל דכל זה רק כשיכול לומר דפסולת בטל להאוכל וכמאן דליתא, וגבי קליפות מח' כנ"ל, אבל בב' מינים לכאורה לא שייך האי סברא, וכן נקטו פוסקי זמנינו.

לג

יד) אף בלי היתר מין א' או גוף אחד או בלאו הכי משתתי, חידש האג"מ עוד היתר של הסרת ריבוי. משא ומתן בדבריו ומה שנראה שמתיר רק באופן שהתערוכת נשאר מעורב לגמרי כמו קודם, ואם תיקן קצת התערוכת מח' בבלי/ירושלמי ואנו מחמירין כבבלי. כמה ראיות ליסוד האג"מ.

סעיף ג

מלאכה הצריכה לגופא בבורר (קושית הישועות יעקב)

וכשמסיר אוכל להגיע לאוכל מצדד הב"ה דאין זה מלאכה כלל. ולכל היותר הוי משאצל"ג (ע"ש ע"פ חידוש הרמב"ם בצידת נחש).

וע"פ זה יצא הב"ה להקל בערימת בגדים וכדומה שהוא צריך להסיר העליון כדי להגיע למה שתחתיו, ע' מ"ב ס"ק טו'.

ובב"ה מסביר דאף אם הוא מלשאצל"ג שבעצם אסור מדרבנן, כל הבורר בתערוכת כה"ג שהם דברים גדולים וניכרים כל א' לעצמו, מסביר היה התה"ד מיקל בזה, אלא דבלי ראי' מפורש מסיק להחמיר בחשש אסור דאורייתא, ובזה שלכל היותר הוי אסור דרבנן יש להקל.

וראוי להדגיש שכבר נתקשו בו הראשונים בחיובא דבורר שהוי אצל"ג שהוא הסרת פסולת בלבד שאינו רוצה בו, ובבע"מ (פרק האורג קו.) חידש דבורר באמת הוי מלאכה שאינו צריכה לגופה, ולכאורה כוונתו

בביאור הלכה (שי"ט-ג' ד"ה לאכול מיד) מביא קושית הישועות יעקב דלכאורה כל מלאכת בורר הוי מלשאצל"ג דלא צריך כלל להפסולת שהוא לוקח, ולמה חייב עליו. והוא תי' דכיון דע"י לקיחת הפסולת מתייפה בזה האוכל שהיה אינו ראוי מחמת הפסולת, נחשב צריכה לגופה ותיקון בהאוכל, אלא דבב' מיני אוכל שאין א' מקלקל השני אלא שהם בתערובת שהוא לא רוצה בו, בזה מסיק באמת הישעו"י דהוי משאצל"ג, אבל מוכיח הב"ה דהרבה ראשונים שפוטרים מלאכה שאינה צריכה לגופה מביאין דין בורר בב' מינים, ולכן ביאר דגם בזה ע"י ברירתו התערוכת נתייפה ומתוקן וחשיב בורר. אבל טוען הב"ה דזה שייך רק כשיש תערוכת גמורה אבל בלא"ה שהם רק מעכבים זה את זה ומסיר העליון כדי להגיע לתחתון, בזה שייך תיקון בורר רק באוכל ופסולת ולא באוכל ואוכל.²⁷

²⁷ ומושג זה שע"י יותר תערוכת (באיכות) שייך ביה יותר מלאכת בורר כבר מצינו במ"מ הובא במג"א ס"ק ג' דבמין א' לא שייך ברירה אלא בדבר לח, וביאר המחצה"ש דבלח

שמעורב ונבלל ממש הוי יותר ברירה גמורה ושייך אפי' במין אחד.

עדיין חייבים וכמו סותר וקורע ע"ש שמסיק "גם בורר כיון שהיתה במשכן כן חייב...".

ומאחר שהרמ"א בסעיף ג' מביא לדינא חומרת התה"ד שאפי' דברים גדולים "וכל אחת ניכרת בפנ"ע" (ומדובר שם בעירוב חתיכת דגים שונים) חיישינן בהם לתערובת גמור, ובורר גמור מה"ת שייך בהם, לכאורה יש מקום גדול להחמיר אף בב' מינים שמעכבים זה את זה ואינם נבללים ממש, דלפי כל ראשונים הנ"ל עדיין יש בזה אסור דאורייתא, ואין כאן פטור של מלאכה שאינה צריכה לגופה²⁸.

דבזה חייבה התורה במלאכה זו (דכך היה במשכן וזהו המלאכה, וכעין מה שמצינו דגרם הוי פטור במלאכת שבת ע' קכ:, ובזורה ע"י הרוח דצורת המלאכה בגרם מבואר בב"ק ס. דחייב בזה דהוי' מלאכת מחשבת).

וברמב"ן שם חולק עליו וביאר דבורר וכן גוזז אין המלאכה בתיקון הנשאר אלא עצם הפרדה בין ב' הדברים הוי גוף המלאכה, ונחשב בזה מלאכה הצריכה לגופה. והערוך השלחן (סי' שי"ט אות יט') מביא הישועו"י והקשה עליו משיטת תוספות (שבת לא:): דמלאכות שהיו במשכן בצורת אינו צריכה לגופה

²⁸ וצ"ע על המ"ב שנקט כהישוע"י, ולא נחית לכל הראשונים הנ"ל.

סעיף ה

אסור ברירת תורמוסין

בגמ' עד. "הבורר תורמוסין מתוך פסולת שלהן חייב" וביאר הגמ' דאף שזה נראה כברירת אמ"פ שמותר (לא לתר) כאן חשיב כברירת פמ"א משום "דשלקי לי' שבעא זמני ואי לא שקלי לי' מסרח וכפמ"א דמי". ורש"י מביא לזה ג' פירושים עם גירסאות שונים. בפירוש ראשון ביאר רש"י דע"י ברירת התורמוסין הוא מציל אותו מלהסריח, וכוונתו משמע דאע"פ שבעצם הוא בורר אמ"פ, כל ההיתר באמ"פ הוא דלא עשה שום מלאכה ותיקון אלא מעשה נטילה בעלמא, והדבר היה מוכן ועומד ולא מחוסר שום תיקון והוא רק לקח אותו לתשמישו²⁹, אבל כאן אין זה דבר הראוי אלא מחוסר תיקון דאם נשאר במצבו הנוכחי יסריח ולכן יש תיקון ע"י ברירתו ונחשב מלאכה. ובפירוש השני רש"י לומד המציאות שהוא באמת בורר פסולת (היינו דברים שעדיין טעונין בישול ואינם ראויין מתוך אוכל (היינו דברים שנגמר בישולן וראויין לאכילה, ע"ש) והחי' לפירוש זה הוא שנחשב פמ"א אע"פ

בגמ' שהוא כפי' הראשון של רש"י, ע"ש, ובב"י מביא כל ג' ביאורים ברש"י, ועוד מוסיף שיטת הרמב"ם (שהוא ע"פ הגירסא של פירוש השני שברש"י, ע' ביאור הגר"א בש"ע כאן, אלא שהרמב"ם פי' אותו גירסא באפ"א) שביאר דין תורמוסין שהם פירות שהם בטבען מר וע"י שליכתן בקליפתן הקליפה ממתקת אותם, ולכן

²⁹ ע' לעיל סעיף א' מש"כ בדעת הטור שמתיר אמ"פ גם לאחר זמן.

הנ"ל אסור תורה לר"מ מותר כל שלא נמתק מה שמוציא ע"י הנשאר).

ומצאתי בלבוש שהעיר בזה, דהביא דין תורמוסין כפי' הרמב"ם וכמו שהוא בש"ע, ומסיק "וחייב לדברי הרמב"ם, ולדברי הטור והרא"ש מותר". וע' במלבושי יו"ט שתמה על הלבוש דמשמע ליה מלשונו דהטור ורא"ש לא סבר מהאי דינא דתורמוסין כלל, והקשה דהלא ש"ס ערוכה היא. אבל האמת כנ"ל דמה שביאר הר"מ דכל שנמתק נחשב פסולת, בזה הם מתירין דהם לומדין דרק ע"י "הצלה" מלהסריח יש דין תורמוסין, וכן ביאר הא"ר שם בסוף דבריו, ע"ש.

ולדינא קי"ל כסתימת הש"ע וכדעת הר"מ, ומשמע דלא חש כלל לשיטת טור ורא"ש, ואף הלבוש דנחית להאי פלוגתא מביא דעת הרא"ש וטור רק לצד להקל נגד הר"מ ולא מזכיר כלל חומרתם שלמדו מתורמוסין, וצ"ע. וכן בערוה"ש אות יח' מביא דין תורמוסין וכתב "ולא נתברר לנו דין זה כי אין אנו יודעים מהו תורמוס...ובמקומות שיש מין זה צריכים...לבוררם מע"ש". משמע שהבין שאין ללמוד מזה לעוד דברים ואין לנו בזה אלא מה שאסרו חז"ל להדיא, דהיינו פרי תורמוסין בעצמו.

כשבורר אותם מתוך קליפותיהם שממתקת אותם נחשב ככרירת פמ"א. ונראה פשוט דגם לפירוש הרמב"ם הקליפות הם ראויין לאכילה דבלא"ה לכאו' לא שייך לומר שזה פמ"א³⁰. וחי' הרמב"ם דאף שהם הקליפות וגריעי, כיון שיש להם מעלה מסוימת וחיבות על התורמוסין משום שהם יותר מתוקים, והם המקור למתיקת התורמוסין, בזה נחשב כבורר פמ"א (ונראה דה"ה דאסור להרמב"ם ליקח הקליפות מהתורמוסין משום חשיבות התורמוסין על הקליפות).

וצריך עיון קצת שהב"י מביא כל הדעות הנ"ל ולא פלפל או העיר כלום, ובש"ע נקט כלשון הרמב"ם, ולא העיר הרמ"א כלום אף שכשנראה יש בזה מח' ראשונים גדולה, דמה שאסור מה"ת להר"מ, לפי' ראשון דרש"י, רא"ש, וטור³¹, זה מותר גמור כל עוד דאין כאן דבר שצריך להוציאו מלהסריח שם. (ומה שלראשונים

³⁰ כן מפורש בחי' מהר"ם קסיו, וכן מבואר לב' פירושים אחרונים של רש"י, ע"ש, ולפי' הראשון אינו מוכח, וקצת משמע מרש"י עמוד א' שכנראה הוא בעקבות פי' ראשון של רש"י שנקט סתם "מתוך הקליפה" שאינו ראוי לאכילה.

³¹ וכן הוא בר' ירוחם (ע"ו ע"ד) ועוד ראשונים שסוברים שאסור תורמוסין הוא משום "ההצלה" - ר' פרחי, ר"י מלוניל, פסקי ריא"ו.

וסתימת הדברים משמע בכל אופן מותר. ועוד תירץ שם, דכל האסור הוא רק כשהוא רוצה ומכוון לתקנת האוכל הנשאר אבל אם לא מכוון לזה מותר. וגם זה קשה דהלא פס"ר בתיקון הנשאר, ועוד דוחק גדול לאוקי הגמ' שאסור ברירת תורמוסין דווקא בכה"ג שמכוון בתיקון הנשאר, דהלא הוא לוקח הפרי מתוך קליפתו, ולכאור' עיקר כוונתו להפרי, ורק ממילא תיקן הנשאר ומ"מ חייב עליו בדרך פס"ר.

ונראה בזה, דלעולם לברור פסולת דהיינו מאכל בהמה מתוך אוכל (מאכל אדם) כדי להאכיל בהמתו מיד מותר בכל אופן כסתימת הפוסקים, והוא משום דלמה שצריך אותו פסולת עכשיו שהוא להאכיל בהמתו הוא באמת אוכל גמור וחשוב ביותר, ואין לו שום גריעותא כלפי המאכל אדם, לכן נחשב כברירת אמ"פ ומותר, והא דתורמוסין, לעולם יש לנו ללמוד ממנו לשאר בבות (ודלא כמשמעות הערוה"ש) אבל משל תורמוסין נראה שהוא בתכלית הדקדוק, היינו ב' דברים שבאמת מאכל אדם הם (ושניהם ראויין לאותו דבר), בכה"ג כשיש מעלה מסוימת בעצם לחד מהם, ברירת השני הוא

אבל ע' שש"כ פ"ג הערה י"ג שמביא מהגרשו"א זצ"ל שלמד מהלכתא דתורמוסין כלל גדול בהלכות בורר והוא שכל שבורר דבר יותר גרועה מתוך דבר יותר חשובה (בעצם), ולא מחמת מה שהוא רוצה יותר³² יש בזה בורר אף כשהוא רוצה להשתמש באותו דבר שבורר מיד, כגון לאכול מיד, ולכן רוצה להחמיר ליקח עצמות מעוף כדי ליתנם לבהמה לאכול מיד (ואף שבורר אמ"פ לבהמה מותר כמבואר במשבצ"ז ס"ק ה', י"ל דשם מיירי כשלוקח אוכל בהמה מתוך פסולת גמור). אלא דע"י בספר שולחן שלמה שמביא מהגרשו"א בכמה מקומות³³ שהקשה על זה מהאחרונים שהתירו לברור אפי' פסולת מתוך אוכל לאכילת בהמתו מיד ובספר דעת תורה ריש סי' שי"ט מביא כן מתוספתא (יז'—ר'), ע"ש ולכאורה אינו מוכח) וכן הוא בכף החיים (ס"ק נא'), ות"י הגרשו"א שהתם מיירי כשרוצה לאכול האוכל המתוקן לעצמו מיד, ובזה הוי כמו מיון לאלתר שהכל נאכל מיד, ובזה מותר. אלא דקשה לאוקי בכה"ג,

³² דמי שאינו אוהב בצל ומוציא בצל כדי ליתן לאחר (או לאוכלו בעצמו), זה ודאי אמ"פ ומותר – דהלא נטייתו האישי אינו עושה שום גריעותא בהבצל.

³³ ספר תיקו"מ לשש"כ, ספר מאור השבת, מכת"י.

ודעימייהו. ועוד, דברירת עצמות הוא באחת משתיים: בהוצאת עצמות מגוף הדג, ובזה הב"ה (סי' שי"ט-ד' ד"ה מתוך) מביא שיטת המהרש"ל שכיון שהוא גוף אחד ומחובר מתחילת בריאתו, נחשב מין א', וע"ש שלעשות כן לאלתר הוא באמת מותר כמו קילוף, ואף בלא"ה ע"ש שמביא לצרף דעות הראשונים שמתירים פמ"א לאלתר בכל אופן. ואף כשאינו בגוף אחד וכמו הוצאת עצמות מתוך החמין (טשאלנט) כדי לאוכלם, חוץ מזה שיש מתירין פמ"א כנ"ל, יש לדון בזה אם הם גדולים וניכרים ואינם נחשבים כתערובת כלל ולא שייך בהם בורר (והכל לפי הענין), ואם יש תערובת באמת אפשר שיש להחמיר וצ"ע.

המורם מהם:

(א) נחלקו הראשונים בגדר אסור תורמוסין, וקי"ל כרמב"ם שאסור משום שהתורמוסין קיבל מתיקותן מהקליפות, היינו שיש חשיבות להקליפה על התורמוסין.

(ב) כשבורר פסולת שהוא למאכל בהמה מיד מתוך מאכל אדם, נחשב כאוכל מתוך פסולת ומותר מיד, וע' בן איש חי פ' בשלח אות יד' דכשאינו מוכח שעושהו בשביל בהמתו יש

כברירת פסולת מתוך אוכל ואסור³⁴. ועל פי זה אף אם ברירת עצמות מתוך אוכל לבהמתו מותר, דבכה"ג נחשב אמ"פ, כשרוצה לברור עצמות מתוך אוכל לאכילת עצמו, דבכה"ג זה אוכל גרוע ביותר כלפי מאכל רגיל, יש לדון אם בכה"ג הוי כמו תורמוסין וחשוב ברירת פמ"א. (ועי' ב"ה שי"ט-ד' ד"ה הבורר שמביא דברי המאמר מרדכי שם שקורא תגר על המנהג בסעודות גדולות להוציא מקודם עצמות מתוך הדג, ומשמע בכל אופן אפי' אם הם נתאכל, וכן הבין הב"ה ע"ש שחולק עליו בזה דאם הם "רכיכי וראויים ג"כ לאכילה... אין שם פסולת עלייהו כלל..." ע"ש ויש לדחות).

ולמעשה יש מקום להקל בזה, ראשית דפשטות הפוסקים המתירים ברירת פסולת לבהמות משמע דלא כיסוד הגרשז"א. וכן משמע מהערוה"ש דאין לנו אלא תורמוסין ותו לא. ואולי סברתו דלא מחמירין על דבר שרוצה לאכול לדונו כפסולת אלא בכגון תורמוסין שקיבל מתיקות ממתיקות הפסולת משא"כ בעצמות. ואף אם בכה"ג הוי דין תורמוסין, זה רק לפי' הרמב"ם ולא להטור, רש"י

³⁴ ועי' תהל"ד סי' שכ' ס"ס י"ז סברא מעין זו דיותר הוי ברירה באוכל ואוכל או כלי וכלי מברירת כלי ואוכל מעורב, ע"ש ודו"ק.

לעשות בצנעא מפני החשד.

להחמיר ששייך אסור דתורמוסין
שהוי פמ"א ואסור אפי' לאלתר,
ובעוד צירופים יש להקל כגון 'גוף
אחד' או דברים גדולים וניכרים.

ג) כשבורר אוכל גרוע כגון עצמות
כדי לאוכלן, מתוך אוכל חשוב יש

סעיף ח

שריית כרשינין (שטיפת פירות)

שמותר לברור אמ"פ מיד. אלא דעי' שם בב"ה דביאר האי דינא ע"פ המהרש"ל בסימן תק"י דהא דנחשב כתיקון אוכלא ודרך אכילה הוא רק משום דהקליפה הוא בחבור אחד טבעי עם הפרי מתחילת ברייתו ודנין אותו כחלק מהפרי וגוף א' אתו והמהרש"ל קורא לזה "מין א'", ונראה דמוכח כן דההיתר הוא כנ"ל ולא משום זה בלבד דא"א בלא"ה, דהלא באמת ברוב הפירות זה באמת אפשר בלא"ה ע"י חיתוך הפרי לחלקים או אפי' בחתיכה לב' חצאים, ולהוציא מתוכו האוכל (וכנהוג גבי אשכוליות), אלא כיון דאין הדרך בקליפות בהכי אלא לקלוף אותם וכלשון הב"ה עצמו שם בסי' שכ"א "...דכיון דא"א בלא"ה ודרך אכילתו בכך" היינו שדרך העולם לקלוף קליפות, בזה שייך לומר דהוא דרך אכילה ותיקון אוכלין, והכל בתנאי שהוא חלק טבעי של הפרי וגוף א' אתו. וע' ש"ע או"ח סי' ת"ק סעיף ו' היתר ניקור הגיד ביו"ט, ובט"ז שם ס"ק ד' ביאר ההיתר משום דא"א בלא"ה, ושם נמי הוא כנ"ל דהוי גוף אחד ממש עם שאר הבשר ושייך לומר דרך אכילה ותיקון אוכלין

המחבר מביא מהמש' קמ. שאסור לשרות כרשינין בתוך מים כדי להסיר הפסולת, ובמ"ב מביא מהמג"א דה"ה שאר דברים כגון תפוז"א שיש עליו עפר ולכלוך אסור לשרותו בין אם הפסולת יורד למטה בין אם הפסולת עולה למעלה. וע"פ זה דנו הפוסקים אי מותר לשטוף פירות כנהוג בזמינינו מאבק, עפר, וקצת לכלוך שיש עליהם, דלכאורה דומיא להא דכרשינין.

באג"מ (או"ח א'—קכ"ה) מביא ב' מהלכים, הראשון דכיון דא"א בלא"ה להסיר האבק הוי דרך אכילה ומותר לאלתר כי הא דסוף סי' שכ"א מותר לקלוף פירות לאלתר, ושם בב"ה מביא "דכיון דא"א בענין אחר ודרך אכילתו בכך, לא מקרי פסולת מתוך אוכל". ולכאורה טעם זה צ"ע, דאין זה היתר במלאכת שבת, מה שא"א להגיע לתועלת הנרצית בלי המלאכה, אין זה מתיר לעשות המלאכה, וזה פשוט. אלא דבקלוף פירות מה שהוא א"א בלא"ה עושהו לדרך אכילה בכך וכה"ג ביאר הב"ה סי' שי"ט—ד' ד"ה מתוך "דאין שם פסולת על הקליפה, אלא תיקון אוכלא בעלמא" וכמו

בעלמא הוא.

וע' שש"כ פרק ג' הערה ז' שמביא יסוד זה ג"כ וביאר למה אין בורר במפלה כלים מכנים (סי' שט"ז-ט') דבברים אלו אינם נקראים בורר, וע"ש שביאר דדבר שדרכו להתלכלך ולנקות כל הזמן אין בזה מלאכת בורר.

ועי' בקצות השלחן (ח"ח דף ק"ה אות 10) שמאריך להוכיח היתר שטיפת פירות מכמה סוגיות:³⁵ (א) הדחת כלים (סי' שכ"ג-ד'). (ב) חי' רשב"א קטו. ד"ה יוהכ"פ מקניבת ירק דהוא לשיטתו הדחת ירק. (ג) סי' שי"ח-ד' היתר הדחת מליח הישן. (ד) סי' שי"ח מ"ב ס"ק י' מהר"ן היתר הדחת דם מהבשר. (ה) חי' הר"ח עג: דברירה הוא רק מעירוב ולא "מהקליפה שצריך פירוק או עפרורית שצריך ניפוץ". (ו) ברייתא קמג: נתפזרו פירות מלקט ע"י ע"י ואוכל, ובהכרח שיהיה קצת עפרורית, הרי שמותר להסירו. (ז) גמ' קמב. "כלכלה מלאה פירות... בפירות המטונפין" ביאר רש"י מבושלין ורכין ונמאסין ע"י זריקתן לארץ, ולמה צריך לזה הרי בכל פירות ע"י אבק בלבד נאסרו. דא"א לנקותם, ואלא מאי שזה מותר. וע"ש בקצוה"ש (אות ה') שצירף עוד היתר דכשהפירות בידו והסיר האבק,

אבל כל שהפסולת בא מעלמא, ויש תערובת רגיל של אוכל ופסולת, מה שא"א לאכול בלי בורר לכאורה אין זה היתר כלל במלאכת ברירה (וצ"ע בדברי האג"מ), וכן הובא סברא כנ"ל בספר שלחן שלמה בסוף סימן שכ"א, ע"ש. ויש לדון לפי"ז בתבשיל "שניצל" שהעוף עם הפירורים אינו חיבור טבעי וגוף א' וא"כ להסיר הפירורים מעל העוף הוי פמ"א ואסור אפי' לאלתר. שו"ר בקצוה"ש ח"ח עמוד קו' אות ב' שהעיר כעין הנ"ל דלפי המהרש"ל אין ראוי מקילוף לשטיפת פירות, ע"ש.

ועי' שם באג"מ עוד מהלך, דכל איסור שריית כרשינין הוא רק לשים אותם בתוך המים אבל להחזיקן ביד ולשטוף עליהם מים אין זה דרך ברירה כלל אלא דרך "רחיצה", וע' גם במנחת שלמה חלק א' סוף סימן יא' שביאר דבכמה ענינים במלאכת שבת "אזלינן בתר שמא" והביא כן מהשלטי גיבורים ס"פ ט"ו שביאר דהדחת ירק שרי אבל לא להסיר עליו מעופשין דאסור משום בורר "וקורין אותו הנשים להדיא ברירה שאומרים ביררנו הירק" ע"ש שביאר על דרך זו למה אין אסור ברירה בהדחת כלים,

³⁵ וכן ע' שש"כ פרק ו' הערה מח'.

בלא"ה" בלבד אלא משום דהוי גוף אחד ונחשב כמין א' ותיקון אוכלא בעלמא, אבל בדבר הבא מעלמא אין זה היתר, ולכן להסיר פירוורים מעל "שניצל" הוי פמ"א ואסור (אא"כ בשעת אכילה ממש (ע' ב"ה שי"ט—ד').

יש סוברים דנשאר בידו הוא הדבר הנלקח, היינו שזה נחשב אמ"פ. ועוד יש צירוף בכרירה בשעת אכילה ממש (ב"ה סי' שי"ט—ד' ד"ה הבורר). ועוד הדעות דפמ"א מותר לאלתר (ב"ה שי"ט—ד' ד"ה מתוך וע' לעיל מש"כ בזה).

(ב) מותר לשתוף פירות ביד סמוך לאכילה להסיר לכלוך מעליהן.

דינים העולים:

(א) היתר קילוף אינו משום "א"א

סעיף ח

שריית כרשינין - שריית עלי חסה

שמתירין בדבר שאינו פס"ר הוא רק כשאינו מתכוון לעשות מלאכה, אבל הגורר ספסל ומכוון לעשות חריץ אף שאינו פס"ר, אם עושה חייב עליו, וה"ה הכא הלא הוא עושה מעשה זו בכוונה להסיר חרקים אם יש. אולם, באמת יש מקום הרבה לדון בזה (ויש לכאורה כמה צדדים לדון להקל).

א) שריית כרשינין דאורייתא או מדרבנן

בראשית בירור האי שאלה, יש לדון ביסוד האי דין אם הוא בורר גמור מדאורייתא או רק מדרבנן. וע' בפרמ"ג משבצ"ז ס"ק ה' שמסתפק בזה דלשון רש"י הוא "דהוה בורר"³⁶ ומאידיך לשון הטוש"ע "דהוה ליה כבורר" משמע שאינו בורר מה"ת, וע"ש שביאר "ואפשר שחייב חטאת ליכא דכלאחר יד הוא". ויש לעיין דהלא מהמש' משמע דכך היה הדרך ורגילות להסיר הפסולת בזה ולמה נחשב לשינוי. ובאמת מלשון

שאלה: עלי חסה שגדלים בחממות באופן מיוחד למנוע חרקים נמלים וכדומה, מ"מ קיים חשש חרקים שלכן ממליצים לשרות אותם במי סבון כמה דקות ואח"כ לשטוף אותם היטב. מי ששכח לעשות כן לפני שבת, איך לנהוג בהם בשבת.

תשובה: במש' קמ. איתא אין שורין כרשינין ולא שפין אותן ופי' רש"י שורין- מציף עליהם מים בכלי לברור פסולתן כדתן במס' ביצה "אף מדיח ושולה". ולא שפין אותן, פי' רש"י "ביד, להסיר פסולת דהוה ליה בורר" וכביאור הזה בהאי דינא הובא להל' בסי' שי"ט סעיף ח' וביאר המחבר "דהוה ליה כבורר" והוא מלשון הטור. וע' שם במ"ב ס"ק כ"ט שביאר דכרשינין הם מאכל בהמה (מפי' משניות להר"מ, וע' לקמן דעת הרמב"ם בזה) אבל האי אסור הוא גם בכל מאכל כגון "תפוחי אדמה וכל כה"ג לא יתן עליהם מים כדי להסיר האבק והעפר מעליהם" ולכאורה יש לדמות לנידון דידן שאסור לשרות העלים להסיר חרקים מהם (אם יש). ואין לומר דשאני הכא דהוא רק חשש וספק אם יש חרקים, דהלא מה

³⁶ דבריו צ"ע דרש"י זו קאי על "ולא שפין" ולא על "אין שורין", ואדרבא קצת מדויק דדוקא "שפין" הוי ברירה גמורה ולא שורין.

אסור בורר בזה וכן הוא לדינא סי' שי"ט-יד'. וע' במשבצ"ז ס"ק יג' שנקט כדבר פשוט תוך דבריו שהוא רק אסור דרבנן. והביאור הוא דמלאכת ברירה הוא לעשות מעשה שיש בו האומנות וחשיבות כדי לברור התערובת (פסולת מאוכל או אפי' אוכל מאוכל) אבל כשיש דברים שמחמת עצמם נתפרד התערובת מאיליו, הלא הוא לא עשה מלאכת בורר בכה"ג. ובמשקה ושמרים אין צריך מלאכת ברירה להפרידם אלא מחמת תכונתם הטבעי (אחד קל ואחד כבד-משקה/יבש) ע"י שמטה הכוס על צידו המשקה יוצא והשמרים נשארים, ולא מחמת שום אומנות או מלאכה כלל. ולכן אין בזה רק אסור דרבנן של מיחזי כבורר. ועל דרך זה יש לבאר שריית כרשינין דע"י שהוא נותן הפרי והלכלוך לתוך מים, בטבע אחד עולה ואחד יורד, ואין זה מעשה ברירה ומלאכה כלל, ומ"מ אסרו מדרבנן משום "דנראה כבורר" וכמפורש בראשונים הנ"ל. [ושאני ברירה בכלי, שאף שהוא לא עשה כלום הברירה נעשית על ידו עם הכלי, שהכלי עושה מלאכת ברירה באומנות גדולה להפריד תערובת שמחמת עצמו היה נשאר ביחד בלא"ה, ונראה דהספק של הפרמ"ג וכן הכרעת הב"ה ששריית כרשינין הוי אסור דאורייתא וכדלקמן, הוא משום זה דדנו המים

הטוש"ע "דהוה ליה כבורר" אינו משמע דהוא בורר גמור עם שינוי, אלא משמע דבעצם אינו בורר אלא שיש דמיון ומיחזי כבורר ולכן אסור מדרבנן וכן הוא להדיא בחי' הר"י מלוניל דזה "נראה כבורר" וכן בר' ירוחם ביאר המשך אותו משנה דמותר ליתן בתוך הכברה דבזה "אינו נראה כבורר" משמע האסור בבבא לפני זה דהיינו שריית כרשינין הוא משום דהוא "נראה כבורר" וכן הוא בתוס' רי"ד (קמ.) דמסביר האסור מפני עובדין דחול (ע"ש שכך גירסתו בגמ'). ובאמת כל המש' שם קמ. מיירי באיסורי דרבנן ועובדין דחול [וע' שעה"צ (סי' שי"ט ס"ק כ"א) שהרמב"ם השמיט דין שריית כרשינין, וביאר דהוא למד שהוא על דרך שאר בבות במש' משום טירחא באוכלין, וכן הוא להדיא בחי' ר' פרחי' שאין כאן ברירה כלל (ומשמע דאין פסולת באמת) אלא הוא בא לרכך האוכל בשביל תענוג הבהמה, ואין לעשות כן בשבת].

מבואר מכל הראשונים הנ"ל דשורין הוי אסור דרבנן ואינו במשמע שהוא משום שינוי. ונראה בזה, דע' קלט: בדין "שפו שיכרא" שכשמערה מכוס שיש בו שמרים בתחתית הכלי, צריך להפסיק בסוף כדי שלא יצא משקין מתוך השמרים דהוה ליה

שי"ט-ח' (ד"ה דהו"ל) שמביא ספק הפרמ"ג ומכריע דיש בשריית כרשינין אסור דאורייתא של בורר, וראיתו מגמ' ביצה הנ"ל שב"ה מתיר בורר כדרכו דהיינו ברירה דאורייתא ועל זה מוסיף ר"ג להקל דאף מדיח ושולה, מוכח שגם זה הוי ברירה גמורה מה"ת, ומוסיף שכן משמע בירושלמי. ומה שדייק לשון ר"ג "אף" כבר עמד בזה המאירי הנ"ל וביאר כוונת 'אף' שאף שהיה מקום לאסור משום עובדין דחול, עם כל זה מתיר ר"ג (או שאין לגרוס תיבת אף), ומ"מ הלא עמד בזה המאירי ודחה שאין זה ראי'. ומה שהביא מהירושלמי צע"ג, ונהפוך הוא, דלכאורה מבואר מהירושלמי הנ"ל שר"ג בא להחמיר על ב"ה ומתיר רק מדיח ושולה שאינו ברירה גמורה וכן הוא להדיא במאירי ונושאי כלים בירושלמי כנ"ל. וע' קצות השלחן (ח"ט דף קט' בהערה) שמאריך לתמוה על הב"ה ולהוכיח שיש בזה רק אסור דרבנן, וכן הוא בשביתת שבת (בא"ר אות נ') וכן נקט בפשיטות האג"ט (אות טו'-טז' בהל' בורר), ע"ש שלמד שבבא זו הוא על דרך שאר בבות במש' שם, שכולם אסורים מרבנן. [וע' ספר הקובץ על הרמב"ם (כב'-טו') שמוכיח מלשון המש' קמג. "אין מקחנין" שזה רק אסור דרבנן, ולדעתו ה"ה הכא מוכח מלשון המש' "אין שורין" דהוי רק

כברירה בכלי, אבל בראשונים מבואר דהוא דרבנן כנ"ל וכדלקמ'].

ונראה דזה כוונת המאירי בביצה יד. שבא לבאר דברי ר"ג "אף מדיח ושולה" שהוא ממש הציור של שורין כרשינין, כמבואר ברש"י בשבת קמ. (דגבי דין שורין כרשינין מביא הגמ' דביצה הנ"ל לבאר שהיינו הך). וביאר שם המאירי דר' גמליאל בא להחמיר על שיטת ב"ה דמתיר בורר ביו"ט והוא מחמיר "שאינו בורר אלא מדיח ושולה שאין בו טורח יותר" ועוד ביאור בסוף המש' שם "אין בזה עמל כעמל הברירה" ולפי"ז נראה דכן הוא כוונת רש"י לבאר דין שריית כרשינין, ורק בדין שפיץ מביא רש"י דהוה בורר ויש לדון שהכוונה כפשוטו לבורר גמור. וע"ש במאירי שמוכיח כפי' ע"פ הירושלמי ביצה (פרק א' הל' י') דהקשה סתירה בברייתות דבחד ברייתא איתא סופג הארבעים ובחד איתא בורר כדרכו, וביאר דר"ג סבר סופג ארבעים ולכן הוצרך שינוי של מדיח ושולה, וכפי' המאירי כן הוא שם בפני משה וקה"ע. (וע"ש שדוחה המאירי הצד לומר שר"ג בא להקל, ולכן נתקשה בלשון 'אף מדיח' שמשמע שבא להקל יותר, ע"ש).

ואחר כל זה, לא זכיתי להבין דברי הכהן הגדול בביאור הלכה סי'

מ"שדא קמיהו"), ומ"מ לכאורה מידי ספיקא לא סלקינן. א"כ בזה בלבד הוי ספק דרבנן (ע"פ המתבאר לעיל אות א' דכל עיקר איסור זה הוי רק מדרבנן).

ואף אם נימא ששרייה זו מוגדר כפמ"א שקי"ל בסעיף ד' דחייב עליו, ע"ש בביאור הלכה סעיף ד' ד"ה מתוך אוכל, שצירף להקל בשאלה של בורר דאורייתא (הסרת עצמות מתוך דג) דעות בראשונים מובאים בברכ"י שמקילין בפמ"א ביד שהוא ג"כ מותר כדי לאכול לאלתר [וע' לעיל סעיף א' מש"כ בזה שהוא ג"כ שיטת רש"י, תוס', השלמה, רי"ד, ריב"ם, וטור]. ולכאורה יש לצרף דעה זו בנידון דידן, ובפרט אם כנים דברינו לעיל ששאלה זו הוא רק נוגע לאסור דרבנן.³⁷

³⁷ וע' ט"ז ס' ת"ק סעיף ו' שביאר בס"ק ד' היתר ניקור הגיד ביו"ט משום דא"א בלא"ה להסירו וע' אג"מ (או"ח א'—קכה) שביאר בחד התירוצים דהיתר לשטוף פירות להסיר לכלולכן הוא משום "דא"א בלא"ה ודרך אכילה בכך" ויש לדון אם לדבריו הכא נמי אם אי אפשר בלא"ה מותר לעשות כן לאכול לאלתר כמו קילוף (אבל חוץ ממה שיש לחלק דשם הוי יותר דרך אכילה, ע' לעיל מש"כ שדברי האג"מ צ"ע ואין היתר 'א"א בלא"ה' שייך רק כשהאוכל ופסולת הם בגוף אחד.

אסור דרבנן].

ב) שריית כרשינין פמ"א או אמ"פ

וע' במשבצ"ז ס"ק ה' שמסתפק אם שריית כרשינין הוי פמ"א או אמ"פ, דאם הוי אמ"פ מותר לעשות כדי לאכול מיד, וע"ש שצידד לומר דהוא פמ"א, וז"ל: "י"ל דכיון דנברר בפעם אחד הפסולת ואוכל בשוה כבורר פסולת מתוך אוכל דמי ואסור...". ויש לעיין בזה דע' גמ' שבת עד. סוף העמוד מעשה בר' ביבי מבואר שיש היתר לברור ע"י "שדא קמיהו" דהיינו לזרוק כל התערובת בחוזק בבת אחת, וע"י זה נתפרד הכל. וברש"י שם "ובשטוח זה נפרש האוכל מאיליו". וע' שביתת שבת (מלאכת זורה אות ה' בבא"ר) שמביא משא ומתן עם הגאון ר' צבי פסח פרנק ובד"ה ולי נראה תוך תשובת הגרצ"פ דייק מרש"י הנ"ל דכל בורר הנעשית מאיליו אינו חייב עליו משום בורר, וכן מובא עצה של שטוח הנ"ל באג"מ או"ח ד'—עד'. ויש לדון, דהכי נמי לכאורה הברירה נעשיית מאיליו ואין בזה מעשה ברירה, וא"כ די לנו לגזור דהוי כאמ"פ ומנא לו לדון אותו כפמ"א, כשמעיקר הדין אינו מעשה ברירה כלל. ויש לדחות דכיון שהוא מיחזי כבורר, אולי חששו שמיחזי כבורר בכלי או מיחזי כפמ"א (יותר

ג) היתר "איסור רביא עלי" בבורר

בש"ע ס' ת"ק סעיף ו' איתא דמותר לנקר גיד הנשה ביו"ט ואין בזה משום אסור ברירה. וביאר שם המג"א (ס"ק יב') דכיון שבעצם הכל מין אחד אלא דהגיד "ארי" רביא עליה" אין זה נידון כשני מינים ואין בזה אסור בורר, וכן הוא שם בפר"ח, ובאג"ט ס"ק כ' ביאר כנ"ל ומגדיר שכל שהיה אוכל ביחד בלי האיסור יש לו היתר זו. והמנח"ח במוסך השבת מל' בורר (אות ו') מביא היתר הנ"ל בנוגע לעירוב של פירות היתר ופירות ערלה, שאין בזה אסור ברירה. (והשביתת שבת סעיף ב' מחמיר בזה מדרבנן, אבל בספר הל' שבת בשבת הל' בורר הערה 162 מביא מהגרי"ש אלישיב שליט"א שמתיר. ואפשר דהחמיר הש"ש רק בכה"ג שיש כאן ב' דברים חשובים שמחמת האסור יש כאן "ב' מינים" אבל כשהוא גוף אחד כגון גיד או פסולת בעלמא שבעצם בטל וכמאן דליתא אי לאו האסור, בזה מותר לכתחילה).

ובחיי אדם (כלל טז' אות ח') מסתפק בסינון (שהוא מעשה בורר גמורה) של יין או מים שיש בו תולעים ומסיק "נ"ל דאסור לסנן, וצ"ע" וע"ש בנשמ"א שביאר ספיקו דלכאורה יש להתיר משום דהוי רק

אסור רביא, ובלא"ה היה שותה בלי סינון, ורק שהוקשה ליה מה שאסור לחלוב עז משום בורר, הלא העז ראוי אם לאו האסור (ע' תוס' קמד:;) אבל ע' שביתת שבת (בא"ר כג') שתי' ע"פ האג"ט דעז הוי פסולת בעצם לכ"ע כמות שהיא גם לגוים, (וראוי' רק ע"י שחיטה שאסור בשבת, ע"ש) וא"כ נראה דה"ה בנידון דידן דהעלים ודאי מתאכלי בלאו החשש חרקים, שהגוים אוכלים ולא שמים לב עליהם כלל וכלל, דיש היתר הנ"ל. ואף החיי"א שמסתפק והחמיר בזה, כאן שהוא אסור דרבנן, וספק אם הוי אמ"פ או פמ"א לכאורה יסכים לצרף כאן היתר זו.

ד) גדר תערוכת

עוד יש לדון בזה, דאף אם באמת יש כאן חרקים בודדים על העלים, האם זה נחשב לתערוכת – העלים והחרקים יחד. דעי' גמ' יב. שלא יפלה אדם כליו מן כנים לאור הנר משום חשש שמא יטה, אבל אין בזה משום בורר. וע' גמ' קמז. המנער טליתו מן העפר הוא שאלה של ליבון, וסתימת הדברים שלא שייך שם בורר כלל. דאף שבדברים אלו קשה למצוא וקשה להסיר הפסולת, סוף סוף אינם מעורבים ונבללים בתוך העלים, אלא יושב על גביהם, ועיקר קושי הוא

שרייה כזו פעולת ברירה כלל, ואילו לשטוף אותם בתוך ידו אח"כ, אין בזה אסור ברירה. (כשעושה לאלתר, ע' מש"כ לעיל דעת הפוסקים להתיר רחיצת פירות).

עלתה בידינו כמה צדדים שיש לדון בזה (לעשות לאלתר):

- (א) עיקר שאלת שריית כרשינין הוא באסור דרבנן.
 (ב) יש להסתפק אם זה נחשב אמ"פ או פמ"א, ואפי' בפמ"א יש צד להתיר לאלתר.
 (ג) החרקים אינם פסולת בעצם, אלא "אסור דרביא עליה".
 (ד) אפשר דאין החרקים בגדר תערובת עם העלים כלל, (ויש לברר אם השרייה בכלל מסיר החרקים).

וע' מאמר מרדכי (סי' שי"ט-ז') שהביא ליזהר בברירת אינשאלאט"ה שהוא עלי חסה כידוע, והביא הדרך הנכון איך לנהוג וז"ל (תוך דבריו) "וליתנן במים להשקותם שלא יכמשו מתי שירצה (מותר) כדלקמן ס' שכ"א סי"א ואינו חושש כיון שאינו בורר שום דבר, וסמוך לסעודה יבדקם מן התולעים והכי עדיף טפי..." מבואר מתוך דבריו שאף עלי חסה שיש עליהם חרקים מותר לשרותם ואין בזה משום בורר, ובאמת משמע

מחמת קטנותו לראות אותו בכלל, אבל אחר שרואה אותו אין צריך שום "בירור תערובת" להסירו, אלא עומד ומוכן לקחתו.

ובפרט לדעת החזו"א (או"ח ריש סי' נ"ג) דנקט דסברת המהריט"ץ, הובא בבאר היטב ס"ק ב', דאין ברירה כלל בצרעה או זבוב שנופל לתוך משקה (וגם המשחיל ביניתיא מחלבא, ע"ש) דאין בזה תערובת כלל, שזה דבר מוסכם לכ"ע, ומה שמחמיר המ"ב ס"ק סא' ע"פ הט"ז ליקח הזבוב דווקא עם קצת מהמרק, זה בשביל המשקה הטופח על גוף הזבוב ותחת סנפיריו שבאמת מעורב בו היטב, אבל חוץ מזה אין בורר בדבר קטן היושב בתוך המשקה, דאין כאן תערובת. [ואף אם נימא דכשיש הרבה זבובים בתוך המרק זה נחשב באמת כתערובת ושייך בו ברירה, מ"מ בנידון דידן ניחא, דהלא הוא לא רואה כלום באמת ולכל היותר יש מעט חרקים בודדים בתוך כמה וכמה עלים].

ועוד יש לעיין מה באמת פעולת השרייה עושה לעלים, האם מסיר באמת החרקים מעל העלים או רק מנתק חיבורם החזק, "ומכשיר" העלים כדי שע"י שטיפה ורחיצה אח"כ נופל החרקים, דאם כן אין

הלא יש בזה חשש אסור נטילת
 נשמה. אבל נראה דכיון דאין כוונתו
 להרוג החרקים כלל אלא להסירם,
 ואלא מאי שאם יש חרקים פס"ר הוא
 שימותו תוך כדי השרייה, לכאורה זה
 הוי ספק פס"ר לשעבר, ועי' בב"ה סי'
 שט"ז ס"ג שמקיל בזה ע"פ דעת
 הט"ז (ע"ש שמוכיח שיטתו מדברי
 הראשונים).

דהבין שלא יסיר בזה החרקים כלל,
 ולא היה בזה כוונתם לבורר כלל (וע'
 ג"כ במ"ב סי' ש"כ ס"ק כד' שהיה לו
 ג"כ מציאות כנ"ל ששרו השלאטי"ן
 ולא העיר משום בורר).

וע' שו"ת רבבות אפרים (חלק ו'
 סי' קצ"ד אות ד') שמתיר בנידון דידן.
 ובאמת יש לברר אם החרקים קודם
 השרי' חיים או מתים, דאם חיים הם

סעיף ט

נותנין מים ע"ג שמרים - בורר בסכית תה

ויש לדון בזה משום אסור בורר באפי תלתא: א) למה אין אסור בורר בסינון המים דרך המשמרת (דל מהכי השמרים). ב) למה אין בורר על המים מתוך תערובת עם השמרים, שהוא אמ"פ ע"י כלי שחייב עליו. ג) למה אין איסור בורר במה שמוציא יין מתוך השמרים ע"י עירווי המים ע"ג השמרים.

לגבי שאלה א) כבר מביא המ"ב ס"ק ל"ג בשם הלבוש "שהמים שהוא נותן צלולים הם ואין בהם דבר שצריך לברר מהם". היינו שבאמת לא נעשית בהם שום ברירת פסולת כלל. ובשאלה ב) נראה דאין בזה בורר המים מתוך השמרים, דלא שייך ברירה אלא בתערובת של אוכל ופסולת (או אוכל ואוכל) שמעורב באמת וצריך מלאכה כדי להפריד ולתקן התערובת, אבל בזה, המים בידו ברור ועומד וע"י שנותנו לתוך השמרים לא חל על זה שם תערובת כלל, דהלא ברגע שנכנס מיד יוצא בעצמו (גם בלי המשמרת), ומעולם לא היה בזה תערובת ששייך ביה

במש' קלז: (ריש פ' תולין) פליגי ר"א וחכמים אם מותר ליתן שמרים לתוך המשמרת בשבת שר"א מתיר וביאר רש"י דאין "דרך ברירה בכך", ולכאורה הטעם משום דבנתינתו לתוך המשמרת השמרים הרטובים, לא עושה שום פעולת בורר ורק לאחר זמן שיושבים תוך המשמרת מתחילין לזוב משקין מתוכן מאיליהם ובזה פוטר ר"א, וחכ"א דכיון דסוף סוף נעשית על ידו ברירה במשמרת אסור וגם חיוב יש בזה, וכן הוא לדינא סי' שי"ט-ט, ובמ"ב שם ס"ק לב' דחיוב נמי יש בזה ופליגי בגמ' אי חייב משום בורר או מרקד (ע"ש בביאור הלכה).

ואף שליתן השמרים לתוך המשמרת בשבת חייב משום בורר, במש' קלט: איתא "נותנין מים ע"ג שמרים בשביל שיצולו" היינו שאותן שמרים שנתן למשמרת בע"ש וכבר יצא רוב מימיהן ועכשיו נתייבשו, מותר לערות עליהם מים, וע"י שמרטיב את השמרים יוצא יין היבש שבתוך השמרים עם המים דרך המשמרת לתוך הכלי.

ברירה³⁸.

ומ"מ לדינא נקט הטוש"ע כדעת רש"י וכן הוא פשטות כוונת הרמב"ם (ח' שבת יד', ע"ש דבר הלמד מענינו) שהציוור הוא כנ"ל שמותר לערות דרך משמרת, וצ"ע למה אין כאן אסור בורר. ונראה דאין לומר דההיתר הוא משום דלמעשה נתן השמרים לתוך המשמרת כבר בע"ש ועיקר פעולת הברירה נעשית ע"י המשמרת, וא"כ עיקר מלאכת הברירה כבר נעשית מע"ש, והוספת המים כדי לעשות השמרים צלולין אינו חשיב כמעשה ברירה, דהוא רק גורם המשמרת לברור, אבל סוף סוף הברירה נעשית ע"י נתונה לתוך משמרת מבעוד יום. נראה דזה אינו, דמה הואיל מה שיושב בתוך משמרת שמרים יבשים שלא יוצא שום דבר דרך המשמרת כמות שהם, והוי כאילו אינם בתוך הכלי כלל. והאם נימא דליתן שמרים יבשים תוך משמרת אסור בשבת, הלא לאו מידי קעביד, ואם השני שנותן מים ג"כ לא עשה כלום, מי כן עשה המלאכה הלזו. והגה עצמך, דלפי הנ"ל יוצא שלערות מים ע"ג שמרים בתוך משמרת מותר, אבל לערות ע"ג גוש של שמרים שעומד בפנ"ע (לא בתוך כלי) וע"י כן המים יוצא עם טעם השמרים זו הוי יותר חמור (כיון דלא נעשית שום מעשה בורר חוץ מזה), וזה אינו מסתבר כלל דשימוש בכלי בורר הוי קולא.

ולגבי שאלה ג) באמת מח' ראשונים יש בזה, דיש מהראשונים דהבינו דבאופן הנ"ל שמערה מים על גבי השמרים וע"י זה מוציא יין מתוכם באמת הוי ברירה בכלי וחייב, ע' ספר המאורות, חי' ר"י מלוניל, חי' ר' פרחי', ספר הבתים, ושיטה לר"ן שביארו שנותנין מים על גבי שמרים, אינו בשמרים היושבים בתוך משמרת אלא שמרים הנשארים בתחתית החבית עצמה והוא מערה עליהם מים ומתערבים עם השמרים וקולט טעמם (ומותר לערות מתערובת זה אח"כ כמבואר בגמ' קלט: "שפו שיכרא" והובא בש"ע שי"ט-יד'), וע' במאירי שמביא ב' המהלכים, וכן בספר הבתים והוא מכריע כנ"ל משום דבתוך משמרת הוי בורר, ע"ש.

³⁸ וגדולה מזו מצינו סברא בפוסקים דאף תערובת דמצד עצמו יכול להתקיים אלא שדעתו ודרכו לבררו מיד, הוי כשימוש ומותר, ואין על זה שם מלאכה, ע' שביתת שבת בורר בא"ר כה' שהביא מספר פקודת אליעזר כנ"ל ומדמה לדין קשר שאינה של קיימא (ע"ש שהשב"ש חולק עליו). וכעין זו ע' בספר שלחן שלמה שי"ט-ד-ב' סברא להקל גבי ברירת ספרים להחזירם למקומם שכיון דהדרך להשתמש בהם ומיד להחזיר כל א' למקומו, אין על זה שם מלאכת ברירה, אלא נחשב רק כחזרה למקומו" ע"ש.

שמרים במשמרת, יש לנו מעשים בכל יום בשימוש בסכית תה להכנת תה בשבת (בכלי שלישי להמקילים, ובלא"ה יש עושים במים קרים), דהעלי תה נמצאים בתוך סכית עם חורים קטנים מאד, שפועל כמשמרת ממש לעכב העלים מלצאת לתוך הכוס, אבל מניחים מקום להמים לצאת אם טעם וקיוהא של העלים.

ולגבי בורר על המים עצמם, יש לנו היתר הנ"ל שהמים צלולין ואינו עושה שום בורר להם, ולגבי ברירת טעם וקיוהא התה, ג"כ כנ"ל דזה נחשב דבר שאין בו ממש ואינו נחשב כמלאכת ברירה. (המשך בדף הבא).

אלא נראה דהיתר לערות מים ע"ג שמרים אינו משום המעשה ברירה אלא משום דבר הנברר, דבאמת הוא נותן לתוך השמרים מים, ומה שיוצא הוא רק אותו מים ותו לא, אלא שהמים תופש טעם "וקיוהא" מן היין ועכשיו יש להם טעם יין, וזה דבר שאין בו ממש ואין בו משום בורר, וכן הוא כוונת הפסקי הרי"ד ע"ש (ובאמת כל הראשונים דחולקים על פי' זה אפשר דמסכים ליסוד הדברים דעי' בספר הבתים שחולק רק משום "שנראה כבורר" ולא משום בורר מעיקר הדין, והטעם כנ"ל).

והנה דומיא להא דנותנין מים ע"ג

היינו בכל אלו הדברים בלי היחס שלו למעשה שלו כמלאכה ותיקון, אנו רואין אותו כאילו באמת לא עשה כלום (ולכאורה יסוד הדברים הוא שיש גריעותא במלאכות הנ"ל שאין להם תיקון גמור בעיני הבריות ותלוי בכוונתו להחשיבו למלאכה ותיקון).

אבל כאן בבורר הלא סוף סוף ע"י נטילה בתוך הכברה הוא עושה מלאכה גמורה של בורר עם תיקון שהוא חשוב ונחוז' לו, דהמאכל נברר מהפסולת ואין לך ברירה גדולה מזו, ולכן למה לא אמרינן ביה פס"ר. זהו קושית השביתת שבת ולכן חולק על היתר הנשמ"א, וע"ש מה שמדחיק לומר דבאמת אין בזה פס"ר למלאכת בורר, וההיתר משום אינו מתכוון, ע"ש בדבריו.

ובדעת הנשמת אדם [ובאמת כן הוא פשטות המש' ראשונים וש"ע שהיתר נותנים לכברה הוי באופן שודאי יפול והוי פס"ר] נראה דאה"נ בצירור דכברה אין לנו ההיתר של כל בבות הנ"ל דבלי כוונה אין בתוצאת מעשה דיליה תיקון מלאכה, דכאן סוף סוף יש לו תיקון מלאכת בורר כנ"ל, אלא שכוונת הנשמ"א דכאן הפטור הוא לא בתוצאת המלאכה, אלא במעשה המלאכה גופא חסר כאן שום מעשה מלאכת בורר, ולכן מותר

וע' בשביתת שבת (בקונטרס מעשה חשוב, פרק ו' אות ב') שמביא החיי אדם הנ"ל והקשה עליו מהגמ' קמא. דהקשה שם בגמ' "כי נחית למיא נמי קא דחי כחו ד' אמות" היינו שיש בזה הוצאה בכרמלית, והלא שם נמי הוא הולך כדרכו ואינו עושה שום מלאכה ולמה אינו פטור מטעם הנ"ל, דמלאכת מחשבת אסרה תורה.

ונראה לבאר קושית השביתת שבת, דאף שהוא בעצמו שם בפרק ו' מעשה חשוב מביא כמה דוגמאות שאף שיש במציאות פס"ר לא אמרינן פס"ר לחייבו משום מלאכה, כגון המכבה גחלת של מתכת ואינו מתכוון לצירוף (ע"פ המ"מ פ' י"ב), נדה מערמת וטובלת (שיש ראשונים שביארו משום אינו מתכוון אף שהוא פס"ר על השרייה ע"ש מע"ח אות ה'), וגם במפיס מורסא להוציא ליחא לדעת הרמב"ם (ע"ש במע"ח), היסוד בכל אלו הוא שכשהוא אינו מתכוון להמלאכה ותיקון של המלאכה, ע"י זה באמת אין לו שום תיקון בעשייתו שחשוב מלאכה, דמי שאינו מתכוון לצירוף אין לו באמת תיקון בכלי כמו קוטם קיסם דכשאינו מתכוון אין לו כלי אלא עץ בעלמא, וכן בכיבוס של שרייה, בלי כוונה לעשות תהליך של כיבוס אין שרייתם במים מתקן בגדו בשבילו כלל, וכן במפיס מורפא,

ואומנות, משמע מכמה מקומות דזה תנאי בכל מלאכת ברירה אף בדברים מעורבים במציאות, וכדלקמ"י.

ראשית בגמ' עד. שר' ביבי היה לו תערובת פירות ועלים וכדי לבררם "שדא קמייהו כלכלה דפירי". היינו שזרק כל התערובת יחד וע"י זה הכל נפרד זה מזה וביאר רש"י "בשטוח זה נפרש האוכל מאליו" היינו אף שהיה לו תערובת גמורה וע"י מעשיו בירר האוכל מהפסולת מ"מ מותר גמור הוא, והטעם כנ"ל שלא עשה שום מעשה הבחנה פשוט ועיון כלל ולכן אין כאן שום מעשה ברירה שהוא לא בירר כלום והכל נעשית מאיליו כרש"י הנ"ל.

וכן בגמ' קלט: ר' פפא שאפו שיכרא ממנא למנא שיש אסור לערות טיפות האחרונות מתוך השמרים שבשולי הכלי, וע' במשבצ"ז סס"ק יג' שנקט כלאחר יד דהאי איסורא הוי רק מדרבנן³⁹ והטעם נראה דמים (השיכרא) ושמרים הם דבר יבש

³⁹ ולכאורה מוכח כן מהסוגיא עצמו דמשמע שרק הניצוצות אסירי אבל מה שקולח בעירוי מותר אף שיוצא מתוך השמרים וכן הוא ברמ"א ש"ט-יד' דמותר לערות באופן שיוצא גם מתוך השמרים ע"י קילוח, מבואר דאין זה בורר באמת, אלא שאסרו הניצוצות שיוצאין ע"י מה שמערה בסוף לאט לאט.

אף שנשאר בידו אח"כ תיקון ותוצאות מלאכת בורר. והא דמצינו בדף קמא. שהקשה הגמ' שמי שהולך כדרכו בלי לעשות פעולה מיוחדת עדיין שייך למימר דפס"ר הוא וחשוב מעשה מלאכת הוצאה, דהלא סוף סוף ע"י מעשיו הוא עושה הוצאה ויש בזה פס"ר ככל פס"ר דעלמא. אבל נראה דמלאכת ברירה שאני שכדי להיות עליו שם מלאכת בורר צריך הוא לעשות להדיא מעשה ברירה שהוא האומנות להבחין בין אוכל ופסולת (או ב' מיני אוכל) ולברר דהיינו ליקח בבחירתו אחד מהשני כדי לברר חד מהשני, ובלי הבחנה ואומנות זו אין כאן שום מלאכת ברירה כלל.

וע' ערוך השלחן (שי"ט-יז' בהגה) "...דברירה אינו אלא כשעושה דרך ברירה בעיון דק לברור זה מזה, אבל נטילה בעלמא לא שייך ברירה". וע' בשביתת שבת (בא"ר כה') ממהר"י חגיז בספר עץ חיים "...דלא שייך ברירה אלא מה שצריך לפשפש ולברור..." וכן הוא בבאר היטב שי"ט-ב' ע"ש. ואף שאחרונים אלו באים לברר היתר ברירה בדברים גדולים ובכה"ג חסר בתערובת לכן לא שייך ברירה, ולכאורה אין רא"י לאופן שיש באמת תערובת גמורה והוא בא לבררם בלי פשפש

עשה מעשה בישול, ולכן מותר), נראה דע"פ זה יש להבין היתר נותנין לתוך כברה דאף דהכברה כלי בורר הוא כיון שהוא אינו עוסק במרקד בהכברה כלל והוא רק מטלטל ממקום למקום ואין עושה שום פעולה נוסף לזה, הלא בכה"ג הוא אינו עוסק בשום מעשה בירור או שום הבחנה בין ב' דברים ואינו עוסק כלל בחיפוש ועיון להפריד בין ב' דברים, ולכן לא שייך לומר עליו פס"ר שהוא כן עוסק בביררה, וכל הפס"ר הוא שיהיה כאן תוצאות של ביררה, אבל בלי מעשה ביררה מותר כמבואר מגמ' הנ"ל. ולפי"ז אף שהתה בתוך סכית בתערובת עם המים תוך הכוס, מותר להוציא הסכית מהכוס (וע' ס' הל' שבת בשבת פרק ט' הערה 99 בשם הגריש"א שליט"א להתיר בזה כמו נוטל בתוך הכברה).

ועוד יש לדון היתר בסכית תה דאין בו בשום אופן משום אסור בורר שהוא כלי שמיוחד לברירה לאלתר וע' בספר שמירת שבת כהלכתה פרק ג' הערה קצ"ה שמביא מהגרשז"א זצ"ל להקל בכה"ג דכלי כזה אינו מוציאו מדרך אכילה, וע"ש שמתיר שימוש בתיון, אלא דצ"ע מגמ' קלט: והובא לדינא סי' שי"ט—יג' "כלי שמערין בו יין מהחבית, לא יתן בפיו קשין וקסמין בחזקה... ע"ש" ומשמע דזה

ונוזלי, ודברים אלו מחמת טבעם מתפרדים מאליהם, והוא צריך רק לערות והנוזל יוצא והשמרים נשארו בכוס ואין בזה שום ברירה היינו אומנות של חיפוש או עיון, ולכן אין זה מלאכת ברירה, וע' קצות השולחן (ס' קכ"ה דף מה:): שאם היה מים בתוך צרורות (ולא שמרים) ומערה המים מתוכם מותר, ורק בזה (שמרים) שצריך לעשות בקצת אומנות (לאט לאט) אסרו מדרבנן.

ועוד במש' קמ. אסור שריית כרשינין כדי להוציא פסולת מהן, וע' לעיל מש"כ בסעיף ח' באורך דעת הראשונים ופוסקים שהוא רק אסור דרבנן והטעם הוא כנ"ל דכיון שנותן התערובת הזו בתוך מים נתפרד מאיליו (ואין המים כלי בורר דבכלי אף שהוא אינו עושה אומנות בורר, האומנות נעשית ע"י הכלי וזה ברירה גמורה) בלי שום פשפוש ואומנות (וע' שם דעת הב"ה בזה).

וכיון שנתבאר דפשפוש ועיון הוא גופא המעשה ברירה ובלא"ה אין כאן מלאכת ברירה כלל אף שיהיה לו תוצאות של בירור תערובת, אין זה מלאכה דאין דרך ברירה בכך (זכר לדבר מה שמצינו היתר בישול בחמה שביאר רש"י שאין דרק בישול בכך, אף שיש לו תוצאות של בישול, לא

יוצא ממנו לתוך הכוס.

ג) מותר לערות ולשתות מכוס שיש בו סכית תה, עד שמגיע להמשקה שבתוך הסכית שאז אסור לערות מתוך הסכית טיפות האחרונות, ואפי' לאלתר דיש בזה חשש בורר בכלי.

ד) מלאכת ברירה הוא רק כשעוסק בהפרדת ב' דברים (בתערובת) ע"י הבחנה בין בין הדברים (תוך כדי חיפוש, ועיון) ובלא"ה אין זה ברירה כלל (וע"י כלי יש ברירה גמורה ע"י אומנות הכלי, כשעוסק בבורר).

היה להם מעין תיון לשימוש לאלתר ושם היה רק באופן עראי ומ"מ אסרו, ומאי שנא מתיון (שהוא קבוע ויותר עליו תורת כלי) וכן בשביתת שבת הביא להחמיר בזה (תיון) מהגרי"ח זוננפלד (בא"ר מ"ט-נ"ה).

המורם מהם:

א) אין איסור בורר בנתינת סכית תה תוך מים. (ויש ליזהר משום בישול).

ב) מותר להוציא סכית מתוך כוס תה, אבל אין להחזיקו כדי שהטיפות

סעיף י'

אין לאסור אפי' בכלי בורר גמור משום עובדין דחול, דחז"ל לא גזרו בורר ביין צלולין אפי' במשמרת. [

ע"י לעיל סעיף א' (הערה 6) שהוכחנו מסעיף זה דבאופן שמותר לברור ולסנן,

סעיף יד

גדרי מעשה בורר - חלק ב' (וסעיף יז מחבץ)

התוצאות הם באמת משונה מכל מעשה בורר בעלמא, שבכל מעשה בורר כל האוכל ביחד לעצמו, וכל הפסולת ביחד לעצמו משא"כ הכא בסוף הכל נפרד גם האוכל מפסולת וגם האוכל מהאוכל והפסולת מהפסולת, ולכן לא גזרינן ביי משום מחזי כבורר דבאמת יש כאן היכר גדול שלא נעשית כאן שום מעשה ברירה, כנ"ל. אבל בשורין כרשינין ושאפו שיכרא (הניצוצות) כיון דסוף סוף נשאר אוכל לחוד ופסולת לחוד גזרינן ביה משום דמיחזי כבורר⁴⁰.

ג) ועדיין יש להקשות על האי יסוד [דאין מלאכת בורר כשנעשית הברירה

א) ע' לעיל בסעיף ט' מש"כ לבאר דחיוב מעשה בורר הוא רק כשעוסק באמת בהפרדת ב' דברים (בתערובת) ע"י הבחנה בין הדברים (תוך כדי חיפוש ועיון) ובלא"ה אין זה מעשה ברירה כלל, וע"ש שהוכחנו יסוד זה מכמה מקומות: היתר שדא כלכלה דפירי (עד.), אסור שריית כרשינין (קמ.) שהוא רק אסור דרבנן (וכמו שהוכחנו באריכות לעיל בסעיף ח'), אסור לערות ניצוצות אחרונות מתוך שמרים בתחתית הכלי שהוא אסור דרבנן (קלט: והוא ההל' כאן בסעיף יד'), ועי"ש שביארנו ע"פ זה הא דש"ע סעיף ח' דמותר ליתן תבן בכברה לטלטלו אע"פ שנופל הפסולת דרך נקבי הכברה בפס"ר. ולא אמרינן דהוי פס"ר להתחייב משום בורר. ע"ש באריכות.

ב) אלא דיש לעיין במקורות הנ"ל, למה הא דשדא כלכלה דפירי הוי מותר לכתחילה משא"כ הא דשורין כרשינין ושאפו שיכרא אסורים מדרבנן. ונראה לבאר דגבי שדא כלכלה הגם דבירר התערובת ועכשיו האוכל ופסולת נפרדים זה מזה במקום התערובת שהיה מקודם, מ"מ

⁴⁰ ולפי"ז הא דשאפו שיכרא (ניצוצות) אסור משום דסוף סוף האוכל לחוד ופסולת לחוד ומיחזי כבורר, א"כ ה"ה אם היה מים מעורבים בצורות כבדים שאפשר לערות בלי זהירות ועדיין יוצא רק המים ונשאר הצורות מתוך כבודתן, עדיין יהיה אסור משום מיחזי כבורר, ודלא כחידוש הקצות השלחן (ס' קכ"ה דף מה: בספרו) שרק בניצוצות דבעי זהירות בהעירוי אסור מדרבנן משא"כ בצורות, ולהנ"ל זה אינו, ולא גרע מברירת "שורין כרשינין" דלא עשה כלום ומ"מ מיחזי כבורר ואסור, ואולי יש לדחות.

מאיליו בלי אומנות בורר כלל] מהא דסעיף יז' דהמחבץ תולדת בורר הוא והוא מהרמב"ם (ח'—יא') ע"פ הגמ' צה. והרמב"ם ביאר האי דינא בפרק ז' הל' ו' שהוא נתינת קיבה לתוך חלב וע"י כן הוא מחמיץ החלב ומפריש הקום מן החלב והובא לדינא במג"א ובמ"ב ס"ק סב' (ומוסף שם דה"ה הנותן כל דבר המחמיץ חייב בזה). ובס"ק סג' מביא מהחיי"א שאפי' להעמיד החלב במקום חם וע"י זה מחמיץ ומפריש הקום הוי בכלל מחבץ, וקשה הלא כל זה נעשית מאיליו והוי כמו שורין כרשינין דנותנין מים ע"ג כרשינין והכל נעשית מאיליו ולכן אין בזה חיוב בורר, ומאי שנא בזה.

ובאמת יש מהראשונים שביארו הגמ' צה. שמחבץ חייב משום בורר באופן אחר, ע' במג"א סעיף יז' (ס"ק יח') שמביא פרש"י שמחבץ הוא ע"י כלי בורר באמת, ואפשר לשיטתם הציור דרמב"ם באמת אינו בורר דאורייתא (וכדעת רש"י כן הוא בנמו"י, ופסקי הרי"ד) ויש לעיין בזה, אבל למעשה שניהם הובא לדינא ע' מ"ב שי"ט ס"ק סב' שמביא פי' הרמב"ם וכן רש"י לדינא.

ד) ונראה בזה דהא דנחשבו שאפו שיכרא ושורין כרשינין כנעשית

מאיליו (מעיקר הדין ומ"מ אסור דרבנן) הוא משום דבאמת לא עשה להם שום פעולה בגוף התעורבת כדי להפרידו ולבררו, אלא נתן כל תערוכת במצב מסוים, שבאותו מצב הם מתפרדים מאליהם מחמת טבעם, משא"כ במחבץ הוא אינו נותן התערוכת במצב מסוים ששם מתפרד מאיליו, אלא הוא נותן משהו (הקיבה) לתוך התערוכת וזה עושה פעולה בתערוכת עצמו ומפרידו חלקו מחלקו, ואף שהוא עצמו לא עשה ההבחנה והעיון מ"מ יש כאן מעשה ברירה והוא כמו ברירה בכלי דאף שהוא עצמו אינו עושה הברירה (דהיינו העיון ופשוש) הוא עושה אומנות דברירה ע"י הכלי שגם בזה הוי ברירה גמורה מדאורייתא, דהא עושה פעולה להדיא להתערוכת גופא להפרידו. (ועי' ב"ה שי"ט—ח' ד"ה דהו"ל כבורר, דדעת הב"ה שגם שורין כרשינין הוי אסור דאורייתא דבורר. והביאור כנ"ל דאף שהוא לא עשה אומנות דברירה בעצמו, הוא עשה אומנות דברירה ע"י המים, וחיוב כעין ברירה בכלי, וע' לעיל שהוכחנו מהראשונים ופוסקים דהוא רק אסור מדרבנן, וכדבארנו דבאמת אין כאן אומנות ברירה אלא מחמת טבע הדברים בתוך התערוכת כשהם תוך מים מתפרדים מאליהם, אבל בזה (מחבץ) נראה דסברת הב"ה

ובאמת יש מהראשונים שביארו הגמ' צה. שמחבץ חייב משום בורר באופן אחר, ע' במג"א סעיף יז' (ס"ק יח') שמביא פרש"י שמחבץ הוא ע"י כלי בורר באמת, ואפשר לשיטתם הציור דרמב"ם באמת אינו בורר דאורייתא (וכדעת רש"י כן הוא בנמו"י, ופסקי הרי"ד) ויש לעיין בזה, אבל למעשה שניהם הובא לדינא ע' מ"ב שי"ט ס"ק סב' שמביא פי' הרמב"ם וכן רש"י לדינא.

ד) ונראה בזה דהא דנחשבו שאפו שיכרא ושורין כרשינין כנעשית

ו) ונראה דזה כוונת הרמב"ם פרק ז' הל' ו' דמחבץ הוא תולדת בורר ולא אב מלאכה, שאף שהוא מין אחד וביותר יש כאן רק גוף א' ממש לפנינו, כיון שע"י המחבץ הוא "בורא" ב' מינים מתוך מין א' ע"י מעשה מחבץ, שהוא מעשה הפרדה בתוך החלב, חייב בזה משום תולדת בורר. וא"כ אפשר דאף אם נימא דמחבץ הוא דומיא לשורין כרשינין, ששניהם נעשים מאיליו, בשורין כרשינין פטור דהוא גרם במעשיו ברירת ב' דברים להפרד מאליהם, ולכן חשיב כלא עשה כלום בדיני בורר, אבל במחבץ הוא עושה "יצירת" ב' מינים מתוך א' ובזה הוא חייב אף שרק גרם שהכל נעשית מאיליו.

ונ"מ בין ב' מהלכים הנ"ל היא דברי החי"א [כלל ט"ז-יא] שגם להעמיד חלב במקום חם וע"י זה נתפרד הוי בורר. דלהסבר הראשון (שמחבץ הוי מעשה להדיא כעין בורר בכלי) יהיה זה באמת דומיא דשורין כרשינין ויהיה אסור רק מדרבנן. ולהסביר השני גם בזה יהיה חייב בורר גמור במחבץ. וע' שם בחי"א קצת מדויק שהוא רק דרבנן, דרק בסיפא שם נקט "בורר ממש",

נכונה דיש אומנות מלאכת ברירה שנעשית ע"י נתינת הקיבה וחייב כעין בורר בכלי).

ה) ועוד י"ל בזה, דבאמת כל חיובא דמחבץ קשה מטעם אחר. והוא, דקי"ל בס' שי"ט סעיף ג' דאין אסור בורר כלל במין א', ע"ש דמותר לכתחילה להפריד חתיכות גדולות מתוך קטנות במין אחד. וא"כ במחבץ דהוא בורר חלקי החלב אחד מהשני הלא מין א' הוא. וע' במג"א ס"ק ה' שכבר עמד בזה וביאר דבדברים לחים שייך ברירה גם במין אחד, ובנושאי כלים (ע' מחצית השקל) ביארו כוונתו דבלח ב' הדברים נבללים זה עם זה ביותר, היינו שיש כאן תערובת יותר "חמורה" ושייך בורר במין אחד. והא ניחא לגבי יין עם שמרים לבאר כנ"ל אבל לגבי מחבץ לכאורה עדיין יש לעיין טובא דאף שידוע לן שבכל כוס חלב יש הרבה חלקים שונים בלולים היטב זה בזה, הלא בעיני הבריות אין כאן ב' דברים כלל וכלל (ודלא כמו יין ושמרים שיש באמת ב' דברים לעינינו) והוא דבר אחד ממש ואין כאן שום תערובת כלל, ומה שייך בורר בדבר שהוא גוף אחד ממש, הרי אין כאן תערובת ולא שייך ברירה בלי תערובת.

ודו"ק⁴¹.

דברירה שחייב עליו (ובשדא כלכלה דפירי אינו מבחין ומפריד אלא זורק הכל ומפריד הכל לעצמו בלי הבחנה כלל). ולכן חייב בסחיטת פירות משום בורר שהוא מבחין ומפריד בין ב' הדברים בתערובת ע"י פעולתו. ובאמת בלא"ה ע"י בב"ה ש"כ-ה' דנקט לעיקר דטעם האסור בסחיטת פירות הוא משום דש ולא בורר.

(ח) וע"פ הנ"ל יש לדון בתערובת של מתכת ועוד חומר (עץ, אבן, זכוכית וכדו') והוא מחזיק מעל גבי התערובת "מגנט" וע"י כן כל המתכת קופץ למעלה להמגנט והחומר השני נשאר למטה, נמצא התערובת נתברר לגמרי ע"י זה, מה דינו.

וי"ל דזה הוי דומיא דשורין כרשינין דהוי אסור דרבנן משום מיחזי כבורר, דכמו שם הוא רק נותן מים ע"ג התערובת וממילא משום תכונת חלקי התערובת הם נתפרדים מאיליהם מחמת טבע הדברים, ואין כאן מעשה ברירה, דהיינו מעשה לעסוק בהפרדת תערובת, והכל נעשית מאיליו, וה"ה הכא ע"י שנותן התערובת ליד המגנט הוא אינו עושה פעולת הפרדה ובירור, ומחמת טבע המתכת, בהאי מקום הוא נתפרד מאיליו (ודלא כמחבץ דנתנית הקיבה אינו "מצב" שבתוכו טבע חלקי החלב להיפרד מאיליהם, אלא הקיבה עצמו הולך ופועל להדיא להפריד

(ז) ואין להקשות על יסוד דברינו בגדר מעשה בורר, מהא דמצינו שיש בסחיטת פירות משום בורר, ע' ס' ש"כ סעיף ה' שר"ת אוסר סחיטת בוסר (פרי שאינו נגמר) אפי' לתוך אוכל (שהוא היתר במל' דש ע"ש) וע"ש בט"ז ומג"א שביארו דהוי בזה אסור בורר (דהבוסר הוי פסולת כיון שאינו ראוי לאכילה, והוא סוחט ממנו משקה הראוי). והלא בזה אין צריך פשוט ועיון להבחין בין הפרי ומיץ וצריך רק לדחוף על הפרי בכוחו וממילא יוצא המיץ ונשאר הפרי וא"כ איפה בזה "האומנות" דבורר. נראה דזה אינו קשה כלל דהא דבעי כבורר מעשה "ברירה" דהיינו להבחין בין ב' הדברים בתערובת ולבררם, אין שום תנאי דזה צריך להיות דבר קשה לעשותו, ואין הכוונה ב"עיון" ו"פשוט" שצריך עיון דק ממש באופן שקשה להוציא זה ומזה, אלא הכוונה דצריך מעשה ברירה שמבחין בין ב' דברים המעורבים לפניו ועושה פעולה להדיא להתערובת כדי לברר זה מזה, זה גופא הוא האומנות

⁴¹ וע' שביתת שבת מל' זורה אות ה' שמביא מהגרצ"פ פרנק שביאר חיוב דמחבץ היא משום דכל דבר כי אורחי', וזה הדרך במחבץ ולכן חיוב משום בורר. וצ"ע דא"כ לחייב נמי בשורין כרשינין וג"כ בשאפו ניצוצות מהשיכרא.

וירושלמי דהוא מדרבנן.

וגם יש מקום לומר דהמגנט אינו מקום שנותנין בו התערובת כמו מים, אלא פועל על התערובת ולכן הוי כמו בורר בכלי ואסור מדאורייתא לכ"ע, וצ"ע. (המשך בעמוד הבא).

התערובת, שבטבע נשאר יחד בכל מצב). ומ"מ אסור מדרבנן דסוף סוף יש לנו תוצאות דומיא דבורר דהפסולת לחוד והאוכל לחוד. ולדעת הב"ה בסעיף ח' ששורין כרשינין דאורייתא לכאן' ה"ה בזה, וע' לעיל מה שהוכחנו לכאן' ע"פ ראשונים

גדרי מעשה בורר - חלק ג' בורר ב"כל הבא לידו"

ברירה, אלא הכל נחשב מעשה ברירה אריכתא וחייב עליו. ה"ה הכא כשעושה ההבחנה מיד אחר הלקיחה הוי חד מעשה אריכתא וברירה גמורה.

אבל באמת מצינו אופנים שמותר לברור ע"י "כל הבא לידו". דע' אג"מ (או"ח ד'—עד' הל' בורר אות יב') שנותן עצה למי שרוצה ליקח ספר מתוך תערובת ספרים בארון שאין עליהם שום היכר וסימן על כל ספר לראות איזה שצריך (שבהכי נחשב תערובת), והוא צריך הספר לאחר זמן (לא לשימוש לאלתר). והורה האג"מ ליקח איזה ספר שעלתה בידו מהארון ולטלטלו למקום אחר באופן שאינו ניכר שעוסק כלל בברירה, ושם מעיין בו אם זה הספר שצריך ואם לאו חוזר חלילה כנ"ל עד שעלתה בידו ספר הצריך לו. וההיתר בזה הוא דכשעושה באופן הנ"ל ליקח ספר ומטלטלו למקום אחר ופותחו שם, הוא באמת אינו עושה בזה שום מעשה ברירה ואינו עוסק בשום הפרדה ומיון כלל, ואף דסוף סוף עולה בידו הספר הצריך לו מתוך התערובת, זה נעשית ממילא מתוך הרבה מעשים כנ"ל, וכמו הא דדף עד.

ובהא דמתבאר דמעשה מלאכת ברירה הוא לעסוק בהבחנת ב' הדברים ובהפרדתם להדיא, ובלא"ה אין כאן בורר, (ע' לעיל גדרי מעשה בורר חלק א' שבארנו דבר זה בארוכה) נראה להוסיף בזה דההבחנה אינו צריך להיות בשעת הלקיחה ממש, למשל מי שיש לו תערובת ב' מינים כגון תפוזים ותפוחים ורוצה למינם ולבררם, אין לו היתר ליקח א' בלי הבחנה היינו רק מה שעלתה בידו במקרה ואח"כ כשמבחין מה שבידו עכשיו נותנו במקומו (עם שאר תפוחים/תפוזים). דאף שכה"ג בעת הנטילה ממש לא הבחין במה שהוא לוקח, כיון שעוסק במיון התערובת ומיד אחר שלוקח הוא מבחין מה שלקח וביורו, כל זה נחשב חד מעשה ברירה גמורה דכל פעולתו הוא כדי להבחין מה שבידו ולבררם מהתערובת. ונראה דדבר זה מוכח דהלא מי שיש לו פסולת מעורב בתוך האוכל והוא מעיין ומחפש בתוך התערובת כדי להשיגו, הלא סוף סוף אחר שמוצאו, וידו עליו, עצם לקיחתו מתוך התערובת אינו צריך שום הבחנה ועיון ואפשר גם בעיניים סגורות, פשוט דלא אמרינן דזה היתר שכל הבחנתו היה קודם מעשה

בורר, כנ"ל) ולכן הכא נמי הוא עוסק בחזרת כל ספר וספר למקומו, וממילא התערובת "נתבטל" ע"י זה וכל הספרים חוזרים לסידורם בארון, אבל הוא לא עשה שום מעשה ברירה, אלא "חזרת הספרים" בעלמא.

אבל נראה דחידוש גדול הוא זה, וצ"ע למעשה. דאין זה דבר צדדי שיוצא מתוך חזרת הספרים למקומם שממילא הם מסודרים והתערובת מבוררת, אלא זה כל תכלית חזרת ספרים לארון ספרים, כל א' במקומו דווקא, כדי שיהיו מסודרים וברורים ולא בתערובת, כדי שיוכל למצוא בקל בכל עת הצורך. והלא מי שיש לו שולחן פנוי ליד ארון ספרים, למה לא ישים כל הספרים שם בתערובת, הלא זה יותר קל מלהניח כל ספר במקומו בארון, אלא פשוט שרוצה בברירת התערובת ושיהיו כל הספרים מבוררים ומסודרים, וא"כ הא דעוסק ב"חזרת ספרים" הוא גופא הוי עסק בברירת ומיון ספרים, ואיך מתירים דבר זה, וצע"ג. (וע"ש בשש"כ שעיקר כוונתו הוא לפנות השלחן, ולוקח א' א' דזה יותר נוח לו, אבל מ"מ מה שמוסיף לשים כל א' במקומו דווקא הוי בורר כנ"ל).

דינים העולים:

(א) אין היתר לברור באופן שיקח

שדא כלכלה דפירי הלא הוא רוצה בהפרדת התערובת ומ"מ מותר דאינו עושה שום מעשה ברירה להפרידו, והברירה נעשית "מאיליו". ה"ה הכא הלא מותר ליקח ספרים בודדים מתוך ארון ספרים ולטלטלם דזה היתר גמור בשבת, ואין איסור להשיג מזה תועלת שהיה יכול להשיג ע"י מעשה ברירה, כנ"ל.

ובאמת, מצינו בפוסקים שהתירו עוד יותר מזה, ע' ספר אור לציון (חלק ב' פרק לא' אות ד') וספר שש"כ (פרק ג' אות פא'), שמי שיש לו תערובת ספרים על שלחנו ורוצה להחזירם, אם יקח הרבה בידו כאחת וממיינם מידו להחזירם להארון בכה"ג אסור (אור לציון) אבל אם יקח א' מעל גבי הערימה ומחזירו אין זה ברירה אלא "החזרת הספר למקומו" ומעשה היתר הוא, ויכול לחזור על זה "להחזיר" הספרים א' א' בלי לבררם מתוך הערימה אלא ליקח "כל הבא לידו" ומחזירו.

והכוונה בזה הוא על דרך שבארנו לעיל דמעשה ברירה הוא לעסוק בהבחנת והפרדת הדברים דהיינו בבירור התערובת להדיא, ואם אינו עושה כן אין כאן שום מעשה ברירה (וכמו נותנין תבן לתוך הכברה לטלטלו דלא אמרינן ביה פס"ר שהוא

"כל הבא לידו".

בפנ"ע". וכן מבואר מהאג"מ הנ"ל דרק בספרים שאינם מסומנים עליהם איזה ספר, אז הרבה ספרים יחד הוי תערובת אבל כשכל א' ניכר משמע דאין כאן תערובת וה"ה כשיושבים זה על זה באופן מסודר. וכן הוא נטיית הגרשז"א ע' שש"כ פרק ג' הערה קצ"ז, וע' הל' שבת בשבת פרק ט' הע' 59 ג"כ כנ"ל בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א. ועוד יש לצרף לזה דעת האו"ש (ח'—שבת—ה') שמיקל ביותר בגדר תערובת עד שהדברים כלולים ממש וכעין זה בערוה"ש אות ט', וכן נהג החזו"א ואחריו הקה"י, ע' הל' שבת בשבת (שם הע' 70) שהביא כן בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שכולם הקילו בבירית סכו"ם. וגם יש בזה דעת המרש"ג (ח"א סי' ל"ז, נד', נז') שכל שחוזר ונתערב תמיד אין אסור בביריתו (וע"ש בשש"כ שהגרשז"א תמה עליו).

(ב) לטלטל חפצים טלטול בעלמא באופן שאינו ניכר כלל שעוסק בביריה ומיון מותר, אף שיוצא מזה תועלת להפריד חפץ מתוך תערובת.

(ג) חזרת תערובת ספרים למקומם הוא מיון התערובת ואסור משום בורר. [אלא שיש לציין דרק תערובת של ספרים שהם בערימה בבלבול ואי סדר הוי תערובת, אבל ספרים שיושבים אחת על השני באופן מסודר, וכולם כתוב עליהם וניכר לעצמו איזה ספר הוא, נראה שרחוק הוא מתערובת, וע' לעיל סעיף ג' שהרמ"א מחמיר ע"פ התרומת הדשן אפי' באופן "שהחתיכות גדולות וכל אחת ניכר בפנ"ע", אבל מ"מ נראה דזה רק כשהם מונחים בבלבול ואי סדר, ולשון הב"ה שם (ד"ה לאכול מיד) הוא "שאינו מסודר כל מין

גדרי מעשה בורר - חלק ד' ברירת זכוב מתוך מרק - ט"ז ס"ק יג'

היה הזכוב מעורב כלל ואין כאן בורר. וע"ש שביאר ע"פ זה היתר "שאפו שיכרא" קלט: דאף שיש שמרים בתחתית הכוס, המשקה בעליון הכוס אינו מעורב עם אותם שמרים ולכן אין זה בורר לשופכם מתוך הכוס (וכן ביאר שם עצת המ"ב ליקח קצת חלב עם השומן ואז אינו בורר דרק שם יש תערובת).

אבל באמת ברש"י קלט: משמע אחרת. ע"ש רש"י סוף העמוד דביאר היתר שאפו שיכרא "ותחילת שפייתן שאין הפסולת ניכר לאו בורר הוא" (גירסת הב"ח, ולפינינו איתא "שתחילת שפייתן ניכר דלאו בורר הוא") משמע מדבריו דלעולם יש כאן תערובת שמרים עם כל כוס המשקה ואין ההיתר משום "דלאו תערובת הוא" אלא מחמת שאינו ניכר "לאו בורר הוא" דהיינו שהפטור בעשייתו ולא בחפצא של התערובת. והוא, שכשמוציא מתוך תערובת ממקום שאין הפסולת ניכר שם אינו עושה בזה שום מעשה הבחנה והפרדה, ולכן אין כאן מעשה בורר ולכן מותר.

וא"כ י"ל בדעת הט"ז דכשנופל זכוב לתוך הכוס נחשב הזכוב מעורב

בט"ז שי"ט ס"ק י"ג מביא דאסור להסיר זכוב שנופל לתוך הכוס דישי בזה משום בורר⁴², וע"ש שמתיר ליקח הזכוב עם קצת מן המשקה. וע' באר היטב ס"ק ב' דמביא שהמהרי"ט צהלון חולק על זה ומתיר לגמרי להתיר הזכובים "דלא שייך ברירה אלא מה שצריך לפשפש ולברור אבל דבר שצף למעלה, כבר ברור הוא, והוי ליה כמשחיל ביניתא מחלבא דאין זה בורר".

וע' בחזו"א שנקט דודאי יסוד דברי מהריט"ץ נכונים דאין בזה תערובת ששייך ביה בורר וגם הט"ז מודה בזה וחדש בדעת הט"ז דהבורר הוא רק על המשקה שמתפח על גוף הזכוב ובין סנפיריו, ובזה הוא מסביר עצת הט"ז ליקח הזכוב עם קצת משקה סביביו דבזה הוא באמת לוקח כל התערובת, ועם שאר המשקה לא

⁴² ובאמת בט"ז תולה זה בפלוגתא שזה דווקא לדעת הראב"ד, וע' חזו"א ס' נג' דתמה על תלייתו. וע' שבייתת שבת (בורר באר רחובות כד') שנקט להקל דישי מקילין להוציא בלי משקה וגם הט"ז נקט דינו רק לדעת הראב"ד ובסי' תק"ו הראב"ד הובא רק כ"יש מחמירין", ע"ש.

למהלך השני כל שלוקח מקרוב לזכוב שכבר ניכר באותו מקום הפסולת והוא לוקח משקה משם, זה כבר מעשה ברירה הניכרת, ואסור לאחר זמן ככל אמ"פ. ולב' המהלכים הא דמתיר האחרונים ליקח שומן מחלב באופן שמשאיר קצת שומן או ליקח עמו קצת חלב (ע' מ"ב ס"ק נה' וס"ק ס"ב), היינו רק באופן שבכל מקום ההפרדה לא ניכר הפסולת, אבל אין היתר כלל ליקח הפסולת מתוך אוכל כשלוקח גם קצת אוכל עמו בצדו⁴⁴. והא דאיתא בב"ה סעיף ד' (סוף ד"ה מתוך אוכל) דכל מה שמתיר ליקח עצמות מתוך דג הוא רק באופן "שיש עליהם בשר", כוונתו דרק בזה יש טעם ההיתר שנקט לעיל מזה ע"פ המהרש"ל דהעצמות נחשבים גוף א' ומין א' עם הדג, דזה רק כשהם עצמות דבוקים להדג ולא כשיש חתיכות דג מעורב עם עצמות בתערובת בעלמא, ואין כוונתו כלל להתיר בורר פסולת (עצמות) כשיש מעט בשר דג עליהם. והא דמסיק שם היתר גם לעצמות שאינם מחוברים להדג "שימצוץ מעט בפיו כל עצם קודם שמשליכו לחוץ" אין הכוונה שלוקח פסולת עם קצת אוכל (הלחות) אלא ע"י זה נחשב העצם

עם כל המשקה, ואף שעומד לעצמו וניכר מקומו היטב, נחשב תערובת משום שכל עוד שהוא בתוך המשקה הוא מקלקל כל המשקה⁴³ דאין אדם שותה ממנו כלל כל עוד שיש בתוכו זכוב, ובהסרתו הוא מתקן כל המשקה ולכן נחשב כבורר [ואולי דומה למה דמצינו בסוף סימן שכ"א שיש בקילוף פירות משום בורר אף שהקליפה ניכר ועומד לעצמו ולכאורה אינו מעורב עם הפרי, כיון שמעכב אכילת הפרי לגמרי "ומקלקלו" נחשב הסרתו כמעשה בורר].

ומ"מ כשלוקח הזכוב עם מעט משקה סביבו, ע"י זה אין הפסולת ניכר במקום ההפרדה ונראה כלוקח משקה ממשקה ואין בזה שום מעשה הבחנה והפרדה ומותר, דומיא דשאפו שיכרא כנ"ל.

ונ"מ בזה, דלדעת החזו"א כשלוקח משקה מקרוב להזכוב מותר (וכן אם מערה מתוך הכוס רוב המשקה ונשאר רק הזכוב עם טיפת מים סביבו) אפי' לאחר זמן דאין זה בורר כל עוד שאינו לוקח מהמשקה על גוף הזכוב ותחת סנפיריו, אבל

⁴⁴ וע"ע אג"ט שמיקל בזה ע"ש מה שחידש מח' בבלי/ירושלמי ביסוד מל' בורר.

⁴³ ואה"נ כלי גדול ביותר שאין הזכוב מקלקל מה שבצד השני, שם אין תערובת.

באופן שבמקום ההפרדה אינו ניכר שם הפסולת (וראי' משאפו שיכרא קלט: ורש"י שם).

(ב) אין שום היתר ליקח פסולת מתוך אוכל כשלוקחו עם מעט אוכל בצידו.

כאוכל לגמרי (דחלק מהעצם ראוי לאכילה) וכדביאר הב"ה עצמו בהמשך "דשוב אין שם פסולת עליו".

היוצא מזה:

(א) מותר ליקח פסולת מתוך אוכל כשלוקח הפסולת עם מעט אוכל

שימוש בקנקן מים עם שיניים לעכב הקרח

משתתי עם הקרח ואדרבא מעליותא היא, אלא דהוא רוצה קרירות הקרח בכל המים ולכן רוצה שהוא ישאר תוך קנקן המים. וע' מש"כ לעיל סעיף ג' אות יג' דרק להשכינת שבת שייך היתר זה כאן, והפוסקים חלקו עליו בזה.

ג) יש לצרף כאן דעת המהריט"ץ הובא בבאר היטב ס"ק ב' שדברים גדולים וניכרים שצפים על פני המשקה אין עליהם אסור ברירה כלל (ודלא כט"ז ס"ק יג'), וה"ה הכא גבי קרח, ובפרט במה שקורא הרבה דכל הקרח מתדבק לגוש אחד ונעשה מקשה אחת גדולה ממש, פשוט דאין על זה שום ברירה, ובאמת ככה"ג אין ה"מסננת" בראש הכלי עושה כלום.

ד) עוד יש לדון בזה דאף אם יש תערוכת ששייך עליו ברירה לפנינו, הלא אין לתערוכת הזו שום קיום, ובמעט זמן מאליו נימח הקרח ונבלל לתוך המים, ונראה דבכה"ג אין אסור ברירה וכמו שמצינו במש' קלט: והובא לדינא שי"ט-ט' היתר נותנין מים ע"ג שמרים ולא אמרינן דכיון שמערה על השמרים מים מיד יש תערוכת שמרים ומים ואסור לברור המים מתוך השמרים, אלא כיון

שאלה: האם מותר להשתמש בכד (קנקן) מים שיש במקום מוצא המים שיניים כדי לעכב הקרח בתוך המים מלצאת לתוך הכוס תוך כדי העירווי (דהוא רוצה שישאר הקרח בתוך הכד כדי לשמור על קרירת המים).

תשובה: (נראה דיש להקל בזה מכמה טעמים)

א) בס' שי"ט סעיף ג' מבואר דאין איסור בורר במין א' וע"ש ברמ"א שחתיכות גדולות וקטנות ממין א' מותר לבררם, ואפי' עלין מעופשין קצת שעדיין ראויין לאכילה אין בזה אסור ברירה דאורייתא, רק אסרו מדרבנן, ע"י סי' שי"ט ס"א ומג"א שם. ובערוה"ש מיקל דפת קיבר ופת נקי נחשבים מין א' (וע"ע שביתת שבת בזה). ולכן נראה דיש לדון גם בזה שמים וקרח הוי מין אחד דגם קרח הלא מים הוא וגם עומד לאותו תשמיש של המים דהיינו סוף סוף לשותתו לאחר שנמוח.

ב) בס' שי"ט סעיף י' איתא דיין או מים צלולין מותר לסננם אפי' במשמרת, היינו שדבר שגם בלי סינון ראוי לשתי' אין אסור אפי' לברירה בכלי, וה"ה הכא הלא ודאי המים

עוסק בבורר אין כאן מעשה בורר. ובאמת חידוש גדול לומר זה כאן שהוא במיוחד נתן שם "כלי" נוסף ע"ג חוטם הכלי כדי לעכב השמרים דווקא, נראה דזה מעשה מלאכה להדיא, ולא פס"ר. (ע' לעיל גרדי מעשה בורר, חלק א' מש"כ בזה בארוכה).

(ו) בבית יוסף ס"ס שי"ט מביא מהשבלי הלקט היתר לבורר "ינמולין" וביאר "...שהדבש והתמרים שמערב בו אינו פסולת, אלא אדרבא הוא מתכוון לערב היין בהם כדי שיהא קולט ריחם וטעמם ואינו מסנן אלא כדי שיהא דק וצלול, ולא יהא עב מתערובת הדבש והבשמים". ונראה דה"ה הכא באמת הוא רוצה קצת קרח בתוך כוסו לקררו אלא דכיון שהקרח הוא חתיכה אחת אם נותן לתוך כוסו נפסד בזה קרירות שאר המים, וכיון דהקרח הוא דבר שרוצה בעצם בכוסו שייך היתר ינמולין הנ"ל. (וע"ש בבית יוסף שמביא מהשבלי לקט דהחמיר בזה לבסוף).

שהמים בידו ברור ועומד ומיד שנותנו לתוך השמרים, מיד נופל ויוצא ואין לתערובת זה שום קיום אין על זה שם תערובת ששייך ברירה. ובשו"ת מהרש"ג ח"א ס' לז' מיקל אפי' יותר דכל תערובת שדרכו להיות נברר וחוזר ומתערב אין בזה איסור ברירה, אף דשם התערובת מצד עצמו יוכל להתקיים לעולם.

(ה) ע' ספר שש"כ פרק ג' הערה קצ"ה בשם הגרשז"א דמיקל בשימוש תיון בשבת דאף שיש בו כלי לברר בראשו [הרשת בתוך הצנור] וזה כלי המיוחד לשימוש לאלתר, זה לא מפקיע הדרך אכילה ממעשה דיליה ולכן מותר. וה"ה והוא הטעם בנידון דידן.

ועל דרך זה בחזו"א (סי' נג') מיקל בשימוש תיון בשבת דנחשב כבורר בידו, ע"ש מש"כ ולא ברור בדיוק טעמו בזה ונראה דהוא בעיקר עוסק בהוצאות תה מהכלי שהיא מעשה היתר ואינו עוסק בברירת השמרים, ולא אמרין פס"ר בבורר, דכל שאינו

מיון צעצועים שנתערבו כליל שבת

כפשטות דברי הרמ"א שי"ט-ג' "אע"פ שהחתיכות גדולות וכל אחת ניכרת בפני עצמה" ע"ש שהחמיר ע"פ התה"ד בחשש דאורייתא אע"פ שהוא באמת "מאד נגד סברת הלב" (לשון התה"ד ע"ש שהחמיר מכיון שאין לו ראייה ברורה מש"ס להקל).

אבל בדרך כלל אין הדבר כן אלא אין הצעצועים קטנים כל כך ויש שהם גדולים ביותר, ועוד בדרך כלל אין המציאות שהם מעורבים ממש בערימה אחת אלא הם מפוזרים ומפורדים ברחב כל שטח החדר, ובכה"ג יש מקום לומר שאין זה תערובת לכ"ע, דע' שביתת שבת (ב"ר כה') דאף חומרת הרמ"א (תה"ד) נאמר רק כשחתיכת הדג "מעורבים ומונחים בלא סדר, והם מעכבים זה את זה שאינו יכול ליקח האחד עד שיסלק את חברו מהקערה" ובניד"ד יש לעיין דמצד אחד הם מונחים בכלבול ובלי סדר אבל אינם מעכבים זה את זה כלל והרבה פעמים רובא דרובא מהם אינם אפי' נוגעים בהשני כלל וכלל, אלא יושב קרוב לו, וצ"ע אם בכלל שייך תערובת בדברים שאינם נוגעים זה בזה (דמ"מ סוף סוף

שאלה: ילדים שהשתמשו בכל מיני משחקים וצעצועים כליל שבת ועכשיו כולם מעורבים על הרצפה, האם מותר להחזירם למקומם, היינו כל משחק בקופסא המיוחד לו באופן שסוף סוף יהיו כולם מסודרים.

תשובה: א) יש לדון האם יש כאן באמת תערובת ששייך עליו כלל מלאכת בורר. דאם חלקי התערובת (המשחקים) קטנים ומעורבים ממש בערימה אחת לכאורה יש לדון את זה כתערובת אע"פ שאין הדבר מוסכם דע' או"ש (ח'—שבת—ה') שהיקל ביותר בגדר תערובת דצריך חלקי התערובת להיות כלולים ממש ולכן סבר דבדרך כלל לא יהיה שייך בורר בתערובת כלים בעלמא כגון סכו"ם, בגדים, וה"ה בנידון דידן. וכן בערוה"ש (שי"ט—ט') מיקל בגדר תערובת ע"ש. וכן נקט לדינא החזו"א שמותר לברור בכל אופן כלים מעורבים כגון סכו"ם [הובא באורחות רבנו, וע' ספר הל' שבת בשבת פרק ט' הערה 70 ששמע כן מפי הגר"ח קניבסקי שליט"א] ולשיטתו ה"ה בנידון דידן. ואם קבלה נקבל ולדינא נראה דאי משום הא עלינו להחמיר

שיכול, דבבוקר הם קמים מוקדם ביותר שא"א לעשות באותו שעה, בכה"ג נחשב בורר לאלתר ומותר.

ובאמת בלא"ה בסוף סעיף ג' לשון המחבר הוא "כגון שבירר שחרית לאכול בין הערבים חייב" וע"ש במג"א ס"ק ו' שבבורר ב' מיני אוכלין יש קולא בשיעור לאלתר שכל שהוא לצורך סעודה הבא ולא סעודה א' לחברתה (קודם סעודת שחרית לסעודת בין הערבים) נחשב לאלתר, וכן נקט הפרמ"ג בדעת המחבר וכן הוא סתימת הלבוש. (וע' בגאון סעיף א' וג' שמיקל גם באוכל ופסולת) ויש לדון בנד"ד אם ברירה כזה נחשב לסעודה (שימוש) הבא וחשוב לאלתר. [וטעם זה לבד ודאי אינו מספיק דע' ב"ה ס"ס ג' דמחמיר בזה נגד המג"א משום חשש דאורייתא, ע"ש].

ג) ואף אם נימא דיש בזה בורר לשיעור "לאחר זמן" ולא לאלתר, עדיין יש בזה דעת הפרמ"ג משבצ"ז ס"ק ב' דכשעושה "מיון" היינו ברירת ב' מיני אוכל שרוצה בשניהם, זה תלוי במח' רמב"ם ותוס' אם מותר גם לאחר זמן, שלתוס' אין זה בורר כלל, וע' לעיל מש"כ בזה (בסעיף ג') שפשטות הרמ"א הוא כדעת תוס' (וע' מ"ב וב"ה שחולק על הפרמ"ג).

יש בלבול גדול של אי סדר מריבוי הצעצועים)⁴⁵.

ב) מה שמסדרים כל המשחקים במקום מיוחד ולא מניחים הכל בארון בערבוביא הוא כדי להקל למצוא כל א' בפעם הבא (הילדים), וא"כ אם הוא בורר מאוחר בלילה מיד קודם שהולך לישון והוא לצורך שימוש הילדים שקמים מוקדם בבוקר לשחק באלו הדברים (כך היה המעשה שעל ידו נתעוררה שאלה זו) בכה"ג יש לדון בזה בתרתי: ע' ספר שלחן שלמה סי' שיי"ט (ד'—ה' בסימני הספר) בשם הגרשז"א דבורר שצריך לעשות עכשיו לצורך שימוש לאחר זמן כגון ליקח בגד עליון לטייל ולא צריך אותו עד כמה שעות מאוחר יותר נחשב בזה בורר לאחר זמן ואסור, אבל רק משום דהיה אפשר לו לברר אותו מקודם שבת אבל אם הוא דבר שא"א לעשות מקודם שבת כגון ליקח מהמקפיא [מתוך תערוכת] מוקדם בבוקר לצורך הרבה זמן מאוחר שא"א לעשות מקודם שבת בזה נחשב בורר לאלתר ומותר, לפי"ז ה"ה הכא הלא א"א לעשות זאת קודם שבת דהם עשו התערוכת בשבת עצמו, ועכשיו הוא בורר ברגע אחרון

⁴⁵ ע' מש"כ לעיל גדרי מעשה בורר חלק ג', דינים העולים אות ג'.

(ו) ע' לעיל גדרי מעשה בורר חלק ג' מש"כ בדין בורר באופן של "כל הבא לידו", וע"ש שהבאנו דעת האור לציון ושש"כ שהתירו להחזיר ספרים למקומן בארון ספרים אף מתוך תערוכת דהוא עוסק ב"חזרת ספרים" אחת לאחת בכל הבא בידו, ואינו עוסק במיון התערוכת, ולכאורה גם זה שייך כאן כשלוקח כל צעצוע אחת לאחת בכל הבא לידו והולך להחזירו למקומו. ומ"מ צ"ע דאולי כאן יותר ניכר שעוסק ג"כ במיון התערוכת, ובלא"ה ע' לעיל (שם) מש"כ לתמוה על חידוש הנ"ל בהחזרת ספרים וכ"ש בנד"ד (שאולי יותר גרוע) ולכן צ"ע האם בכלל יש לצרף קולא זו כאן.

(ד) ג"כ שייך כאן דברי המהרש"ג (בשו"ת ח"א סי' לז', נד', נז') דכל תערוכת בבורר רק "לזמן" היינו שדרכו להיות חוזר ומתערב אין בזה אסור בורר. (וע' שש"כ פרק ג' הערה קכז' שהגרשז"א תמה עליו).

(ה) קיי"ל ברמ"א שי"ט-ג' דאין אסור בורר במין א' אף גדולים מתוך קטנים, וא"כ אם היו כדורים וכדור גדולים וקטנים אין בזה בורר, ויש לדון האם בכלל "צעצועי ילדים" נחשבו כולם כמין א' שלכולם תשמיש אחד, ואולי תלוי בדרגת דמיונם זה לזה, וצ"ע גדר הדברים.